

GOZD IN GOZDARSTVO V BLEIWEISOVIH NOVICAH 1843 – 1902

Zbral, uredil in spremno študijo pripravil

Franc Perko

Igor Grdina

BLEIWEISOVE NOVICE

Bleiweisove *Novice* niso zgolj eden od mnogih slovenskih in srednje-evropskih časnikov, o katerem je toliko in toliko let pozneje mogoče napisati le bolj ali manj vznemirljivo zgodovinsko študijo oziroma se sklicevati nanj v zdaj ilustrativnejši in drugič spet dokazovalnejši podčrtni opombi; še vedno so predvsem živa in vzpodbudna postavka na vijugavih poteh našega prostora skozi zanke časa. So mnogo več kot samo pričevanje o neki dobi in njenih prebivalcih. Niso zgolj historiografski podatek, marveč predvsem navdihujoča dediščina.

Novice niso najpomembnejše zaradi prvenstva v tej ali oni posamičnosti, čeprav tudi ta vidik v njihovem dolgotrajnem izhajanju, ki je ujeto med letnici 1843 in 1902, ni zanemarljiv. V nekdanj habsburških kronovinah med obronki vzhodnoalpskih vršacev na severu in jadransko obalo na jugu je navsezadnje bilo že prej kar nekaj listov, ki so po merilih, zaradi katerih je glasilo Cesarsko-kraljeve Kranjske kmetijske družbe vredno vedno vnovičnega spominjanja, zgodovinsko nespregledljivi. Valentin Vodnik (1758–1819) je že ob koncu 18. stoletja izdajal prvi časnik v našem jeziku. Prav tako je treba reči, da so bili kar številni listi v nemščini, ki so izhajali v obdobju, ko sta bili sposobnosti branja in pisanja zvezani s pripadnostjo statusni, premoženjski in izobraženski eliti, glasniki interesov slovenskega prostora. V 19. stoletju so se tega jezika včasih oprijemali celo časopisi, ki so izrecno zagovarjali narodnjaške ideje. Znanje nemščine se je zlasti v jožefinski dobi (1780–1790), ki ni skrivala svojih germanizacijskih teženj, precej razširilo tudi med ljudmi brez posebnosti.

Modernizacijski procesi, katerih najzgodnejšim impulzom lahko sledimo v jutranje ure 18. stoletja, so poprej statični svet najprej vznemirili, nato pa ga tudi dolgoročno dinamizirali. V času vlade glasbeno nadarjenih cesarskih bratov Jožefa I. (1705–1711) in Karla VI. (1711–1740) je habsburška monarhija naredila prve korake proti novim obzorjem. Prizadevanja za ureditev fevdalnih razmerij, povečanje davčnih prilivov in okrepitev trgovine so vodila k sprejemanju načel, ki so se uveljavila v naglo napredujočih deželah ob atlantskih obalah. V dobi vlade Marije Terezije (1740–1780)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

050(497.4)"1843/1902":630
630(497.4)"18"

GOZD in gozdarstvo v Bleiweisovih novicah 1843-1902 / zbral, uredil in spremno študijo pripravil Franc Perko ; [predgovor Igor Grdina]. - Ljubljana : Zveza gozdarskih društev Slovenije, Gozdarska založba : Jutro, 2013

ISBN 978-961-6142-30-4 (Zveza gozdarskih društev Slovenije, Gozdarska založba)

269237248

je modernizacija postala vprašanje preživetja oziroma smrti habsburške monarhije: mala Prusija, ki je bila po zaslugi Friderika Velikega upravljana v skladu z aktualnimi zamislimi razsvetljske epohe, je na bojnem polju dokazala premoč nad svojo južno sosedo. Če se slednja ne bi nemudoma začela preobražati – in to po zgledu svoje največje sovražnice –, bi lahko še v isti generaciji postala orjaška stečajna masa.

Marija Terezija, ki se nikakor ni navduševala nad racionalistično filozofijo, je bila obdarovana z mnogo večjo mero zdravega razuma kot nekaj generacij njenih prednikov in naslednikov v dunajskem Hofburgu oziroma Schönbrunn (pa vsi med njimi še zdaleč niso bili bedaki). Zavedala se je, da zgodovina v trenutku, ko se dela, nikogar ne čaka, po drugi strani pa se na posameznikovem srečanju z usodo Apolon pogosto nasmehne. Spremembe, ki jih je vzpodbudila politika »državne matere« Marije Terezije, so srednjeevropski svet iz skoraj povsem cikličnega doživljanja časa premaknile k predvsem linearnemu doživetju le-tega. Ljudje so začeli misliti, da je vse mogoče izboljšati. Življenje, ki je bilo dotlej v pretežni meri priprava na smrtno uro, tj. na hip baročno veličastnega sklepnega razgleda po odtisih človekovih korakov v blodnjakih usode pred povrnitvijo v zemeljski prah, je v slehernikovem razumevanju razvilo potrebo po premočrtni smernosti, v okviru katere noben trenutek ni enak prejšnjemu. Napredovanje in vzpon sta postala pojma, ki sta poslej obvladovala posameznikovo in skupnostno refleksijo o čas(t)nem položaju v svetu.

Kdor v 18. stoletju ni pritrjeval racionalistični filozofiji, ki je bila neusmiljena v kritiki obstoječe stvarnosti in osrednja usmerjevalka sprememb v svetu, nikakor ni bil obsojen na nesinhroniziranost s svojim časom. Mnogi prosvetljenci, ki se niso strinjali s prvenstvom razuma propagirajočimi filozofi, so razvili samonikle zamisli o napredku. Slednje so bile utemeljene predvsem na potrebah posameznih dežel in narodov. Na Slovenskem je takšne ideje zagovarjal predvsem krog, ki ga je navdihoval vsestransko delavni bosonogi avguštinec o. Marko Pohlin (1735–1801). Ko so po smrti Jožefa II. (1790) in njegovega cesarskega brata Leopolda II. (1792) razsvetljske pobude za izboljševanje sveta zaradi strahu pred ponovitvijo francoske revolucije v Srednji Evropi morale biti dane v oklepaj, se je vnašanje sprememb v življenjski vsakdan navezalo predvsem na ljudi, ki niso simpatizirali z racionalizmom. Pomembna vloga je seveda pripadla tudi možem, ki so znali dediščino terezijanske dobe razvijati brez sklicevanj na radikalni jožefinizem. V času vlade cesarja Franca (1792–1835), ki mu je državna propaganda v dobi pogostih vojn s francoskimi republikanci (1792–1797, 1798–1801) in z Napoleonovim cesarstvom (1804–1805, 1809, 1813–1814, 1815) nadela

vzdevek Dobri, so oblasti postale alergične na mnoge razsvetljske ideje, posebno na načela, za katere so pariški revolucionarji zatrjevali, da jih udejanjajo. (To so morda res počeli, a nikakor ne na način, ki bi bil sprejemljiv za veliko večino racionalističnih filozofov; slednji gotovo niso menili, da je mogoče ljudi osrečevati na silo oziroma z giljotino.)

Prosvetljevalci so v romantikih, katerih miselnost se je iz Velike Britanije in nemških dežel na večer 18. in ob zori 19. stoletja širila po evropski celine, dobili tekmece in vzpodbujevalce. Odkritje duha narodov je pozornost izobražencev usmerilo k dotlej zapostavljenim množicam, od katerih se je pretežni del razsvetljskih filozofov z gnusom odvrčal. Prosvetljevalci so se lahko samo razveselili poudarjanja pomena malih ljudi, ki so se iz podložnikov počasi spreminjali v državljane (če bi se jožefinizem povsem uveljavil, bi bil ta prehod v avstrijski monarhiji hiter, tako pa je trajal do leta 1848). Toda po drugi strani so si romantiki s svojo zagledanostjo v zgodovino in tradicijo – bili so prvi občudovalci srednjega veka in ustvarjalci zlate legende o njem – zadali očitno drugačne cilje kot patentirano optimistični izboljševalci sveta. V habsburški Srednji Evropi, ki v začetku 19. stoletja ni bila prostor porajanja novih pobud, zato pa je dobredno vpijala različne impulze od drugod, so oboji mogli živeti v svojevrstni simbiozi. Prosvetljevalci se v dobi, ki je dobila ime bidermaier (po dveh tipičnih nemškoavstrijskih priimkih), niso dojemali kot nasprotje romantikom, ampak le kot njihov kontrast. Zlata srednja mera, ki je bila sposobna asimilirati tuje pobude in jih prilagoditi potrebam domače dežele, je postala glavno eksistencialno vodilo.

Na konservativni politični kurz prisegajoča oblast – dobri cesar Franc, ki je bil kot rimsko-nemški monarh (1792–1806) drugi svojega imena, kot avstrijski (1804–1835) pa prvi, je ljubljanskim učnim močem leta 1821 značilno zabičal: »Držite se starega, zakaj to je dobro!« – sama ni hotela uvajati velikih novosti. To pa ne pomeni, da bi bila povsem rigidna, saj je bila tradicija, na kateri se je utemeljevala, tudi terezijanska, torej reforma. Državni kancler knez von Metternich (1773–1859) nikakor ni bil reakcionar, ki bi svet poskušal vrniti v čas pred francosko revolucijo. Celo Svete zveze, ki je postala simbol evropskega reda po Napoleonovem padcu, si ni zamislil, čeprav sta mu ljudski glas in površnejši del zgodovinopisja naprtila levji delež odgovornosti za njene ne ravno slavne podvige. Ko je ruski imperator Aleksander I. (1777–1825) pod vplivom mistično zamaknjene Baltinje Barbare Juliane baronice von Krüdener (1764–1824) v želji, da bi svojo državo spravil na prvo mesto med monarhijami stare celine, po bitki pri Waterlooju (1815) lansiral idejo o oblikovanju stalne koalicije krščanskih držav, je imel vodilni avstrijski minister kar nekaj težav, da je to zamisel vključil v svojo

povsem diplomatsko zasnovano strukturo meddržavnih odnosov, ki jo je uspel vzpostaviti na dunajskem kongresu 1814–1815. Šele pozneje, ko je Velika Britanija po samomoru lorda Castlereagha (1822) povsem očitno začela nasprotovati politiki Svete zveze, s katero pa že od aachenskega kongresa evropskih diplomatov (1818) ni bila v pravi harmoniji, je knez von Metternich spoznal njeno koristnost pri povezovanju s pravoslavno Rusijo in pretežno protestantsko Prusijo. Krščanska platforma je bila najtrdnjejše vezivo za njuno sodelovanje s katoliško habsburško monarhijo ...

Pa tudi potem se vodilni avstrijski minister ni prelevil v okorelega reakcionarja: prav v času zenita njegove vplivnosti so bile v podonavskem (pol)imperiju zgrajene prve železnice, ki ne bi imele pomena, če bi bili ljudje privezani na zemljo oziroma vklenjeni v spone »starega režima«. Gospodarski napredek, ki ga je umirajoči fevdalni red s svojimi institucijami in pojmovanji zelo zaviral, je bil sinonim za večjo davčno moč državljanov. Avstrijska monarhija, ki je na dunajskem kongresu dobila vlogo psa čuvaja v italijanskih kraljestvih in vojvodinah (tamkajšnje patricijske republike so bile odpravljene), je morala še kako paziti, da njeni finančni viri niso usihali. Vzdrževanje armade, ki je bila prisiljena skrbeti za red ne samo na domačem terenu, temveč tudi v tujini, je terjalo vodenje premišljene in razvojno naravnane ekonomske politike. Knez von Metternich prav tako ni živel v utvari, da je moč aristokracije pogoj za blaginjo države; ko so se 1846 začeli puntati poljski plemiči v Galiciji, jim je zagrozil, da bo nemudoma odpravil tlačanstvo. Modrokrvni nezadovoljneži z avstrijskim režimom so se potem hitro pomirili, saj so vedeli, da se mogočni državni kancler ne šali. Marsikateri med njimi je menil, da je osrednji politični usmerjevalec habsburške monarhije sprejel načela komunistov, ki so pod idejnim vodstvom Mosesa Hessa (1812–1875) prav tedaj začeli razburjati svet s svojim radikalno egalitarističnim programom ...

Knez von Metternich, ki je k državništvu pristopal kot diplomat, se je čedalje očitneje zaostroval se mednarodnih odnosov v Avstrijskem cesarstvu loteval po načelu izničevanja poskusov porušanja obstoječega ravnotežja s protiutežmi. Na krepitev madžarskih osamosvojitvenih teženj, katerih nosilci so bili plemiči, je odgovoril z naklonjenostjo do ogrskih mest in s popustljivostjo do dela Slovanov. V zadnjih letih svoje vladavine ni več nasprotoval omejeni kulturni prebui posameznih narodov. Dojemal jo je kot dobrodošlo protisilo plimi tistih prerodnih gibanj, ki bi v doglednem času lahko ogrozila obstoj podonavske monarhije. Tako so bili uradnemu Dunaju kar pri srcu hrvaški buditelji, ki so se znašli v najhujšem konfliktu z madžarskimi, za razliko od ilirskih pa so v smeri proti zahodu svojo dejavnost

morali zaustavljati na bregovih Kolpe in Sotle. Recept s splošnim nasprotovanjem težnjam vseh narodov, ki celo neposredno po Napoleonovem padcu v praksi ni bil izvedljiv – pred tem pa prav tako ne, saj je bilo treba mobilizirati nemška domoljubna čustva proti Francozom –, se je povsem očitno opustil. (Značilno se zdi, da je Metternichov režim leta 1816 Ilirijo povzdignil v kraljestvo ter poskrbel tudi za ustrezno državno- in cerkvenoupravno ureditev; vsaj slednja je bila za Slovence opazno ugodnejša od starejše.) Posamezni uradniki, ki so bili glavni izvrševalci politike dunajskih ministrstev na terenu, so šli pri svojem delu precej daleč. Tako je Franz Seraphicus grof von Stadion (1806–1853), ki je bil med letoma 1841 in 1846 cesarski namestnik v Avstrijsko-Ilirskem primorju, podpiral slovenske prerodne težnje, saj od njih ni bilo mogoče pričakovati težav podobnega obsega kot od gibanja za zedinjenje Italije; pozneje je veliko pripomogel k temu, da je Franc Miklošič (1813–1891) iz Dunaja naredil znanstveno najmočnejše središče slavistike na svetu. Tudi nadvojvoda Janez (1782–1859), ki je zaradi drzne ter na dvoru nezaželene poroke s hčerko ausseejskega poštnega mojstra Anno Plochl (1804–1885) živel v Gradcu in ne v prestolnici ob lepi modri Donavi, je odigral zelo pozitivno vlogo pri vzpostavljanju povezav med oblastmi in malimi ljudmi. Njegove pobude, ki so krepile zanimanje za gospodarski napredek in kulturo množic, so ga delale za nespregledljivega tako v liberalnem kot v romantičnem imaginariju. Pri preobražanju podložnikov v državljanje je bilo osebno zanimanje pripadnikov vladarske hiše in visokih uradnikov za določene prostore zelo blagodejno.

Seveda se knez von Metternich tudi potem, ko je začel nekoliko prijazneje zreti na kulturne težnje posameznih narodov habsburške monarhije, ni odpovedal strogemu nadzoru nad tiskom. Podobno kot Napoleon, ki je od svoje polastitve oblasti 18. brumaira leta VIII. Francoske republike (9. novembra 1799) poskušal ustvariti sintezo med revolucionarnimi načeli in legitimizmom, se je tudi on zavedal, da so tiskarne orožarne, v katere ne gre spuščati vsakogar. Zato je za nadzor pisanja v posameznih jezikih zaposlil najboljše nadzornike, ki jih je mogel najti; mednje sta sodila tudi Jernej Kopitar (1780–1844) in Franc Miklošič.

Oblastem pod taktirko državnega kanclerja kneza von Metternicha so bili najbolj pri srcu gospodarski listi, ki so mogli blagodejno vplivati na povečevanje ekonomske dejavnosti in s tem posredno tudi na okrepitev davčnih prilivov. Kulturniške časopise je bilo že težje izdajati, a njihova ustanovitev kljub pogostim zavrnitvam prošenj oziroma vlog nikakor ni bila misija nemoogoče. Samo pri čisto političnih glasilih ni bilo nobenega popuščanja. Takšno ravnanje metternichovskih oblasti pa se je nazadnje izkazalo za kratkovidno:

narodne težnje so prav zato, ker se niso mogle izraziti neposredno, počasi prepojile vse sektorje sodobnega življenja. Potemtakem ni čudno, da so se v Srednji Evropi začele izražati tudi na področjih, ki so na Zahodu ostala domena gospodarstva, znanosti in družabnosti. V habsburški monarhiji pa so celo plesi dobili nacionalno obeležje ...

Takšne so bile torej razmere, v katerih so se pojavile Bleiweisove *Novice*. Medtem ko poprejšnje vloge za slovenske časnike, ki naj bi v prvi vrsti imeli kulturniški profil oziroma značaj, zaradi nerazumevanja ali odkritega odpora v dunajskem cenzorskem uradu pod vodstvom proslulega policijskega predsednika Josepha grofa Sedlnitzkega von Choltitza (1778–1855) niso rodile sadu, je Cesarsko-kraljeva Kranjska kmetijska družba le uspela s svojo pobudo za izdajanje primarno gospodarskega lista. Prerivanje za uredniško mesto je malce zamaknilo začetek izhajanja *Novic*, toda potem ko je novo glasilo 5. julija 1843 prvič izšlo – prej je luč sveta ugledalo nekaj poskusnih števil – se nit njegovega življenja ni pretrgala vse do leta 1902.

Janez Bleiweis (1808–1881), ki se je na mestu urednika časopisa Cesar-sko-kraljeve Kranjske kmetijske družbe znašel po položaju – postal je namreč njen tajnik in kot takemu mu je tudi pripadlo krmilo lista –, se je izkazal za pravega človeka na pravem mestu. Bil je previden in preudaren, hkrati pa stanovit in vztrajen. Zavedal se je, da mu uredništvo dolgo časa edinega slovenskega časnika ne podarja samo prvenstva na mnogih področjih javnega življenja, temveč mu nalaga tudi številne dolžnosti. *Novice* so pod njegovim vodstvom že v nekaj letih prerasle okvir docela gospodarskega lista; najprej so razširile svoje zanimanje na kulturniško – zlasti literarno in domoznansko – področje. Zato ni presenetljivo, da so objavile lepo število verzov Franceta Prešerna (1800–1849), pa tudi retorično učinkovite pesmi Jovana Vesela Koseskega (1798–1884), ki so v Metternichovi dobi spravljale ljudi v zanos zato, ker so za cenzuro neopazno spravljale v javni obtok misli o Sloveniji. Slednje tedaj še ni smelo biti na političnem zemljevidu Evrope, medtem ko se je iz src in glav sinov domovine ni dalo izbrisati. Ker je v tem primeru šlo za izraz večstoletne težnje po enotnosti – Primož Trubar (1508–1586) je leta 1555 prvič pisal o ozemlju, ki ga poseljujejo njegovi rojaki, kot o nerazdeljeni »slovenski deželi« –, je bilo navdušenje razumljivo. A to seveda ne pomeni, da se krog *Novic* pri slavljenju Koseskega ni zavedal Prešernove literarne neprimerljivosti. Luka Svetec (1826–1921), ki ni bil samo soprog najdebelejše ženske na Kranjskem, marveč tudi desna roka Janeza Bleiweisa, po njegovi smrti 1881 pa ga je nekaj rodoljubov celo oklicalo za njegovega naslednika, je avtorja *Poezije* štel za edinega resničnega slovenskega pesnika.

Brž ko je bilo mogoče, so *Novice* začele objavljati tudi čisto politične članke; tako so v burnih časih po odstopu kanclerja kneza von Metternicha 13. marca 1848 odkrito zagovarjale težnje narodnjakov. Ko je Avstrijsko cesarstvo po zamrtju impulzov revolucije meščanov, ki ni uresničila svojih najradikalnejših zahtev, je pa do oktobra 1848 vseeno še uspela odpraviti fevdalna razmerja in izraziti zahteve posameznih narodov – med njimi je bila tudi tista po oblikovanju enotnega Kraljestva Slovenija na območju južnih delov Koroške in Štajerske, Kranjske, Goriške, Trsta ter dela Istre in sosednjih predelov –, dobilo oktroirano ustavo (marca 1849; njen arhitekt je bil notranji minister grof von Stadion), je Bleiweis nove razmere nemudoma vzel na znanje. Tako je ob ukinitvi konstitucionalnega reda s Silvestrskim patentom leta 1851 njegov list obstal in celo začel izhajati dvakrat na teden, medtem ko so mnogi drugi zamrli. Ob vnovični uvedbi zakonodaje z ustavnim značajem po neuspešni avstrijski vojni proti Franciji in Piemontu leta 1859 so stolpce *Novic* spet začeli zapolnjevati docela politični članki.

Bleiweis, ki je bil po svojem osnovnem poklicu živinozdravnik, se je v vlogi urednika najprej edinega, nato pa do taborske dobe (1868–1871) osrednjega slovenskega časopisa razmeroma dobro znašel. Čeprav se ni mogel spoznati na vsa področja, o katerih so v *Novicah* izhajali prispevki, je uspešno krmaril med čermi časa in pastmi zgodovine. Njegov list se je vedno trudil ubrati pot, ki ni zatirala volje do dela. Temeljni ton oziroma slovar *Novic* je bil zato inflatorno pozitiven: kritika prizadevanj narodnjakov se je najpogosteje izražala blago in z zelo zadržanimi izrazi, vendar pa ne drži, da je ni bilo. Levstikove *Napake slovenskega pisanja* so bile leta 1858 precej trdo opozorilo domačim vitežom in oprodam peresa. Treba pa je tudi vedeti, da gre v primeru poudarjeno pozitivnega označevanja za splošnejšo srednjeevropsko, ne le za slovensko značilnost. Za ocvetličanim slovarjem, ki je bil prenapolnjen s presežniki, niso boleli le časniki, marveč tudi uradni dokumenti vseh vrst (tja do oficirskih kvalifikacijskih listin). Potem ko to upoštevamo in se lotimo branja *Novic* s primerno pozornostjo, lahko ugotovimo, da so bila za bralce stališča, ki jih je zagovarjal časnik, kar jasna. In tudi dovolj kritična. Kdaj pa kdaj seveda tudi krivična – kakor v primeru zelo »oglate« Svetčeve ocene Jenkovih pesmi 1865.

Novice so toliko in toliko let pozneje svojevrstno enciklopedično pomagalo za spoznavanje in razumevanje slovenskega življenja v 19. stoletju. Njihov bralec si lahko ustvari nazorno podobo o stiskah in težavah, pa tudi o idealih, dosežkih in radostih nekdanje dobe. Doumeti more miselnost časa, ki so mu temeljni ton in tempo narekovali meščani – čeprav so kmetje v njem predstavljali daleč največji delež (ne le) slovenskega prebivalstva. Nemara je

O IDEJI ZA TO DELO

Skoraj deset let je že tega, ko sem v knjižnici Jožeta Udoviča v Cerknici listal in prebiral Bleiweisove Novice. Takrat, vsaj tako menim, še niso bile na dLib.si. Ko sem iskal, kaj je v njih zanimivega zabeleženega o mojih domačih krajih, sem pogosto naletel tudi na gozdarsko tematiko. Med pregledovanjem letnika za letnikom je bilo tega vse več in več. Že takrat sem si marsikaj s pomočjo digitalnega fotoaparata prenesel na računalnik; kar nekaj od tega je našlo mesto na straneh Gozdarskega vestnika. Čeprav sem vedel že veliko o preteklosti naših gozdov in gozdarstva, so mi številni zapisi iz Novic dodali marsikaj novega, še neznanega, skrivnostnega. Tako se mi je porodila ideja, če bi vse (ali vsaj pretežni del), kar je bilo o gozdu in gozdarstvu zapisano v Novicah od leta 1843 do 1902, spravil skupaj in objavil v knjigi. Tokrat mi je bila v veliko pomoč dLib.si.

Zapisi o gozdu in gozdarstvu v Novicah – od zakonodaje, nasvetov lastnikom, dopisov iz kranjskega deželnega zbora in odbora ter kranjske kmetijske družbe do dopisov s podeželja – nas vodijo skozi čas velikih družbenih sprememb in so neprecenljivi za pravilno razumevanje odnosa do gozdov v več kot polstoletnem obdobju. Stopetdesetletne jelke, bukve, hrasti, smreke, ki jih dandanes sekamo in vse premalo ovrednotimo, so začele svojo življenjsko pot v obdobju izhajanja Bleiweisovih Novic, ki nazorno opisujejo razmere, v katerih je nastajala zdajšnja generacija gozdov, katerih sadove bolj ali manj uspešno uživamo še vedno. Številne ideje, vzpodbude in nasvete mi je dajal ob nastajanju dela, prof. dr. Boštjan Anko.

Žal se je prekmalu poslovil s tega sveta in ne bo mogel prelistati tega dela.

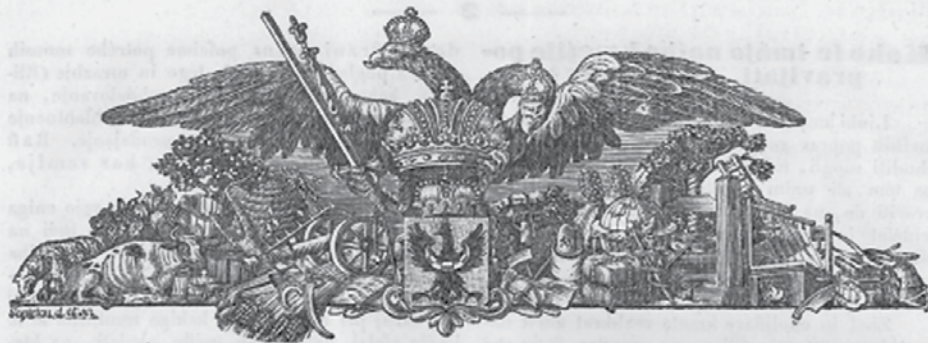
Zahvala velja tudi prof. ddr. Igorju Grdinu za predgovor in pomoč pri končnem oblikovanju knjige, ko je bilo treba urediti še marsikaj, da bo knjiga zadostila svojemu namenu.

Zahvala velja tudi recenzentoma prof. dr. Stanetu Grandu in dr. Živku Koširju.

Franc Perko

Franc Perko

ODNOS DO GOZDOV IN RAVNANJE Z NJIMI V DRUGI POLOVICI DEVETNAJSTEGA STOLETJA NA KRANJSKEM.

Kmetijske in rokodelske novize.

Na svetlobo dane od z. k. kmetijske drushbe.

N° 1. V frédo 5. Maliga Šerpana. 1843.

Osnanilo.

Uzneseni, umetnosti in snajdenja so se v kratkih letih tako razširile, da kdorkoli s njimi naprej ne hiti, ne posnema, kar so drugi koristnega snajdli, ampak se terdovratno stariga derši, gre rakovo pot, vsaki dan moja sna, so v edajnim obrascu svetla ne snajde, v sredi svojih rojakov, suanzov ino prijatelov si nesnaa ptuj deshélez sdi, in si ne more nikakor pomagati.

Slafli krajskim kmetam ino rokodelcam, kateri so plujih jesikov niso uzhlili, se tako godi. Kar vidijo, slifhijo ali berejo, snajo posnemati, tode malo, kir li po redkim svunaj deshele grejo, in malo berejo, kir ptujih jesikov ne razumijo, in v krajskim jesiku svunaj molitviz nizh pifaniga ni. Slafli se issnani s vsm, kar so uzneseni in umetnosti njim koristniga snajdile, jim pokasat in jih napeljat, kako se s nar majstnim persadjanjam vftako delo opravi, kako in kje snajo fvoj perdelk s pridam v dnar spraviti, kako in kje snajo sa se potrebne rezhi, to je orodje, shivesh, obleko in t. d. po zeni si previditi, kako verte obdelavati, — devje ravmati, faditi, zhediti, in zepiti, kako zhbélize, shidne gosenze (sviloprejke), domazho shivino in perotno ravmati, fplah jim pot kasat, po kateri bedivfhi bejo bres velikiga persadjanja s-hajali, febi in fvoji drushini bolj ohlapno shivenje pervaofhiti smogli, — knete in rokodelze opomniti nemarnost, nerodnost in fhkodljivih navad, ktere njih snao nar vezh grené, jim navod dati, kako snajo fvoje adravje, tá nar vezhi dar boshji perhraniti, in si mlo shivenje dolgo obvrnati, je namen téh noviz. Kmetovfke in rokodelfke djanja, ktere se v drugih deshelah drugazhi, kakor per naf opravljajo, bodo rasfojene, korifne nafvetvane, méja korifne odsvetvane. Novo snajdenja bodo rozbno osnanjena, pa tudi rasfojene, zhe so posnemanja vredne ali ne.

Kmetijfke in rokodelfke v slovenfkim natifene bukve (knige) bodo svehé pregledane, in njih vrednost pofhteno prevdarjena. Vse vikfhi poslave in povetja kmetijfvo in rokodelfvo zadevajozhe, tudi osnanila v téh rezeh bodo tukaj rasglafene.

Skerbno si sheli vfaktkiri Krajnez posnati fvojo krajsko deshele, se issnani s imenitnimi rojaki, ino svediti imenitne prigodke fvojih spredsikov. To shelje spolniti bo pofebna skerb nafha.

Sa sklep bo nafledval shitni kup vfakiga tjeana v Ljubljani ino v Kraju.

Is tega snapodka je lahko spoznati namen, zlij in konz téh noviz, namrezh poduk in napeljevanje kmetvavzov in obertnikov ali rokodelcov si fvoj snao kolikor je megozhe shotfhati; ne pa dobizhke s njimi ftkati, pa tudi ne samo krajskine uzhliti, ali krajski jesik zhiditi. V pomanskaji krajskih befed si homo enako Rimzam, Nemzam, tudi Zecham, Rufam, Poljakam ptuje befedé spofoditi. Satoré bo njih kup prav nisek, pa tudi ne bude megozhe perjasnim pomagavzam truda obilno plazhvati, ampak z. k. Drushba krajskih kmetvavzov, ktera se je pogojena téh noviz lotila, in njih spzhanje nase vfela, ima vse upanje do fvojih zshitnih delefnikov, katerim poboljshanje snau kmetvavzov in obertnikov na ferzu leski, de ji bodo v vsm pripomogli, namenjen zlij dosezhi. Vfaka pomozh bo hvaleshno vseta, in po vrednosti s imenam pifanja natifena.

Vfaktkiri poduk v shiftenju jedka ali v drugi rezhi naf bude rasveteili, in nam sa snamaje veljal, de se te novize prijasnih delefnikov rasvetele.

Te novize pridejo vfako frédo na dvéh zhetertnih liilih v Ljubljani na fvito. Plazhejoje se v pifarnizi z. k. kmetijfke drushbe v hifli 195 v Salcedrovi ulici bliso Brega; sa Ljubljano in sa tife, ki jih ne dobivajo po pofhti, sa zéto leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejemiéje se pa pri natifkovavzu na Bregu Nr. 190. Po pofhti veljajo sa zéto leto 2 fl. 30 kr., — sa pol leta 1 fl. 15 kr. Po vsm z. k. pofhtah se snajo dobiti.

V Ljubljani 24. Maliga Travná 1843.

Lift sa pokufhinjo.

Sazhétek izdajanja je 5. Maliga Šerpana (Juli) 1843.

1. Bleiweisove Novice

Mogoče je prav, da se zaradi boljšega razumevanja besedil iz Novic najprej sprehodimo po obdobju, ko so izhajale. Njihov začetek sodi v zadnje vzdihljaje fevdalizma, ko so bili gozdovi v večini v lasti posvetnih in cerkvenih gospodov, konec pa v začetek dvajsetega stoletja, obdobje, ko je znaten del gozdov prešel v last novih lastnikov, kmetov.

V predmarčnem obdobju so bili glavna opora absolutistični oblasti Avstro-Ogrske: plemstvo, cerkev in vojska. Vlada se je mogla zanesti tudi na upravni aparat in finančne vrhove tedanje družbe. Domala vsa vodilna mesta v vojski in uradništvu je zasedalo plemstvo, ki je bilo tudi edini privilegirani razred tedanje družbe. Med plemstvo se je povzpenjalo vedno več obogatelih meščanov, ki so k svoji gospodarski dejavnosti pridobili še fevdalne graščine in posestva. Precej je bilo tudi ljudi z uradniško kariero, ki jim je cesar za različne usluge podeljeval plemiške naslove.

Poleg kmetijstva je bilo v tedanji dobi pomembno še fužinarstvo, steklarstvo, premogovništvo, številne tovarne in manufakture (predilnice, usnjarstvo, čevljarstvo ...), trgovina, promet in prve hranilnice.

V prvi polovici devetnajstega stoletja je kmetijstvo doživljalo velike spremembe. Povsem je prevladalo triletno ali štiriletno kolobarjenje brez prahe. Zelo so se uveljavile nove kulture koruze, krompirja in krmnih rastlin, s katerimi je bila ob koncu tega obdobja posejana že skoraj tretjina njivskih površin. Razširilo se je tudi gojenje strniščnih pridelkov. Prav uvajanje krmnih rastlin (zlasti detelje, lucerne) je omogočilo prehod od ekstenzivnega pašništva na intenzivno hlevsko živinorejo. Na prehod na hlevsko živinorejo je precej vplivala tudi akcija za razdelitev dotedanjih skupnih (občinskih, srenjskih) ravninskih pašnikov. Prenehale so velike lakote, ki so se v prejšnjih razdobjih neprestano ponavljale, zadnja taka je bila leta 1817.

Tudi gozdarstvu so namenjali vse večji pomen, poleg izkoriščanja tudi obnavljanju gozdov. Predvsem fevdalci, ki so imeli od gozdov vse večje dohodke, so namenjali skrb zanje, ob tem pa so se večala nasprotja s pod-

opisu Kranjske v drugi polovici 18. stoletja še vedno omenjal razširjenost kozjih čred in pisal, da je treba pred njimi zaščititi gozdove.

Zaradi vrste novih, strogih predpisov se je število koz zelo zmanjšalo zlasti v obdobju francoske uprave. Britovšek, (1964) nadaljuje: *Leta 1824 je postojnski okrožni urad predlagal guberniju, naj v njihovem okrožju zaradi pospeševanja gozdarstva in sadjarstva prepove kozjerejo. Kmetijska družba, ki jo je gubernij vprašal za svet, je predlog zavrnila, da je premalo utemeljen. Navedla je, da se v območju postojnskega okrožnega urada ukvarjajo s kozjerejo najrevnejši ljudje in da obseg kozjereje ni nevaren za sadjarstvo. Treba pa jo je nadzorovati, da se število koz ne bi preveč povečalo na škodo kmetijstva. Po mnenju Kmetijske družbe bi bilo treba preprečiti, da bi posamezniki imeli črede od 30 do 40 koz, zlasti, če so gojili tudi govejo živino. Kočarjem naj bi bilo dovoljeno imeti le nekaj koz, upošteva pri tem število družinskih članov. Glede paše pa je Kmetijska družba menila, naj bi se koze pasle le pod nadzorstvom pastirjev na določenih pašnikih, ki so bili nedostopni za govejo živino.*

Leta 1826 je gubernij na pobudo postojnskega okrožnega urada začel ponovno obravnavati to vprašanje. Okrožnim glavarstvom je naročil, naj ugotovijo število koz in povedo svoje mnenje glede kozjereje in paše v gozdovih. V ljubljanskem okrožju so ugotovili 6.268 koz, v novomeškem 6.232 in v postojnskem 3.728 koz (Britovšek, 1964). Razmeroma veliko koz je bilo na Dolenjskem v okoliših gosposk Žužemberk, Kočevje in Poljane. Okrožna glavarstva so nasprotovala splošni prepovedi kozjereje. Prevladovalo je mnenje, naj rejo koz dovolijo v krajih, kjer pašnikov ni mogoče izkoriščati drugače. Zavzemali so se, naj odpravijo kozjerejo v čredah in naj določijo število koz, ki jih sme posameznik imeti; določijo pa naj tudi pašnike, na katerih bi bila dovoljena paša koz. V nekaterih poročilih je bilo poudarjeno, da tam, kjer koze pasejo pod nadzorstvom, ne delajo škode.

Kozjereja je dejansko vedno bolj postajala domena revnejših družbenih plasti. Štetje živine iz poznejših desetletij izkazuje vedno manj koz. Brez dvoma so k temu pripomogli predpisi, ki so prepovedovali oziroma omejevali pašo koz.

Čeprav so v pretežnem delu prispevkov v Novicah pisali o veliki škodi, ki jo povzročajo koze v gozdovih, najdemo tudi drugačna mnenja, ki jih je prav tako vredno prebrati.

O tem piše v prispevkih pod zaporednimi števkami: 79, 89, 91, 109, 126, 129, 217, 256, 281, 305, 318, 336.

7.5 Spori za pašne pravice v planinah

V poznem srednjem veku so postajale vedno pogostejše pritožbe proti omejevanju teh pravic. Med številnimi pritožbami podložnikov po kmeč-

kem uporju leta 1515 so uporni kmetje ponekod posebno poudarjali, da jim zemljiški gospodje omejujejo pašne pravice. Blejski in bohinjski podložniki so med pritožbami navedli, da zemljiški gospodje vključujejo v svojo dominikalno posest srenjska zemljišča. Radovljiški in blejski podložniki so se zlasti pritoževali glede omejevanja svojih pravic do alpske paše. Ponekod so si zemljiške gosposke pravico do izkoriščanja alpskih pašnikov pridržale izključno zase, navadno pa so alpske pašnike prepuščale za plačilo podložnikom v izkoriščanje. Na področju zemljiške gosposke Bled in Radovljica je skoraj vsak celak imel planinski pašnik ali pa vsaj svoj delež pri planinski srenji. Kakor je razvidno iz številnih pritožb blejskih in radovljiških podložnikov, sta zemljiški gosposki v 15. stoletju začeli v večjem obsegu omejevati pravice do planinske paše (Britovšek 1964).

V predmarčni dobi je na slovenskem narodnostnem ozemlju železovo rudo topilo enaindvajset plavžev, med njimi deset na Gorenjskem (Sava, Javornik, Bohinjska Bistrica, Tržič, Kamna Gorica, Spodnja in Zgornja Kropa, Spodnji in Zgornji Železniki, Kamnik). Od naših visokih peči je bil najzmogljivejši plavž na Savi; sredi dvajsetih let (19. stoletja) njegova zmogljivost je znašala povprečno 13.855 centov na leto, v l. 1843 do 1847 pa 30.667 centov, vselej ok. 45 % vseh visokih peči na Kranjskem.

Proces koncentracije je povzročil nastanek velikih fužinarskih kompleksov, v katerih je en sam lastnik v svojih rokah združeval vrsto večjih in manjših plavžev, fužin in kovačij v različnih krajih, poleg tega pa večinoma še fevdalna gospodstva z večjimi ali manjšimi gozdnimi predeli, ki so bili zaradi preskrbe z ogljem zelo pomembni za železarstvo, pa tudi še druga podjetja. Tako je bil na Kranjskem območje baronov Zoisov, ki je obsegal kope, plavže in fužine v Bistrici in Stari Fužini v Bohinju, v Radovni, Javorniku in Mostah ter fidejkomisno gospodstvo Brdo pri Kranju in graščinsko posest Javornik. Tak je bil tudi Ruardov kompleks, ki je od l. 1840 združeval kope, plavže in fužine na Savi, v Beli Peči, v Mojstrani, Pesjaku, rudnike premoga v Zagorju in v Senovem, razne kope svinca, bakra in cinka itn.

Leta 1869 je skupina ljubljanskih podjetnikov, po narodnostni zavesti v glavnem Nemcev, ustanovila delniško družbo, Kranjsko industrijsko družbo, ki se je ukvarjala z mlinarstvom. Ko pa so se družbi priključili najpomembnejši lastniki fužin na Gorenjskem (Zois in Ruardi), se je njena dejavnost povsem preusmerila na železarstvo. Po dogovoru z dedičema razsvetljenstva Žige Zoisa, Michelangelom in Žigo, so sklenili ustanoviti »mešano« mlinarsko-metalurško družbo, ki bi proizvajala kmetijsko-industrijske izdelke in nastala tržišča varovala pred konkurenco (1869). KID je z odkupom od Zoisovih dedičev (1870) in nakupom od veleindustrialca Viktorja Ruarda (1871) poleg fužin pridobil tudi 494 ha (Zois) oziroma 28.458 ha gozdov

(Ruard), če omenjamo le gozdne površine na območju Jelovice, Pokljuke in Mežaklje.

Da bi lažje razumeli spor, pogledajmo v knjigo Lambert von Pantz in delavstvo Kranjske industrijske družbe (Vilman 2003). Leta 1859 je bil na podlagi določil gozdnega patenta iz leta 1852 izdelan gozdnogospodarski načrt za gozdni predel Pokljuka - Ribšica, ki je obsegal 17.180 johov (9.880 ha). Les je bil za fužinarstvo vse pomembnejši, pomembni omejitvi sta bila servitutne pravice 460 kmečkih posestnikov iz blejskega in bohinjskega okraja in pretirana paša, zaradi katere ni bilo učinkovito naravno pomlajevanje. Tako so v dveh letih s smrekovim semenjem zasejali okoli 50 hektarjev čistin. *Seme je lepo vzkliko, kar je potrdil tudi pristojni uslužbenec, vendar je živina pozneje uničila skoraj ves smrekov mlaj. Lov in gozdna paša kot stranski koristi nista prinašala pomembnega dohodka, zato naj bi se škodljiva paša urejala skupaj z odpravo služnosti. Upravljanje gozdov na Pokljuki in Ribšici je bilo v pristojnosti gozdnega urada blejske gosposčine, ki je zaposlilo gozdarja, gozdarskega uradnika in osem gozdnih čuvajev. Tako številčna zasedba je bila potrebna zaradi pogostih zlorab in velikega števila prekrškov, poleti pa zaradi čred domačih živali. Samo v desetih mesecih so gozdni čuvaji prijavili deželnemu uradu 1.526 gozdnih kršiteljev (Vilman 2003). Če se v gozdnogospodarkem načrtu naprej ozremo le na problem paše, spoznamo, kje je srž spora s pašnimi upravičenci: Načrt je predvideval, da lahko blejska gosposka zaradi pretirane paše izloči vsako leto šestino gozdov in v njih prepove pašo. Tako bi letno zavarovali 2.863 johov (1.646 ha) gozdov (Vilman, 2003).*

Dolgotrajni spori gorenjskih pašnih upravičencev s fužinarji so se kar vrstili; obravnavala so jih sodišča, pogosto so bile na dnevnem redu Deželnega zbora kranjskega in Kmetijske družbe. Vse to so spremljale Novice.

O tem piše v prispevkih pod zaporednimi številkami: 150, 243, 249, 285, 286, 288, 289, 292, 293, 297, 307, 315, 316, 324, 378, 395, 415.

8. Steljarjenje

Med številnimi služnostmi je imelo za kmetijstvo pomembno vlogo tudi steljarjenje, ki je obsegalo grabljenje listja, košnjo gozdne podrasti, pa tudi kleščenje drevja za zimsko prehrano živine in steljo. Že zgodaj so spoznali, da se rodovitnost gozdnih tal, ki jim ni mogoče dodajati gnojil, ohranja z vsakoletnim opadom. Prav tisto, kar je jeseni odpadlo z drevja, so kmetje pograbili, odpeljali in porabili za nastilj. Z odvzemanjem hrane gozdovom se je slabšala rodovitnost gozdov, drevje je vse bolj in bolj hiral, prirastek je bil vse manjši in manjši, drevje je postajalo bolj krmežljivo, namesto vrednejših sortimentov so iz stalno steljarjenih gozdov pridobivali le še

drva. Najbolj so bili prizadeti gozdovi v bližini naselij z manjšo površinsko kamnitostjo.

V Novicah so se na eni strani znašli gozdarji, ki so opozarjali na škodljive posledice steljarjenja, si prizadevali proti njemu, določali navodila, kako pogosto je še sprejemljivo grabiti listje, da ne bi bistveno prizadeli gozdov. Na drugi strani pa so bili kmetovalci, ki so bili odvisni od rednega steljarjenja ali so menili, da brez njega ne morejo preživeti.

Novice niso bile zaprte v ozke domače kroge, saj so poleg domačih prispevkov prinašale tudi strokovne prispevke iz tujih strokovnih gozdarskih publikacij in tako vnašale v domače loge tuje znanje in spoznanja.

Obsekovanje drevja za zimsko krmo in steljo je bilo dolga obdobja znano opravilo. O škodljivosti tega pojava je v Novicah takole pisal Šolmajer: *Kako žalostno podoba nam dajejo taki gozdi, koder se listnato drevje klesti in obrezuje za živinsko klajo, šilovina pa za nastiljo. Poljedelci, ki rabijo nastilo, očitajo gozdorejcem, da so preveč enostranski in prenapeti, kar se tiče vporabe nastila, in da poljedelskih razmer in potrebščin ne poznajo.*

O tem piše v prispevkih pod zaporednimi številkami: 44, 57, 65, 71, 98, 128, 209, 234, 256, 298, 304, 310, 347, 383, 384, 389, 401, 408, 410, 413.

9. To in ono o lesu

Les, les, les, les – za vse mogoče namene, za izdelke, pripomočke, orodje, hiše, gospodarska poslopja, energijo, umetnost, okrasje, papir, prodajo, reševanje iz osebnih in gospodarskih kriz, le za kaj vse les ni bil ali ni uporaben.

Žumer (1968) je zapisal takole: *Les je bil kot nalašč prav tista tvarina, po izbiri bolj mehka ali pa bolj trda, iz katere si je človeški rod že zdavnaj izdeloval prvo orodje. Z orožjem, narejenim prav tako iz lesa, s kolom, kijem, kopjem, lokom in strelico je človek varoval pred mnogimi nevarnostmi svoj obstoj, isto orožje mu je po drugi strani pomagalo kot lovcu do uplenitve potrebnega živeža.*

Ob stalni naselitvi so si ljudje postavljali koče iz lesa, tudi vsa notranja oprema bivališča je bila lesena (zibka, postelja, miza stoli, omare, skrinje), iz lesa so bila gospodarska poslopja poljedelcev in živinorejcev. Iz lesa je bil narejen voz, lesen je bil jarem za živino, lesen je bil plug, pa grablje, vile Iz lesa so bili hišni pripomočki: pinja, kolovrat, statve. Iz lesa je bil čoln, lesene so bile ladje, ki so pomenile začetek prometa in trgovine, pa tudi selitev ljudstev.

Za vsak izdelek pa je bil potreben les primernih lastnosti, zato so morali ljudje temeljito poznati lastnosti in sposobnosti posameznih vrst lesa.

škega. Zgodovinarji imajo deljena mnenja o njem. Tisti, ki so o njem pisali pred letom 1991, so ga v glavnem kritizirali zaradi mlačne in neodločne drže v boju za narodne pravice, nekateri so mu očitali celo oportunističnost. Po letu 1991 pa je pridobil svoje pravo mesto, predvsem zaradi Novic in prispevka k nastanku in ohranitvi slovenščine, izobraževanju in bujenju slovenskega naroda ter zmernosti in umirjenosti pri boju za narodne pravice. Z Novicami je opravil pomembno nalogo v prizadevanjih za poenotenje slovenskega črkopisa.

Bleiweisova politična kariera se je začela s Kmetijskimi in rokodelskimi novicami, torej leta 1843. Bil je fiziokratsko in razsvetljsko usmerjen konservativec. Do revolucije in naglih sprememb je imel negativen odnos. Zagovarjal je legitimizem, nasprotoval revoluciji in nagli nasilni odpravi fevdalizma. Rešitev kmečkih težav je postavljal v roke »pravičnega« cesarja. Zavzemal se je za mirno in ubogljivo čakanje na izboljšanje, ki ga bo prinesel čas. Obstoje in razvoj slovenskega naroda je videl le v okviru habsburške monarhije. Nad idejo Zedinjene Slovenije sprva ni bil navdušen. Menil je, da je preveč radikalna in da Slovenci za njeno uresničitev nimajo »dušne moči«. Pozneje je svoje mnenje spremenil in organiziral zbiranje podpisov za peticijo, v kateri je bila omenjena tudi Zedinjena Slovenija. Na taboru v Vižmarjih, dvajset let pozneje, je poleg tega v govoru izrazil zahtevo po Sloveniji.

V svojem političnem in uredniškem delu se je zavzemal za izobraževanje ljudstva, preobrazbo kmeta, obrtnika in meščana v gospodarsko sposobnega, nacionalno zavednega in politično trdnega človeka. Do novosti je bil sprva nezaupljiv, a jih je podprl, če so se izkazale. V »kulturnem boju« med cerkvijo in državo leta 1872 in 1873 se je Bleiweis postavil na stran cerkve in klerikalcev, kljub temu pa se pri vrsti vprašanj ni povsem strinjal z njimi. Kot vodja staroslovencev je imel veliko nasprotnikov, med njimi je bil najbolj opazen Fran Levstik. Bleiweis ni veliko sodeloval s Francetom Prešernom, pa tudi Prešeren je Bleiweisa in *Novice* kritiziral; očital jim je predvsem premajhno poznavanje slovenskega jezika in robotost, vendar je hkrati tudi priznaval njihovo vlogo pri razvoju slovenščine. Bleiweis zaradi svojega odnosa do literature ni znal ceniti Prešernovih osebnoizpovednih umetniških del, zanj je bila umetnost namenjena bujenju narodne zavesti, zato je veliko bolj kot Prešernove pesmi cenil vznesene, bombastične in narodno goreče pesmi Jovana Koseskega.

Ivan Cerar

Distriktni gozdar, domoljub, urednik (*5. maj 1789, Škofja Loka, +14. oktober 1849, Trst).

Ivan Cerar se je rodil 5. maja 1789 v Škofji Loki. Ob rojstvu je bil zapišan kot Zerar, potem kot Zorer, končno se je podpisoval Cerar. Dvanajst let star je jeseni 1801 vstopil v gimnazijo v Ljubljani, naslednje leto pa je nadaljeval šolanje v Novem mestu, kjer je končal gimnazijo. Nato se za enajst let zgubi za njim vsaka sled; domneva se, da se je ob prihodu Francozov umaknil na Štajersko, kjer ga leta 1816 najdemo kot oskrbnika in okrajnega komisarja v Kozjem. Po razpisu leta 1816 je prišel za distriktnega gozdarja v Trnovo pri Ilirski Bistrici, kjer je nadziral vse gozdove premskega in snežniškega okraja. Tam je spoznal potrebo po (umetnem) pogozdovanju, zato je leta 1821 sestavil obširni spis z naslovom *Od potrebe zarezje drevja v premskem kotoru postojnske kresije*. Sodijo, da je to najstarejši gozdarski slovenski spis. Žal je zgubljen. *Mogoče pa se nahaja v zapuščini Novic, saj je v pripombi k prispevku Od zarezanja živih graj in mej* (NGON, 1955, št 64–68) urednik zapisal: *Nepozabljivi rajniki gosp. Janez Zorer je izročil pred več leti krajnski kmetijski družbi rokopis »o gojzdnarstvu« v slovenskem jeziku, kateri je vreden, da ga nekoliko podamo občinstvu v poduk in posnemo*. Pomemben je zlasti zato, ker se nanaša na pogozdovanje na kraških tleh in je torej prva pobuda – našega strokovnjaka – za pogozdovanje krasa v Slovenskem Primorju. V gozdarskem poklicu pa ni ostal prav dolgo; splošna gozdarska služba je bila namreč zaradi vse hujšega odpora samovoljnih fevdalcev odpravljena že po desetih letih. Leta 1826 so ukinili mesta distriktnih gozdarjev v vseh avstrijskih deželah. Cerar si je poiskal drugo službo in se leta 1829 dokončno poslovil od gozdarske službe. Tudi potem se je uveljavil na raznih področjih gospodarskega, političnega in kulturnega življenja na Slovenskem, zlasti uspešno v našem Primorju. V Trstu je postal predsednik Slavljanskega društva, njegova zasluga je tudi, da je društvo začelo izdajati mesečni časnik *Slavjanski rodoljub* (29. 4. 1849), ki ga je Cerar urejal in pisal vanj. Žal je izšlo le šest števil, kajti Cerar je 14. 10. 1849 v Trstu umrl.

Ethin Henrik Costa

Slovenski bibliograf, pravnik in politik (* 18. oktober 1832, Novo mesto, + 28. januar 1875, Ljubljana).

Mama Josipina je umrla, ko je bilo Ethinu komaj deset let, tako da ju je s sestro Kornelijo vzgajal oče sam. Njegov oče je bil zgodovinar, topograf in publicist Henrik Costa (1796–1870). Do leta 1845, ko je začel obiskovati

Bil je tudi pionir pri pogozdovanju slovenskega Krasa. Na prošnjo tržaškega občinskega sveta je namreč leta 1859 s črnim borom pogozdil del kraškega ozemlja pri Bazovici nad Trstom.

Kollerjevo najbolj znano, najobsežnejše in inventivno delo v gozdarstvu je gozdnogospodarski načrt za Trnovski gozd iz leta 1844, ki je na žalost še vedno pogrešan kljub načrtnemu iskanju v nekaterih arhivih v Sloveniji, Italiji in Avstriji. V načrtu iz leta 1878 so citirani in tako ohranjeni le posamezni deli tistega načrta, iz katerih je mogoče povzeti njegove bistvene vsebine.

Pomembne so tudi njegove ugotovitve glede pomanjkljivosti Flameckovih »oddelčnih načrtov«, ki so Trnovski gozd s 120-letno obhodnjo razdelili na 120 približno enakih, večinoma pravokotnih površin ne glede na obliko terena, ter po tem izvajali sečnje. Menil je, da 120-letna obhodnja, določena leta 1771, ni najprimernejša, temveč da je zaradi dobrih rastišč in ravnosti sestojev drevje zrelo že pri osemdesetih letih.

Peter Leskovic

Posestnik, kmetovalec, sodelavec Kranjske kmetijske družbe (* 20. junij 1792, Medvedje Brdo, + 4. april 1847, Ljubljana).

Peter Leskovic, posestnik in kmetovalec, je obiskoval gimnazijo v Ljubljani (1807 in quarta grammat. cl.), bil ud notranjeavstrijskega industrijskega in obrtnega društva, leta 1836 postal ud kranjske kmetijske družbe in bil od leta 1839 nastavljen v njenem tajništvu. Sodeloval je pri Illyrisches Blatt, kjer je objavil številne prispevke. Pri kmetijski družbi je poročal o kmetijskih in gospodarskih razmerah v okrožju Planina-Idrija-Bistra-Lož ter se trudil za povzdigo kmetijstva in kmečkih pridelkov (Annalen der Landwirtschaftsgesellschaft 1838–43). Pri Novicah je sodeloval s članki o kmetijstvu in gozdarstvu.

Jožef Orel

Narodni gospodar, pravnik (* 21. marec 1797, Skopo, + 17. november 1874, Ljubljana)

Jožef Orel, se je rodil 21. marca 1797 v Skopem pri Dutovljah, vasi Tomajske župnije na Primorskem. Okoliščina, da je bil Anton Rudež njegov sorodnik, ga je vodila v ribniško osnovno šolo, kjer si je leta 1808 pridobil v drugem razredu drugo mesto v zlatih bukvah; tretji razred normalke je menda obiskoval v Ljubljani ter obiskoval v Ljubljani do leta 1814 gimnazijo, do l. 1816 licej, na Dunaju do l. 1817 menda tretji letnik liceja, do l. 1821 pravo. Služboval je na Dunaju in bil 12. maja 1824 promoviran za doktorja prava. Po promociji se je vrnil v Ljubljano, da bi se posvetil odvetniškemu poklicu; praktical je pri številnih advokatih, s prošnjami za samostojno

advokaturu pa ni imel sreče. Po letu 1840 je misel na advokaturu tem lažje opustil, ker je l. 1838 po sorodniku podedoval hišo v ljubljanskem karlovškem predmestju, v kateri je že l. 1836 stanoval, in velika zemljišča v bližnji Ilovici na ljubljanskem barju. S sestavljanjem pravnih spisov se je sicer še ukvarjal sem ter tja, vendar je začel imeti zemljo za glavni pridobitveni vir, s katerim je preživel sebe in številno družino (od leta 1826 je bil poročen s sestro sošolca Leopolda Dolenca, Alojzijo Dolenc iz Razdrtega, ki mu je od leta 1827 do 1848 rodila devet otrok, katerim so bili za botre Rudeževi). K pravniskim poslom se je vrnil šele po revoluciji, ko je cesarski odlok z dne 16. avgusta 1849 ukazal novo odvetniško naredbo: uvedba notariata, ki je na Kranjskem začel poslovati leta 1851. Naredba je l. 1854 pripomogla tudi Orlu do notarskega mesta za Ljubljano in Vrhniko.

Njegovo področje prizadevanja je bila Kmetijska družba, v kateri je bil od leta 1834, in to od l. 1839 kot član stalnega odbora. Kot narodnogospodarski člankar se je prvič oglašil l. 1841. Zaradi takih okoliščin je razumljivo, da je bil l. 1842 Orel določen za urednika *slovenskemu kmetiškemu listu*, za katerega je Blaznik s pomočjo notranjeavstrijskega obrtnega društva in Kmetijske družbe za Kranjsko upal dobiti dovoljenje. V upanju na uredništvo je Orel pomagal Blazniku 19. februarja 1842 dokončati načrt za list, toda že maja se je z imenovanjem tajnika Kmetijske družbe vse spremenilo: Orel je bil za to mesto sicer predlagan, toda imenovan je bil Bleiweis, ki je Orla avtomatično izpodrinil tudi od uredništva novega lista, ker je bil list zasnovan kot glasilo Kmetijske družbe. Čeprav je imel Orel povod za užaljenost, ker je po znanju slovenščine prekašal Bleiweisa, v kmetijski stroki pa je bil vsaj tako izurjen kot njegov tekmeč, je bil od začetka naročnik novega lista in postal njegov zvest sodelavec, ki je Bleiweisove Kmetijske in rokodelske novice »že v letih 1843 do 1848 zalagal z aktualnimi gospodarskimi članki. V Novice je do l. 1869 še pridno pisal, dokler ni skoraj povsem oslepel. Veliko skrb je namenil osuševanju ljubljanskega barja. Kot zanimivost zapišimo še, da je v dobi novih ustavnih svoboščin začel, menda prvi, slovensko uradovati ter oblastem pošiljati slovenske vloge, in sicer menda še pred slovensko peticijo l. 1861, ter Schmerlingovo naredbo z dne 17. marca 1862 o rabi slovenščine na sodiščih.

Franjo Padar

Gozdarski strokovnjak (* 26. februar 1849, Gojniče, Občina Šmarje, + 1907, Škofja Loka).

Franc Padar se je rodil 26. februarja 1849 v Gojničah, Občina Šmarje v ljubljanskem okraju. Dokončal je tri razrede realke v Ljubljani, dveletno gozdarsko šolo na Snežniku (1870–1871), eno leto Kmetijske šole v

ski izpit iz matematike in fizike ter glavni rigoroz iz fizike; jeseni je postal profesor na zasebni realki na Dunaju, hkrati predaval na univerzi višjo matematiko, fiziko in hidrodinamiko. Decembra je s svojim predavanjem na Akademiji znanosti zbudil zanimanje fiziologa Ludwiga ter tako prišel do laboratorija. Leta 1858 je opravil še filozofski rigoroz, promoviral in se habilitiral kot zasebni docent na dunajski univerzi za matematiko in fiziko. Po svojih razpravah iz mehanike in toplote je l. 1860 postal dopisni član dunajske akademije znanosti, l. 1863 redni univerzitetni profesor za višjo matematiko, fiziko in predložil akademiji znanosti sedem razprav o optičnih raziskavah, zato mu je Akademija znanosti l. 1865 podelila tedaj ustanovljeno Liebenovo nagrado in ga izvolila za rednega člana. Hkrati je postal predstojnik fizikalnega inštituta dunajske univerze v Erdbergu in tako dobil možnost za raziskovalno delo. Inštitut je z raziskavami Stefana samega, njegovega sodelavca in prijatelja Josipa Loschmidta ter učencev, zlasti Ludwiga Boltzmann in Alberta Obermayerja, zaslovel tudi prek avstrijskih meja. V letih od 1869 do 1870 je bil Stefan dekan filozofske fakultete, od l. 1876 do 1877 rektor, od l. 1875 do 1885 tajnik matematično-prirodoslovnega razreda na Akademiji znanosti. Leta 1884 je bil ob Mednarodni električni razstavi odlikovan z redom železne krone tretjega razreda s pravico do plemstva, česar pa ni izkoristil; l. 1885 je postal podpredsednik akademije znanosti.

Pomembno sled je pustil tudi na področju leposlovja, na kar se pogosto malo pozablja ob njegovih svetovnih uspehih na področju fizike.

V okviru svojega širokega znanja in zanimanja je leta 1854 prispeval v Novice zanimiv prispevek o pomenu gozdov z naslovom *Gozdji*.

Jožef Šubic

Zdravnik, publicist, prevajalec (* 20. december 1802, Mokronog, + 21. april 1861, Maribor).

Jožef Šubic, zdravnik, publicist in prevajalec, se je rodil 20. decembra 1802 v Mokronogu kmečkim staršem, umrl v noči z 21. na 22. april 1861 za jetiko v Mariboru. Kot šestletna sirota je prišel k sorodnikom v Kranj, v Ljubljani je obiskoval gimnazijo v letih od 1815 do 1821 in filozofijo od l. 1821 do 1823. Na Dunaju je študiral medicino in jo končal leta 1834 v Padovi. Kot zdravnik je bil zaposlen v Celju od l. 1834 do 1860, v Gradišču (Sv. Trojica v Slovenskih goricah) od l. 1860, v Mariboru od sredine marca 1861. Po objavi nemških člankov v Carniolia – ljubljanskem nemškem časopisu, od 1838 do 1844 so ga Novice vnele za slovenščino. Pisal je o prispevke o različnih področjih: o jezikoslovnih, tudi religioznih vprašanjih, prirodoslovne in gospodarske (gozdarske) sestavke. V Novicah je bil

aktiven med letoma 1846 in 1858, pogosto je svoje prispevke podpisal le s Š., J. Š. Zdravnik Jožef Šubic je prvi pisec gozdarskih nasvetov kmetom v Novicah.

Joseph Adolf Trientl

Duhovnik, svetovalec kmetijstva in gozdarstva, popotni učitelj (* 26. avgust 1817, Oetz, Tirolska; + 6. marca 1897, in Umhausen, Tirolska).

Joseph Adolf Trientl je bil duhovnik in prvi kmetijski svetovalec Tirolske, verjetno pa celotne alpske regije. Njegovo svetovanje je obsegalo področja kmetijstva in gozdarstva, tudi svetovanje s področja gnojenja, planšarstva, živinoreje. Štirikrat je veliko potoval po Tirolskem in iz teh potovanj je pripravil obsežna poročila. Številne članke je objavil v časopisih, revijah in koledarjih; bil je vnet in dober opazovalec aktualnih dogajanj. Tudi v Novicah je objavljal tehtne prispevke, ki so jih zaradi aktualnosti kar nekajkrat ponatisnili.

Matija Vertovec

Vinogradnik, zgodovinar, duhovnik (* 28. januar 1784, Šmarje (Ajdovščina) - Jakulini, + 2. september 1851, Podnanos (Šentvid).

Matija Vertovec (Vrtovec, Vertouc), vinogradnik, zgodovinar in duhovnik, se je rodil 28. januarja 1784 v Jakulinih (pri Šmarjah) kmetu Francu in Margareti, rojeni Polšak. Osnovno izobrazbo je dobil v vipavski farni šoli, gimnazijo je končal v Gorici, licej v Gradcu. Bogoslovje je študiral eno leto v Ljubljani, tri v Gorici. V letih od 1807 do 1809 je bil duhovni pomočnik v Vipavi, od l. 1809 do 1813 na Planini (pri Ajdovščini), od l. 1813 do smrti pa kaplan, vikar oziroma farni namestnik v Šentvidu pri Vipavi.

Franc Witschl

Gozdar in gradbenik (* 29. november 1825, Boleč (Tábor Češka), + 11. marec 1902, Srebrniče).

Študiral je od l. 1843 do 1846 na Politehničnem inštitutu v Pragi. Od l. 1847 je bil gozdarski in gradbeni inženir na posestvu kneza Auersperga v Soteski (pri Novem mestu), pozneje je bil tam rentni mojster, od l. 1865 do 1868 je bil izvedenec za gozdarske in kmetijske zadeve ter zemljemerstvo pri okrajnem uradu v Kočevju, ki je takrat posloval tudi kot lokalna komisija za odvezo in ureditev služnostnih pravic v gozdovih. Hkrati je bil načelnik okrajnega cestnega odbora. Leta 1868 je postal nadgozdar kneza Windischgrätza na Uncu, od l. 1870 do 1873 je bil mestni inženir v Ljubljani, l. 1873 je postal deželni inženir pri kranjskem deželnem odboru, pozneje povišan v gradbenega svetnika. Leta 1901 je bil upokojen in v začetku l. 1902 je odšel na svoje posestvo v Srebrniče.

(partam) stori, kar hoče, to je, de ga tako obdeluje, kakor misli in previdi, de bi mu nar več vergel; pa tudi se je tam živinska reja pomnožila in požlahtila; gnoja pol več napravijo, kakor popred, ko so živino na zanikerne pašnje gonili; dobro gnojijo svoje njive, in polje imajo lepši, od tistiga časa, kar so jeli živino v štali rediti, vsiga več perdelujejo.

De bi se pa kmetje razdelitve občinskih pašinj s večjim veseljem poprijeli in de bi jim razdelene zemljiša več dobička prinesle, cesarski ukaz od 5. Listopada 1768 zapove, de za take njive in senožeti, ki so iz občinskih pašinj napravljene bile, 10 let ne gre nič davka, 30 let pa ne desetine plačati. Mislimo, de je ta vikši ukaz vse hvale vreden in de bi le njih lastni dobiček bil, ako bi naši kmetje hiteli, ledine v rodovitne zemljiša predelovati. Urno, urno tedaj, dragi kmetovavci! k temu delu, in ne odlagajte na jutro, kar danes zamorete storiti.⁵

Leskovic.

4.

Še en poglobiten zadržik razdeljenja občinskih pašinj in gojzdov.

KRN, 1845, št. 2.

Korist in potrebo, ktere bi slovenskiga kmeta k razdeljenju občinskih pašinj in gojzdov perganjati mogle, so nam „Novice“ tako očitno razkazale, de jih vsak, kterimu so zdrave oči in nepoškodvane ušesa dane, s drobtinico možgan spoznati zamore. Ker pa razum mnogih v našimi časopisu naznanjenih zadržkov, ki z železnimi verigami slovenskiga kmeta na stare navade perklenjeniga derže, še drugi sovražniki temu obcnokoristnemu prizadevanju nasprotvajo, naj mi bo perpušeno, vam še en poglobiten vzrok, zakaj se marsiktera soseska za delitvo občin ne zmeni, nekoliko naznaniti. Ne bojim se kmeta zamere, ne vstrašim se sovraštva gостаča, ako vam odkritoserčno še neki zadržik razgalim, ki umniga kmeta tako oslepuje, de lastnemu pridu, de občinski potrebi oči in ušesa zatisnuje.

Gostači in bajtarji, ali tako imenovani kajžarji se na neko, iz perviga skoz dobroto premožnih kmetov vpeljana, potem pa skoz navado ukorenineno staro pravico operajo, po kateri jim je, brez de bi kako lastnino v soseskini paši in gojzdu imeli, perpušeno, eno, dve ali clo tri krave občinski čedi perdružiti, in si iz občinskih gojzdov potrebnih derv za svojo peč in ognjiše

⁵ Prav zlo bo kmetijsko družbo veselilo, slišati, de gre razdelitva občinskih pašinj, kjerkoli je mogoče, urno od rok; zavoljo tega tudi prav lepo prosimo, de bi nam naši bravci po izgledu gospoda Šumarja vse pašnje oznaniti hotli, ktere bodo prihodnjič razdeljene. Vredništvo,

usekati. Posebno radovoljni so kmetje tistim bajtarjem in gostačam, kterih roko dela soseska narbolj potrebuje, imenovano dobroto skazali. Ako bi se po takih soseskah po napeljevanju kmetijske družbe občinske paše in gojzdi razdeliti začeli, bi kakor vsak lahko previdi taki gostači in bajtarji z vsimi svojimi dobrotnimi pravicami na suho prišli; bi mogli, ako bi po zimi ubogiga Laponca in po leti divjiga Hotentota posnemati ne hotli, potrebne derva si kupiti, in kože, ki bi na preterganih kravah visele, s kupljenim senam nabasati. Pred boš zavoljo tega černalise Zamorca vbelil, pred oštirja od prodaje keršeniga vina odvadil, ko takiga k delitvi občinskih pašinj in gojzdov pergovoril. Tudi se ti ni potreba prizadevati, gostača ali bajtarja, ki se s tako pravico baha, k radovoljnim razdeljenju občin, per kterih ga kmetje le iz milosti terpe, nagovarjati, zakaj sam gospodar ima pravico svoje premoženje, naj bo že v dnarjih ali pa v zemlji, po svoji previdnosti porabiti. Zato imajo tudi v takih soseskah, ki smo jih zgorej naznanili, sami kmetje oblast in pravico, si občinske paše in gojzde, po svojih starih pravicah, po kterih se jim tudi gruntne davek naklada, razdeliti. Tode, dokler se bo od 30 kmetov ene soseske 5 svojimu krajaču (žnidarju), 8 svojimu čevljarju zameriti balo, dokler bo 10 kmetov med bajtarjem svaka (švogra), med gostačam zeta al tasta skoz take obcnokoristne naredbe se poškodovati treslo, dokler bo 7 kmetov gorne, s desetmi kmeti spodne vasi v večni pravdi živelo, in dokler bodo drugi, nemarneši brez vsiga unema za lastni in občinski korist navadni odgovor dajali: „jest se za to reč ne menim: naredite kakor hočete; kakor bote za-se, tako bote tudi za-me naredili,“ – dokler bodo take zmešnjave kmetam na poti, tako dolgo ne bo nobena koristna naredba per kmetijah vpeljana, in nobena občinska paša, noben občinski gojzd razdelena ne bota. Ako se pa s bratovsko lubeznijo per taki delitvi v zaderge priti bojite, razdeliti občinske paše in gojzde, prodajte jih in ako cela soseska pervoli, dajte pridnimu rokodelcu brez plačila delež, tode ne v lastnino, ampak le tako dolgo, dokler bode te dobrote vreden, ali pa zavoljo starosti tega pomočka potreben. Potem, ko je skoz smert ali nerodno obnašanje, kar bo per sosesknim zberališu naznanjeno in raszojeno, vživavcu ta milostlivi vžitik odpadel, padejo imenovani deleži vnovič soseski nazaj; in gotovo je, de se bo zopet dosti rokodolcov za take pomočke oglasilo in de bo soseska s pridnimi delovci obilno preskerbljena. Tako bote dobičke, ki vam jih v „Novicah“ obetamo, skoz lastno skušno ceniti zamogli; tako si dobro ime poterdili, pod kterim tudi drugi narodi Slovenca poznajo.

Jožef Demšer.

Dober svet lastnikom borštov in lesa, in tudi sodarjem in drugim posodovezam.

KRN, 1845, ŠT. 22.

Groza nas obide, ko slab stan gojzdov zagledamo.

V naših deželah zmirej bolj lesa pomanjkuje, zlasti pa taciga, ki je za kmetijsko orodje nar bolj koristen, kakor je hrastov, jesenov, brezov, orehov, javorov, makov, berstov, češnjev, smrekov, bukov i.t.d.

Sodarji in drugi posodovezi imajo navado, vso posodo le z lesenimi obroči nabijati, akoravno jo že tudi pozneji kovač ima z železam nabiti, in tako potratijo veliko veliko nar boljšiga, žlahtniga lesa, ker le iz zgorej imenovaniga lesa koljejo obroče, in za-nje ne rabijo kriviga, krevljastiga, gerčastiga, ranjeniga ali stariga lesa, ampak lepo ravniga, gladkiga, prostiga, zdraviga in mladiga, kateri bi čez malo let, ko bi ga pustili rasti, železne obroče dvakrat in trikrat dobro poplačal, s katerim se dajo sodi in druga posoda, namesto de se dober les za obroče pokvari, nar bolje nabiti. To delo je zlo lahko; zakaj ložeji in hitreji se zamore železen obroč zavariti ali zanetati, opreti in na posodo djati – kar sami sodarji z valenim železam brez ognja in brez kovača prav lahko storijo – kakor pa leseniga rasklati, obrezati, skriviti, zrovnati, zvezati in na posodo djati. Železen obroč bo desetkrat dlje terpel, kakor lesen, če bo le lepo opert, de le bo povsod lesa lepo prijel, de ne bo mokrota podenj šla, de ga ne bo rja od spodej snedla, in de bo včasih z kakšno mastjo pomazan.

Po tem takim se bo lastnikom borštov veliko žlahtniga lesa za rabo in za kurjavo prihranilo, posodovezam pa veliko časa pridobilo.⁹ Pravijo, de se le takrat ima posoda z železam nabiti, kader se še les dobro vleže, nova posoda pa se mora le z lesam nabiti. To je kriva in škodljiva misel; zakaj železen obroč les bolj stisne, in zatorej se les pod njim malo vleže; in če se tudi kaj vleže, se železen obroč lahko brez vse škode skrajša in hitro dobro naredi: lesen obroč pa, ko je enkrat odsekan, nikoli več raste ne bo. Ravno tako napčno je misliti, de se nemorejo doge v železne obroče djati.

M. Ferlan.

⁹ Nej si to resnico in ta svet lastniki gojzdov globoko v serce vtisnejo; nej ga premožni gospodarji pri napravi imenovanih posod v nemar ne pušajo; nej pa tudi sodarji ljudem, ki jim izdelovanje nove posode naročijo, železne obroče priporočajo! Vselej pa ne bodo mogli posodovezi, zlasti na kmetih, k temu pomagati, ker ljudje le vselej po nizki ceni vpijejo in jim ni mar, akoravno gredo gojzdi h koncu! Vredništvo.

Kako se smolarji od smrekovih gojzdov odganjajo.

KRN, 1845, ŠT. 38.

Posestniki smrekovih gojzdov po lastni skušnji vedo, de smereka po raznim poškodovanju v rasti zastane, ali se clo posuši.

Plaziti se po smrekah in obsekovati jih, je zlo škodljivo. Nar več škode pa storijo smereču smolarji, ki po smrekovim drevju smolo krešejo.

Smolokres se ob spomladanskim času po tatvinsko v smereče pertepe, nareže smrekovo deblo, in mu odkerhne nekoliko lupa. Iz ranjeniga debela začne drevni sok, to je, smola se cediti. Smolni sok sicer zaliva olupljeno stran debela; tudi bi zacelil rano, pa pride smolar ob toplim poletju, odkreše nacejeno smolo od debela in mu naredi za prihodnjo berilo še več rano. Smolokresi opravljajo svoje tatvinske dela večidel ob praznikih in ob svetih nočeh, težko jih je zalezovati; kadar česar čutijo, hitro pobegnejo in zginejo, de ni smradu ne sledu za njimi več; samo znamenje poškodovaniga drevja pustijo za sabo. Veliko število pogojzdnih čuvajev ne zamore obvarovati gojzdov pred škodljivimi smolokresi.

Kaj je tedaj storiti, de bi se škodljiva smolarska goljazen od smereča odgnala? Zoper to poškodovanje daje neki skušen posestnik velikih gojzdov naslednji nauk, nemreč: Namešaj z vgašenim apnam žaganja namesto peska, enako zidarskimu moltru; z tem zamaži rane, ki ti jih smolokresi po drevesih naredi. To mazilo popiva smolnati sok, in ni lesu škodljivo; sok in mazilo se skup sprimeta, in se v lesu obrasteta; rane se zacelijo, de se smola iz drevesa nemore cediti. Pri pomanjkanju apna, naredi mazilo iz ilovce in kravjeka na vodi, v kateri se nekoliko lima skuha, to je tudi prav koristno za tako delo.

Pertepe se smolokres vdruči po tatvinsko, upajoč, de bo dovelj smole nabral; hitro začne zamazano rano odkresovati, pa najde z šaro namešano smolo, ki ni za nobeno rabo. Če morebiti novo rano naredi, zamaži jo hitro za njim ravno tako kakor spervič. Smolokres še nekterikrat strahoma pride, pa vidi, de se ne da več čiste smole dobivati, nasmetene pa prodati ne more, ker tedej vidi de mu skerb in trud ne verže, smolarijo opusti.

Tyroler Wochenblatt.

Semena na prodaj!
 Pri dohtarji Orlu poleg zidaniga mosta v hiši
 Nr. 10 je na prodaj: smrekovo seme lanjskiga leta
 funt po 30 kraje. — akacijevo po 25 kr. — mačjiga
 repa in pa pahovke po 20 kraje. Na 10 funtov ena-
 kiga semena se dobí 1 funt namečka.

16.

Še nekaj od plotov.

KRN, 1847, ŠT. 38.

Dobra reč se mora večkrat ponoviti.

Plotove delajo naši kmetiški gospodarji večidel iz krajnikov (mužljarev), ali iz dilj, ali iz hoste in družih reci, ktere pa kmalo istrohne; torej morajo plotovi tudi večkrat iz noviga narejeni in pa vsako leto popravljeni biti. Če premislimo, koliko to dela da, koliko denarnih dohodkov odnese, ker bi krajnike, dilje, i.t.d. lahko gotovo prodali, in de morajo dostikrat clo gotove denarce delavcam za popravljanje starih in za delanje novih plotov izdati, in de se zavolj slabo zavarvanih meja clo dolge pravde, hude jeze in sovraštva med sosedi in soseskami začnejo, če živina v polje ali travnike vhaja, bo resnično marsikter hvaležin, če še enkrat povemo, kako se namreč nar terdniši in nar obstojniši plotovi delajo.

De živa ograja nar delj terpi, nihče ne dvomi (od zida tukej ne govorimo); kako in iz koga jo narediti, de bo malo dela in malo troškov potrebovala, in vender prav terdna postala, bomo kmalo povedali. Nekteri kmetijski gospodarji delajo plotove iz smrek, ker pa pregoste nerade rastejo, redke pa spet slab plot store, ne veljajo veliko za to rabo.

Drugi žive meje rede iz češminja, robidja in črniga ternja; te pa prerade mladike is korenin poganjajo, veliko dela dajo, zatorej spet ne veljajo. Nar boljši plot pa, kateri verte, polje, travnike in kar si bodi pred ljudmi in živino obvarje, dolgo terpi, in malo skerbi potrebuje, je iz beliga gloga (beliga ternja), kteriga tudi medvedove hrušice imenujejo; tak plot se takole naredi:

V jeseni, ko glog dozori, v naših južnoslovenskih deželah že mesca kozoperska, naberi rudečih, debelih hrušic, in jih na eno serdo ali kraj njive vsejaj. Njiva ne sme pa novo gnojena, tudi ne preveč zagnojena biti, ker bi drevesca potlej, v slabši zemljo presajene, pešale, ali clo ne rasle; pa tudi preveč pusta naj ne bo. Če si hrušice kmalo, ko so bile nabrane, vsejal, bodo, če ne prvo,

drugo leto pa gotovo se ozelenile. Dokler so drevesca na njivi, ni družiga dela z njimi, kakor de boš varval, de jim plevel ne bo preveč škodoval, ali jih clo zatopil, to je: opleti jih boš mogel enkrat, ali dvakrat prvo leto. Tisto jesen pa, ko so se pomladi glogove jagode ozelenile, skopaj tam, kamor jih misliš posaditi, globoko, in tako dolgo jamo, kakor dolg plot misliš iz gloga zasaditi. Če si tako jamo ali graben v jeseni skopal, de se je zemlja zimske moče in rodovitnosti prav napila, pomladi, kakor hitro se hudiga mraza ni več bati, drevesca presadi. Če se drevesca niso pred kresam ozelenile, jih prvo pomlad po nobeni ceni ne smeš presaditi, ampak še le drugo. Za to delo si zberi deževno, ali vsaj oblačno in tiho vreme, de se ne bodo koreninice preveč posušile; če boš pa v deževji presajal, se bodo gotovo vse drevesca prijela. Per presajanji koreninice obreži, in drevesca dobro pol pedi eno od družiga postavi; če je suha perst, jim je dobro tudi perlit.

Prihodnjo pomlad poglej, če so se vse drevesca prijela; kjer kteriga manjka, družiga na njegovo mesto vsadi, potem jim prireži verhe po pedi kratko. Mnogo mladik bodo pognale, in de boš prav gosto ograjo zaredil, jih križem prepletaj in mladike, ktere kviško rastejo, poreži. To delo bodo otroci prav radi delali, in ker drevesca tudi veliko hitrejši rastejo, če so oplete, se tudi ta skerb otrokam prepusti. Kakor hitro so na križ spletene mladike in odrasliki tako visoko zrasli, vkaror visok plot želiš imeti, jih prireži.

Žive meje iz beliga gloga se vsako leto enkrat obrežejo, in sicer o kresu. Posebno gladko obrezuj drevesca per tleh tam, kjer vejice saksebi rastejo, de se ne bodo ne listje ne druge reči zad nabirale, v kterih se kače (zmije), mnogo miš, polžev, in veliko družiga merčesa derži. Mladike, ktere na strani rastejo, dokler plot ni dosti gost, prepletaj, ktere pa na verhu kviško rastejo, prirezuj. Tako bo plot v štirih do šestih let tako gost in terdin, de ga ne bodo ne ljudje, ne živina prederli.

Per vsim tem bo pa vender marsikter godernjal, in se stare, čeravno slabe navade deržal; tega vprašamo: kateri plot je terdniši in obstojniši; tak, kakoršniga ti delaš, ali tak, kakoršniga mi priporočamo?— kateri da več dela, in za kteriga boš nar menj denarjev izdal?

Če v jeseni otroke pošlješ, de glogovih hrušic natresejo, ktere potlej grede, ko za žito orješ, na eno serdo vseješ, in drugo poletje otrokam enkrat ali dvakrat veliš, jih opleti, vresnično še nisi veliko ž njimi opraviti imel. Če pa po tem, ko bo čas prišel stare plotove popravljati, motiko ali rovnico seboj vzameš, in dolgo jamo skoplješ, (če ti je to delo v jeseni pretežko stalo, kar je pa vender veliko bolji), in kak deževen dan drevesca presadiš, tudi sam ne boš vedil, kdaj de si jih presadil; posebno, ker ni treba vsih eno pomlad presaditi, ampak, če imaš veliko plota delati, si to opravilo rajši zversti, de

ne ondi kjer so drevesa posekali, in le ene za seme pustili, de za podrašino potrebniga semena svinje ne pojedjo.

23) De se tedej mlade drevesa ohranijo, zapovemo, de naj varjejo škode, kadar mlade breze za legnarje, copane, ali za žerdi sekajo; naj ne delajo po gojzdu novih potov, de bi vozili po njih, ampak kar vsekajo, naj izlečejo ali izneso. Tudi naj skerbe, de brezove legnarje in lojternice le ondi sekajo, kjer so druge mlade drevesa že toliko odrastle, de se jim s tem nobene škode ne stori. Kjer se mlad gojzd zadeluje, in kjer je tedej prepovedano pasti, ondi je tudi prepovedano listje grabiti.

24) Bukove in hojove prekle, tudi late naj samo ondi sekajo, kjer je dobro in koristno, de jih potrebiyo, in preč spravijo, preden velike drevesa poderejo.

25) Sicer se pa tudi take reči, to je, skodle, rante, kole, preklje in kar je sicer taciga lesa, lahko prodajo; per tem gospodar kej skupi in ljudem kej zaleže; zatorej je treba, de taciga lesa varjejo in za derva ne sosekajo.

26) Ker se je zvedilo, de kmetje za ograjo per travnicah in spašnikih, per apnenicah, in za druge reči per poslopji, v svojih in grajšinskih gojzdi mlade drevesa sekajo, in vsako leto veliko mladih dreves zatarejo, posebno pa veliko mladih smrek in hoj posekajo in tako gojzdam grozno veliko škodo store, de drevesa, iz kterih bi bil les za pohištvo in derva, ne morejo verha dorasti, zato je Naša milostiva volja, de se ograja s takimi drevesi, ktere bi lahko za les ali za derva velike zrastle, in se drago prodale, terdo prepove; in ograja s takim lesam se le v tistih krajih perpusti, kjer je preveč lesa, de se prodati ne more, ali vender naj svoje njive, travnike in verte s takimi deskami in rantami grade, ki so iz tistiga lesa, kteri nikoli velik ne zraste. Mertve ograje pa so in ostanejo prepovedane, kakor smo jih per perložnosti od paše sploh prepovedali, in sicer tako, de sedajne mertve ograje sčasama s živimi namestijo, in mertve meje naj le tako dolgo ostanejo, dokler se žive ne zarede. Tudi se bo veliko lesa perhranilo, če si gosposke perzadenejo, kakor se v nekterih Naših deželah k pridu godi, de hiše, hleve, senice (Schupfen) in kar je taciga, z nežganim ali tako imenovanim egipškim ceglam ali pa tudi s kamnjem zidajo in le podstrešje iz lesa delajo. Za ograjo pa naj germovje ali ternje sade, in kadar že nekej let raste, naj grabne ondi skopajo, kjer hočejo živo mejo imeti, in naj mlade ternjeve drevesca v dva reda zasade, ktere se tako zarastejo, de zavolj močniga ternja živina ne more skozi predreti.

Sicer bo pa tudi dobro, če se per tacih mejah, kakor bo spodej rečeno, vsako leto nekej dreves po razločku zemlje per hišah, vertih, travnikih in spašnikih zasadi; le ob mejah naj tedej drevesa stavijo.

27) Ker tudi to mladim gojzdam veliko škodva, de hojam verhove režajo, ter jih za znamnje oštarije pred hišo obešajo, in tako skozi leto veliko dreves

zatarejo, ktere bi sčasama velike zrastle, zato je tedej Naše povelje, de zana-prej ne smejo več verhov sekati, ampak znamnje oštarije naj iz hojevih vej ali iz hojeviga berstu, kakor je v Našim velkim mestu na Dunaji v navadi, narejajo, ali naj pa leseno kupo ali bučo, ali tudi zelen venec pred hišo obe-sijo, in to naj po vsi deželi spolnujejo; kteri se pa po tem ne ravnaajo, naj jih oostro kaznijo ali štrafajo.

28) Kar je zdey tukej zavolj znamnja oštarije ukazano, se tudi tista navada, take drevesa za ute ali za senco per precesijah sekati, oostro prepove.

29) Ker je škodljivo drevesa beliti, jim kožo načenjati, jih vertati ali narezati in kakor pravijo, poskusiti, ako bodo za skodle, hlode, ali kole dobre, tako tudi pastirji drevesam kožo olupijo in kozule za jagode iz nje delajo, s tem se veliko dreves zatare, de vsahnejo; zatorej tudi še prepoved oponovimo, drevesa vertati ali beliti zunej tistih, ki jih mislijo posekati, in naj skerbe tiste izvediti, kteri drevesa vertajo, lupijo ali narezavajo, in naj jih za to škodo z vso ojstrostjo štrafajo.

Sosebno naj pa gledajo na jagodobravce in naj jim ne le samo šrangarji, gojzdarji in gojzdni gospodarji njih koše in košarne ogledavajo, in če kozule ali kaj druge posode iz drevesne kože najdejo, naj jim jih z jagodami vred odvzamejo.

Če pa vender le kteri s tako posodo v mesto ali v predmestje zaleže, naj mu jo z jagodami vred mestni služabnik ali čuvaj vzame.

30) Tudi je drevesam škodljivo smolo izrezovati, kakor tudi travo ali resje kositi in s železnimi grabljami grabiti, kakor tudi laze narejati; vse to je sicer drevju škodljivo, pa se vender zavolj potrebe ne more čisto prepovedati; zato se tedej le v tistim kraji, kjer ravno sekajo, ali pa z vedezam gojzdniga gospodarja v nar dalnjim kraji gojzda to delo dopusti, kositi pa v gojzdu in s železnimi grabljami grabiti zunej resja je zana-prej terdo in pod štrafingo eniga zlata prepovedano, in kdor taciga zatoži, dobi tisti v kazen plačani zlat, v dervoseku je pa to zadnjič imenovano delo dopušeno.

31. Kjer sekajo se ravno ne prepove mlade bukke izkopavati, de jih drugej po redu zasade, pa je per tem vender treba skerb imeti, de jih preveč ne vza-mejo in de jih le ondi dajo kopati, kjer je nar menj škode, kjer se korenine družih okoli stoječih drevesc ne oškodovajo, ktere bi sicer vsahnile.

Ker se iz murb ravno tako kakor iz bukev dervored ali špalir da zasaditi, naj tedej raji murbe, kjer je mogoče sade.

32) Kako pa vse ognja nevarnosti v gojzdi odverniti, je treba sobesno skerb imeti; zato je že veliko let sekačem prepovedano v dervosekih tobak piti in kuriti v gojzdi, pozimi pa, ker sekač brez ognja zavolj mraza ne more obstati, ob takim času se tudi zavolj snega in mokrote take nevarnosti ni bati,

Od tega letniga zneska pade po patentu 12. septembra 1849 ena tretjina na podložnika z 6 gold. 29 ¼ krajc. kar bo imel Matevž Petrič s cesarskim davkam, to je, s fronki vred, v mesečnih razdelkih v cesarsko kaso odrajtvati. Od tega letniga plačila, kteriga bo Petrič za naprej za vse urbarske davka opravljal, znese pa cela šuma ali kapital po 5 od sto 129 gold. 45 krajc. Če bo Petrič to šumo plačal, ne bo na cesarsko kaso zastran urbarskiga davka nič več dajal.

Tode nobeden ni primoran, kapitala precej plačati; to zna tudi sčasama storiti in v majnjih šumah, nar manj v 20 goldinarjih. Matevž Petrič, pamenten mož, je protokol pri distriktni komisii radovoljno podpisal in rekel, de bo celo šumo od 129 gold. 45 krajc. precej plačal; tako mu ne bo treba za urbarske davke nič več skerbeti.

V taki primeri se godi odškodvanje za urbarske davke in za tlako. Kako pa de bo pri desetini, bom drugo pot dokazal.

Zdaj naj vsak sam presodi: ali ni to odškodovanje veliko polajšanje za kmeta. V pričijočim razgledu je dokazano, de se pomajnsa navadna cena od 37 gold. 41 krajc. za kmeta na 6 gold. 29 ¼ krajc. letniga plačila.

To, kar je tukej pisano, je resnično, in vsak se zna sam prepričati, če pogleda v protokole, kteri so pri deželni komisii v Ljubljani.

Jez mislim, da bojo počasi vse krive misli zginile; vender pa se ne morem zderžati, da bi tudi nekoliko ne povedal od tistih gospodov, kterim gre velika hvala v teh rečeh. Bilo je že v „Novicah“ govorjeno od predsednika g. dohtarja Ullepiča; njegovo obnašanje čez dalje bolj poterdi, de je v resnici veliciga zaupanja vreden, ki ga je ministerstvo v njega postavilo.

Ker pa v ti imenitni zadevi en sam človek ne more vsiga pregledati, se mora g. predsedniku tudi v tem čast skazati, da si je take pomagavce zbral, kteri se pravično in neutrudljivo v svojih opravilih vedejo. Ti so gosp. dohtar Šöpel, gosp. dr. žl. Lehman in gosp. Štrangfeld. Ti trije gospodje izdelujejo mnogoverstne opravila pri deželni komisii, in neutrudljivost g. Šöpelna in g. Lehmana je tolikanj veči hvale vredna, ker ona dva tudi po deželi distriktne komisije obiskujeta, in razjasnjenje v dvombah dajeta.

Tudi so očitne hvale vredni vradniki računstva, gosp. Wicani, in njegova pomagavca g. Košir in g. Šteska. Tem gospodam je naloženo, vse rajtinge pregledati in razjasniti na podlagi rektifikatorja.

Kar pa distriktne komisije zadene, so za pravično obnašanje zraven družih gospodov še posebne zahvale vredni gg. dohtar Ovijač, Brunner, Konšek, Taučar, Wašnicius, dohtar Orel, Mordaks, Kramar; tudi od g. dohtarja Hahna, pravdosrednika pri Radoljški distriktni komisii, ki je še le svoje opravila pričel, pričakujemo tako vedenje, kakoršno nam ga obeta njegova učenost in pravoljubnost.

Ambrož.

34.

Vesela prihodnost Krasa.

NKRN, 1850, št. 32.

Kdo ne pozna ali saj ni slišal od Krasa, ki, čeravno po nekterih krajih obdelan in rodoviten, je vunder zdaj večidel nerodovitno, skalovito morje; nekdej (ob času Rimskima cesarja Augusta) je bilo gosto hrastovje, ktero je Rimu na tavžente prešičev, in za barke veliko lesa izredilo.

Kar je zdej Kras, nekdej tedaj ni bil, in spet se bo spreobernal v drug stan, ker sta ministra kmetijstva in kupčijstva zagotovila, de bo nju nar veči skerb, nerodovitni Kras spet v gojzd in polje spreoberniti.

Delo je zares veličansko, truda bo dovelj – tode tudi dobiček bo neizrečeno velik, če se delo dobro izide. De je pa to mogoče, nas zgodovina uči, ki nam kaže, de je tukaj nekdej gost gojzd rasel, kjer zdaj golo skalovje rebra kaže. Že naš slavní Vertovc je v svoji „Vinoreji“ opominal, de naj bi se zapušeni Kras obdelovati začel, rekoč: „Če ptujec po morju v Terst pride, in se proti sredi cesarstva iz Tersta poda, ga na Opčinah strah in groza obide, ko to kamnito, suho in pusto Arabijo zagleda! Ali pojte v Lipico, kjer je cesarsko kobilišče, in precej bote vidili, kaj bi Kras še biti zamogel. Kader bo Krašovec poslednjo hrastovo vejo prodal ter si ptujiga želoda kupiti mogel: takrat še le se bo zdramil. De bi nam dano bilo, še 200 let živeti, de bi oblast čez Kras in Terst imeli; v 150 letih bi vam Kras skoraj brez stroškov in z vednim pridam, kakor lep raj, zapustili, ter radi še 50 let več živeli in se lepiga dela veselili.“

Tako g. Vertovc.

Ministerstvo kmetijstva pa je 19. pret. mesca našimu deželnimu poglavarju pisalo, in deželni poglavar je to pisanje tudi kmetijski družbi razodel, kjer te le vesele besede stoje: „Ministerstva nar veči skerb in prizadevanje bode, pusti Kras spet v polje in gojzd spreoberniti. K dosegi tega ravno tako imenitniga kakor veliciga dela je pa združene moči treba. Če ravno tako delo le takrat zamore pridno spod rok iti, ako vladarstvo vodstvo prevzame in na vso moč pomaga, de to delo dokonča, se vunder ne more cela teža tega početja na rame vladarstva naložiti. Tisti, čigar je zemljiše in ki bojo dobroto obdelaniga Krasa vživali, se morajo sosebno z vladarstvom združiti in se po primeri vdeležiti tega veliciga dela.“

Nadjamo se, de se bo zavolj imenitniga prerorenja pustiga Krasa krog in krog hvala in slava visocimu ministerstvu pela – de bo vsak domorodec vladarstvo v tem delu iskreno podpiral – in de posebno vsi, ki imajo delež na

Semena naj se potem po našim priporočilu ali po Buttlarjevimi vodilo sejejo – de se le enkrat setev in obdelovanje začne!

Vsi posestniki se ne bojo – to vemo – pridniga obdelovanja pustot poprijeli; ali umniši možje naj bojo drugim izgled! Izgled več pomaga, kar nar lepši besede. Naši nasledniki nam bojo za to hvaležni, in se bojo s hvaležnostjo in z veseljem na nas spomnili, ne pa – kakor sedaj Kraški prebivalci na svoje sprednike – z nejevoljo, de, kjer je nekda gost gojzd stal, zdaj nerodovita robida rase ali še ta ne.

Prosimo može, katerih beseda in svet pri prostim ljudstvu kaj velja, naj se oni s živo besedo lotijo priporočila, – naj razjasnujejo prazne ugovore, – naj razodevajo veliko korist, ki izvira iz pridne lesoreje ne le za tistiga, ki bo vrednost svojiga zemljiša s zasajenjem povikšal, temuč tudi za njegove otroke in vnuke, ki bojo sad popolnoma uživali.

A. Fleišman.

40.

Očitno deržavno izpraševanje gojzdnarjev ali borštnarjev v Ljubljani.

NKRN, 1851, ŠT. 7-11.

Preden od tega izpraševanja, katero je bilo po novih postavah prvo tukaj, govoriti začnemo, bi radi nasprotno zadržanje zemlje in človeka, – poljskiga in gojzdniga obdelovanja, – ob kratkim razložili; tedaj častitljive bravce prosimo, naj ta ovink blagoveljno sprejmejo.

Človeku je zemlja prava in prava njegova mati. Pervi človek je iz zemlje vstvarjen bil, in po smerti človeško telo zopet zemlja postane. Zemlja tudi vse rodi in vse da, česar je človeku na tem svetu za živež in za prebivališče potreba. Vsiga tega pa ona ne rodi in ne deli povsod, in ravno nad tem se človek spotika, in ravno zavoljo tega se ji nič boljši ne godi, kakor toliko drugim dobrim materam, ktere njeni lastni otroci poznati in spoštovati jenjajo, in, ker se modrejši mislijo, se jim celo zapovedovati prederznejo. S takim krivim djanjem pa le matere v njih dobrotljivih prizadevah žalijo in motijo.

Tudi zemlja, kakor dobra mati, vse te krivice milo preterpi in si z vso svojo močjo, (ktera je k naši sreči večidel brezkončna) vso nji prizadeto škodo, kar se le da, vedno popravljati skuša, dokler zadnjič ali nje moč vpeha, ali pa mi po lastni škodi bolj podučeni se udarno: večne postave mile stvarnice spoznavati, po njih se ravnati, in svoji materi zemlji v njenih prizadevah vedno skerbnejši in umniši na pomoč priti.

Tako se godi na celim svetu brez razločka, razun tega, de v nekterih krajih ljudje poprej, kakor v družih, večkrat pa tudi prepozno, k ravno imenovanemu boljšemu spoznavanju in djanju pridejo.

Tako boljši spoznanje nam je na Slovenskim večidel še ob pravim času došlo;¹² zakaj povsod so se družbe kmetijstva¹³ napravile; imenitni, premožni in učeni možje se ne sramujejo, se poganjati za prid kmetijstva. Kmetijstvo je imenitnost, ktera mu po pravici gre, zadobilo, celo posebno ministerstvo je za obdelovanje zemlje postavljeno, ktero si prizadeva, prid in napredek kmetijstva sploh povzdigniti.

Zakaj je pa slavno ministerstvo za obdelovanje borštov poprej in bolj skerbalo kakor za drugo poljsko obdelovanje?

Odgovor na to je: ravno tako, kakor je zemlja prava in prava mati človeka, je tudi gojzd prava in prava mati vsaciga družiga obdelovanja zemlje, – zakaj:

Pervi, so drevesa visokejši in močnejši od družih rastlin, in ker drevesne korenine pod zemljo, njih verhi in veje nad zemljo, se daljši raztegujejo kakor koreninice in rastlike družih zelišč, in tako tudi več ali clo ves živež iz tal in s zraka na se potegujejo, zraven tega druge bližne zelišča obsenčijo, jim potrebno solčno luč odvzamejo, – bi tedaj drevje, ako bi se ne branilo, druge zelišča sčasoma večidel zaterlo in zadušilo.

Zatorej vidimo vse kraje, kjer je rodovita zemlja, in kjer človek nikdar prebival ni, z gojzdi pokrite, in kader človek v tajistih svoje selo napravi, in zemljo obdelati hoče, mora tam boršte proč spraviti. Resnica je tedaj, de o začetku vsako drugo obdelovanje zemlje iz borštniga obdelovanja izvira.

Drugič pa boršti – posebno na gorah in hribih, kakor smo v 1. in 2. listu letašnih „Novic“ obširno razložili – tudi polju in človeškemu selišču škodo vode, toče, vetrov, suše, plazov zemlje – peska – snega, odvrčajo ali saj pomanjšujejo, – potrebni dež, prijetno roso, občasno dobro vreme ohranijo, in tako zmeram dobrotljivo za polje, nogaše, snožeti, pašnike pripomorejo, to je: djanje dobre matere sploh spolnujejo, dobri tek polja, zdravje okrajni in deželi, obvarvajo.

Že zavolj tega se mora za boršte nar poprej skerbeti – zraven tega pa tudi in posebno še za to, ker boršti počasno rastejo. Kader so enkrat boršti v nič prišli, se ne hitro, ne lahko (včasih še le pozno o 30 do 60 letih) nazaj povernejo, večkrat na pustih hribih, derčah, plazovih, kamniti ali peskati zemlji se skoraj nič več izrediti ne dajo.

Ker je tedaj na dobrim obdelovanju borštov veliko več ležeče, kakor na poljskim, in ker je borštno obdelovanje tudi težje, in tako počasno, de se še le v več letih doseči zamore, potrebuje umne, skerbne, skušene vajde.

¹² Na Štajarskim, Koroškim, na Krajskim razun Krasa, – na Primorskim pa že prepozno. Pisatelj.

¹³ Družbe gojzdnarstva nam še manjka, bi pa silne potrebne bile. Pisatelj.

Gotovo je, da nam je dozdej priložnosti nekoliko manjkalo, boljši borštne reje naučiti se. Ta izgovor pa za naprej veljal ne bo, zakaj po naukazu sl. ministerstva kmetijstva bomo borštni nauk, borštne šole o kratkim blezo v naših domačih deželah dobili. Ako bi se pri nas še borštna družba napravila, ki bi posebno k napredku borštinarstva pripomogla¹⁵, gotovo o treh letih, ko bo zopet enaka preskušnja v Ljubljani, domačih preskušencov manjkalo ne bode.

Zavolj svoje pridnosti, delavnosti in skrbnosti toliko dobro znani prebivavci slovenskih dežela se gotovo obotavljali ne bodo, v borštne učilnice se podati, ako, kakor se nadjamo, se bo v tih novih borštnih šolah borštno obdelovanje na prav koristno vižo, to je, v šoli in tudi proti v gojzdi učilo, in se bo vse opustilo, kar se je že dozdej za prazno modrovanje skazalo.

J. K.

41.

Razgled tega, kar se je dozdej zastran pogojzdenja Krasa očitno razglasilo in priporočilo.

NKRN, 1851, ŠT. 7-11.

Štiri take priporočila smo dozdej brali. G. dr. Klun je v Ljubljanskim nemškem časopisu, v listu 106. in 107. p.l. človeški gnoj iz Tersta za Kraško obdelovanje priporočal; – v listu 175. p.l. je razložil, da naj bi se delo pogojzdenja na Krasu po vodilih kmetijstva in borštinarstva naukazalo, po županijah pa doveršilo; stroške, kolikor bi županije ne zamogle, naj bi jih vladarstvo prevzelo; – v 176. listu je zadnjič od potrebe govoril, za obdelovanje odločene prostore zgraditi, paše živine obvarovati i.t.n.

Jez sim v 40., 41. in 42. listu lanskim „Novic“ priporočil, na Krasu v vsaki županiji vse hribe (samce in verste) in vse vzdignjene prostore (berda in griče) odločiti, samo tajiste pogojzdi, in sicer z mladimi, 2, alj nar več z 4 letnimi drevesci obsaditi, te drevesca popred v posebnih sadiših izrediti, in to delo v sadiših in presadiših skušenim možem (borštinarjem) izročiti, kateri bi si posebno vajene delavce pripravili; zadnjič sim zato g. Buttlarjevo vižo priporočil, in v 47., 48 in 49. listu ob kratkim razložil.

G. A. Fleišman nam je v 44., 45., 46., 47., 49., 50., 51. in 52. listu lanskim „Novic“ clo oznanil, kako bi se v treh letih pusti Kras v mlade, seženj visoke boršte spreobrniti znal, in je zato priporočil: da bi se zemljiše prekopalo, zrahljalo, po mogočnosti skale in kamnja odbrale, zemlja izčistila; – o prvi

¹⁵ Na Bohemskim (Češkem op. Perko) se je taka družba že v letu 1818 vstanovila, in se prav koristno obnaša. Pis

obsetvi ahacije, potem pa še le murbe, breze, kostanj, borovci i.t.n. sejali (ne pak ne mlade, ne starejši drevesca sadile, za ktere na Krasu dovelj mokrote ni) semena naj bi se precej na tistem mestu vsejale, kjer se imajo borštni napraviti, tode bolj globoko, kakor je sploh navada.

G. J. R –r je v 17., 18. in 19. listu letašnjiga Ljubljanskiga nemškiga časopisa okraj Krasa na Krajnskem in Primorskem sploh popisal, in priporočil posebno in narpopred vikši hribe, berda in griče pogojzdi, potem še le na družih gorskih ravninah kakor v stopnje razdeljene verste posejati ali obsaditi; nar bolj visoke kraje obsaditi, naj bi se drevesca za te presadiša v posebnih, po g. Buttlar-jevi vodbi obdelanih sadiših izredili; vse te dela pa po skušenih borštinarjih in kmetovavcih, ktere naj bi vladarstvo plačalo, izpeljale, – dokler taki prostori pogojzdeni niso, naj se od njih davk ne tirja, i.t.n. Gosp. J. R –r nam je tudi naznanil, da je g. M. V. svoje misli zastran pogojzdenja Krasa svitlimu ministerstvu kupčije predložil, od kterih pa govoriti ne moremo, ker nam niso znane.

Zgodilo se je tedaj, kar sim previdil in v 40. listu lanskim „Novic“ rekel: da ne bomo, kakor tudi zares nismo, vsi edinih misel, kako bi se Kras za pogojzdenje obdelovati mogel. – Zavolj tega je zdaj potreba dobro prevdariti in spoznati, ktera teh misel, ali ktera druga bi prava in nar boljši bila? – Ker se ni nobedin drug podal v pretres tega, začnem jez, in imenovane gospode prosim, pristopiti in prizadeti si, to prašanje do dobrega dognati; zakaj serčno je želeti, da bi se to veličansko delo na Krasu v kratkim začelo.

Nadjam se, da bo g. dr. Klun od svojiga priporočila človeškiga gnoja za pogojzdenje Krasa odstopil. Gnoj se mora v perst djati; v peskatni ali kamnitni zemlji gnoj (posebno človeški, ki je nar bolj močan in gorak) gorkoto in sušo povikša; – zeliša v plitvi alj kamnitni zemlji toliko poprej zvenejo in vsahnejo, kolikor bolj je gnoj močen. Ako bi tedaj tudi mogoče bilo (kar tudi tajim), da bi se Teržaški človeški gnoj precej, alj saj ob času pogojzdenja, pripraviti, zadobiti in na Kras znesti zamogel, vender na Kraških za pogojzdenje odločenih pustih prostorih bi se rabiti ne smel.

Nadjam se ravno tako, da bo g. Fleišman od svoje misli odstopil, Kras že o treh letih pogojzdi; – tudi da bo misel zapustil, Kraško zemljo prekopati, zrahljati, skal in kamnja izčistiti; zakaj tam, kjer bi to mogoče bilo, se ne bodo borštni redili.

Nadjam se zadnjič, da smo vsi v tem edine misli: da se nima ves Kras pogojzdi, ampak le hribi, berda, griči, in na velikih goljavah tudi le nektare verste nar bolj vzdignjenih krajev, ktere verste bi bile dovelj široke, tako razdeljene kakor stopnje na damski dili (Felder am Dammbrette), in vse tako obrnjene, da bi borja navpik na-nje pihala; – da se bodo ti prostori

nar poprej po možeh vsake županije alj clo davkne soseske izbrali in odločili, ker le oni nar bolj šego in silo burje poznajo, po tem pa po komisii skušenih mož pregledali in popravili, česar bi popraviti treba bilo.

Mi ostane tedej samo bolj na tajnko razodeti:

1. ali bi bila setva boljši, ali pa obsadilo?
2. ktere drevesne semena, ali drevesca, naj bi se posebno sejale ali sadile?
3. ali naj bi se te dela županijam ali posebnim skušenim možem izročile?
4. kdo bi stroške tega dela terpeti imel?

H 1. vprašanje.

Gosp. Fleišman pravi v 45. listu lanskim „Novic“ de je setva boljši, de naj bi se semena precej tam sejale, kjer ima drevo ostati, pa sejati se ima globokeje, kakor je scer navada, de semena vetrovi ne razpišejo in suša kali preveč ne zatare in umori. – Ali tisti, ki Kraško burjo pozna, dobro ve, de 2, 3, 4 in tudi več palcov globokosti za-njo nič ni, de raznese vse, kar je zrahlana in lahkiga, tedaj tudi zemljo in semena na veternih krajih, ako bi se ravno po sežnju globoko vsejale. Kaj bo tedaj tudi globoka setev pomagala?

S presajanjem mladih drevesc, se ni pečati – pravi g. Fl. zavolj pomanjkanja vode, to je, mokrote, ki jo presajenci morajo imeti, in jo dobiti ali po dežju, ali po perlivanju. Pomanjkanje mokrote je pa na Krasu gotovo nar več težava; to pomanjkanje bo pa sejancam veliko veliko več škodljivo, kakor presajencam. Pervo in drugo leto so iz semena izražene drevesca šibke; velik mraz in velika gorkota in suša jih umori, sosebno ako se v plitvi, pešeni, ali kamnitni zemlji, to je, na Kraških ravno za pogojzdenje odločenih prostorih znajdejo. Potrebno je tedej pervo ali tudi drugo leto drevesca v zavetnih krajih, v bolj globoki zemlji, to je, v posebnih sadiših izrediti in potem, kader so se ukoreninile in bolj močne postale, jih presaditi. Pa ne iz dobre v pusto zemljo – boste rekli? To sploh poterdim, pa tudi vem, de se mlade drevesca lahko z zemljo vred (mit Ballen) presadijo, in kjer bi to nemogoče bilo, de se zemlja v presadiša iz dolacov (kotlov, karnic), kterih na Krasu ne manjka, donesti zna. Ako se spomladi zgodej, kakor hitro več ne zmerzuje, drevesca presade, bo spomladanski dež pervo potrebno mokroto podal in saj tolikanj, de se presajenci primejo, in de presajenci po tem sušo veliko boljši preterpe, kakor šibki sejanci. Pomislite zraven tega, če boste sejali, bodo drevesca le tam pognale in rastle, kjer je boljši zemlja, bolj zavetni kraj (na Krasu, na prostorih, kteri bodo za pogojzdenja odločeni, tedej povsod ne); – ako pa boste sadili, boste drevesca tam izredili, kjer jih je potreba in jih imeti hočete. Sejte tedej v dobri, globoki, zavetni zemlji, – v drugih pa sadite! Ta svet vam jez z dobro vestjo dam, ker sim že semtertje drevesca sadil in

sejal! – Obdelujte zemljo, kakor g. Fl. hoče, le v zavetnih krajih, kjer jo je tudi dovelj (v sadiših); – varujte se pa na veternih krajih zemljo okopavati! Ondi le za presadiša varno luknje napravite, jih precej obsadite, korenince drevesc raztegnite, z zemljo podložite in obložite, v tla pritisnite, in dobro pokrite!

H 2. vprašanje.

Za pervo obsetvo (Vorsaat) g. Fl. ahacijo posebno priporoča; – ali znano je, de so verhi in veje ahacije kerhki, de jih vsak močen veter in sneg polomi, de bi tedej v Kraški burji ahacije nikdar obstati ne mogle. Znano je tudi, de v dobri zemlji ahacija zares hitre raste, v pusti pa ne; ona bi bila torej dobra v močni zemlji, v zavetjih – na Krasu pa kratko in malo ne. Pa tudi v močni zavetni zemlji ni varna za pervo obsetvo, zakaj v taki zemlji korenine delječ raztegne in razširi, iz njih mladike brez cilja in konca vun vdarijo, nove korenine raztegnejo, tako, de zemljiše gosto prepledejo, de jih pregnati več ni moč, in de žlahtniši drevesa za njo in med njo zatare. Ahacijo bi priporočil jez samo na bregih, kjer zemlja dol derkniti hoče, ali kjer jo dež spira, de jo je vterditi in vstanoviti treba; – tam sadite ali sejte ahacijo, in obdelujte jo za nisko mejo (Buschwald), to je, sečite jo vsako, ali vsako drugo ali tretje leto per tleh, in bote svoj namen dosegli, to je, zemlja na bregih ustavili.

Ahacija je bila enkrat novina, in takrat močno spoštovana, tudi postrežena, v dobri zemlji se je prav dobra obnašala; – ali v borštih, v pusti zemlji, v veternih krajih, je revna ostala, in svojo slavo zgubila.

Ozrimo se rajši po domačih pečeh in skalovji. Tam, kjer nič družiga več ne raste, najdemo ružje (pinus mughus, Krummholzkiefer) ali planinski bor; na ravnim polju, v samim pesku ali groblji, raste bor (pinus austriaca et silvetris, die Schwarz- u. Weissföhre), in tudi v samih pečeh ga najdemo kratkiga, košatiga. Bor se v sadiših lahko izredi, že pervo ali drugo, nardaljši pa tretje leto k moči pride, in se presaditi zna; naglo raste, ako ravno v golavo in gorko zemljiše pride; pozimi zelen ostane, tedej zmeraj tla pokriva; odpadeno iglasto perje zemljo močno pognoji in tako perst pomnoži. Pervo in narimenitniši drevo za Kras je tedej zavoljo tega po mojih mislih bor; zraven njega v bolj globoki zemlji se bodo hrasti, kostanj, orehi, brest, javor, jeseni, v zavetnih krajih mecesni in smreke saditi znale, in vsi ti brez perve setve (Vorsaat), ktera bi stroške časa, dela in denarja zastojn pomnožila.

Kakor hitro bodo v eni županii prostori za pogojzdenje izbrani in odločeni, se bo spoznati dalo, ktere izmed ravno imenovanih dreves bi bile mnogoverstnim krajem nar bolj prijetne. Naprej se pa to skleniti ne more, in nepotrebno bi bilo, zdaj od tega obširniši govoriti. Samo to morem pristaviti, de so te zgoraj imenovane drevesa v naših krajih nar bolj koristne,

de vsakimu kraju Krasa bo ali eno ali drugo izmed njih prijetno, in de ne na vse to, kar na Krasu rase, se imamo ozirati, ampak le na to, kar nam bo bolj koristno, de se kar hitro z dobrimi nasledki Kras pogojzdi.

H 3. vprašanju.

Gosp. dr. Klun pravi v 175. listu Lj. časopisa l.l., de naj bi se obdelovanje Krasa županijam po gojzdnarskih vodilih naukazalo, ktere bi imele po tem obdelovanje dognati. – Tudi jez mislim, de bi se ta reč v vsaki županii, ali clo v vsaki davkini soseski po danih dobro prevdarjenih vodilih spolniti mogla. Ali če ne bo vladarstvo skušenih mož postavilo, kateri bi te dela tudi vižali, se ne bojo ročno in popolnoma dokončale. Županije imajo, posebno zdaj, dosti družih opravkov in stroškov. Pa tudi ni potreba, njim tega dela nakladati, ktero le zadeva lastnika vsakiga takiga posestva. De se bo pa lastniku ukazati moglo, pogojzdenje po predpisanih primerah spolniti, bo treba, de vladarstvo po borštarnjih v sadiših drevesca za presajenje pripravi, in jih potem lastnikom poda ali saj ponudi. Ako bi se pa potem pogojzdenja lotiti ne hotli, ali ne mogli, ali ne o pravim času, naj bi vladarstvo namesti njih to storilo, stroške za te dela pa od lastnika tirjalo, – ali pa naj bi lastnik od posestva proti gotovim plačilo njegove vrednosti odstopil, in ga vladarstvu izročil. Ko bi enkrat pogojzdeno bilo, bi znal o 30 ali 40 letih prejeto plačilo in stroške pogojzdenja vladarstvu poverniti in tako zopet v last zemlje stopiti.

Namenjeni cilj se ne bo nikdar dosegel, ako ne bodo vsi odločeni prostori sproti in o pravim času pogojzdeni; torej je tudi potrebno in pravično, de tisti, ki bi tega dela ob pravim času ne storil, od zemlje odstopi, in kader je pogojzdenje na-nji dokončano bilo, zemljo, ako hoče, zopet nazaj vzame, proti rečenimu povročilu.

H 4. vprašanju.

Gosp. dr. Klun pravi tudi, naj bi županije stroške pogojzdenja terpele, in kar one ne zamorejo, naj bi vladarstvo določilo. Meni se pa zdi, de bo vladarstvo na vsako vižo stroške za postavljene vodnike in za izrejo drevesc v sadiših terpeti moglo, stroške za pogojzdenje pa vsak lastnik za svojo zemljo. Stroške za čuvajstvo v pogojzdenih prostorih in sadiših naj pa bi županija ali davkina soseska terpela, pa tudi pravico imela, si čuva za službo izbrati; za nje pa tudi dobra stati, ako bi se po njih nemarnosti kakošna škoda v sadiših, presadiših ali obsejanih prostorih pripetila. Ona bo tako tudi za drugo poljsko, borštno in lovsko čuvanje skerbeti imela, tedej bo z manjšimi stroški tudi Kraško pogojzdenje varovati znala.

J. Koller.

Glas iz Krasa za obdelanje Krasa.

NKRN, 1851, ŠT. 14-15.

Mnogo zares dobrih svetov za Kras so nam že Novice prinesle; hvala jim zato! Naj pripuste, de se še en glas iz Krasa za pogojzdenje Krasa zasliši.

Vsaka soseska na Krasu, kakor tudi vsak sosesčan bi si mogel svoje drevne semeniša napraviti, v katerih se bo potrebno sadno in drugo drevje priredilo; ker brez drevnih semenih se pogojzdenja Krasa doseglo ne bo.

Nektere soseske na Krasu v bivšim Rihemberškem okrogu pod za drevorejo močno vnetim komisarjem gosp. Antonam Ahčinam so si bile drevne semeniša naredile. V eni tajistih, ko so na spomlad drevesca lepo rasti začele, so zavolj pomanjkanja ograje ovce vse pokončale; izgovor je bil, de so jih zajci pokončali; potem so semeniše zapustili. V drugi pa, kjer je dosti tavžent lepih drevesc zrastle, so nektre na občinski pašnik slabo presadili, nektre med srenjčane razdelili in veliko število drugih pokončali, drevno semeniše prekopali in so ga za vselej zapustili. Po takim ravnanju ni veliko pričakovati!

Na Krasu bi se imele, kjer občinske gmajne nerazdeljene imajo in jih razdeliti ne mislijo, to v 10 ali več delov razdeliti, o začetku nar bolj pripraviš del za drevorejo izvoliti, v njega nar bolj pripraviš drevesca iz drevniga semeniša v dobro skopane jame vsaditi, in vsako leto naprej tako ravnati, dokler celi prvi del obsajen ne bo; potem se družiga lotiti i.t.d. Semena po Krasu na svoje pravo mesto (zunej semeniša) sejati, zunej orehov in želoda ne svetujem.

Ker za pogojzdenje Krasa bo vsako leto veliko število drevesc potreba, in same soseske v stanu niso, toliko dreves v omenjenih semeniših izrediti, bi bilo prav, de bi vsak sosesčan dolžan bil, po svojim premoženju svoji srenji 10 do 20 drevesc vsako leto odrajtati in vsaditi. Vsak ženin bi jih mogel tudi toliko odrajtati, in kazni po soseskah na Krasu bi mogle le (se ve, kjer je mogoče) v odrajtovanju drevesc ali v obdelovanju tajistih obstati. Vsaka soseska bi imela eniga v drevoreji izučeniga moža si izvoliti, (se ve de, kjer župan k temu volje in vednosti nima) ki naj bi vse dela v drevoreji vodil, in kterimu bil mogel vsak pokoren biti. Dolžnosti tega bi bile:

Skerbeti, de se v soseski pripravna soseska drevno semeniše napravi, in de si vsi sosesčani svoje semeniša lepo oskerbujejo; ako bi eden ali drugi sosesčan pripravniga prostora za-nj ne imel, bi mu ga mogla soseska na občinski gmajni izročiti; – de se domače drevno seme o pravim času nabera, – de se tajisto o pravim času v semeniša vseje, plevela očišuje, lepo redi, in v odločeni kraj presaja.

Celi Kras bi mogel več borštinarjev imeti, katerih dolžnost bi bila: v soseskah se prepričati, ali se v drevjoreji pri soseskah, kakor tudi pri posamesnih seljanih dolžnost na tanjko spolnuje, in nevedne podučiti. Lete bi imela vlada plačati.

Kantonski za drevjorejo vneti poglavar, ki bi imel bolj na sredi Krasa, kakor do zdej, stanovati, bi se mogel prepričati, ako soseske in njeni predstavljeni možje, kakor tudi borštinarji na tanjko svoje dolžnosti spolnujejo, in bi mogel tudi pravico imeti, zanikerne može odstaviti, in druge na njih mesto izvoliti.

Modra vlada bi imela skerbeti, de se pridnim drevjorednikom očitno pohvala, darila, i.t.d. delijo, zanikernim pa odločene kazni naložijo.

De se po Krasu v drevjoreji učeni in pridni učitelji postavijo, kateri naj bi šolsko mladost v potrebni drevjoreji in cepljenju dreves podučevali, zakaj ako hočemo kaj sadobiti, moramo pri mladosti začeti.

De se na vladne stroške semena vunanjih za dobro spoznanih dreves preskerbijo in poskusijo.

Ker se na Krasu veliko pomanjkanje gnoja znajde, bi bila potreba, de bi vlada na kakošno vižo za dopeljevanje gnoja po prihodnji železnici skerbela.

Med domačimi drevesi, ki na Krasu rade rastejo, in katerih semena si kmetovavci brez stroškov lahko o pravim času omislijo, imenujem tele: akacijo, od ktere koristi so nekteri Kraški kmetovavci dovolj prepričani, hrast, več plemen, berst, ki skorej po celim Krasu rad raste, kteriga seme si kmetovavec v podobi cvetja mesca velikiga travna brez stroškov nabere, in ravno o tistim času na dobro skopano zemljo vseje, zavoljo suhobe s slamo ali kakšnimi drevnimi vejami pokrije, dokler se drevesca nekoliko prikažejo; – topola, na Krasu dobro znano drevo, ktero je zavoljo svoje hitre rase priporočila vredno; oreh, ki po pustih Kraških gmajnah, posebno pa blizo hiš rad raste, in kateri kmetam velik dobiček obeta; klen ne zraste scer na Krasu velik, pa vender bi se ga imeli bolj, kakor dosihmal, poprijeti, ker je dobra podpora tertam, posebno o sedanjih veliki potrebi derv in kolov; jesenika, ktera na Krasu raste, je velika pomoč vinorednikom; kostanj, eno scer nar boljših dreves, se zna le na nekterih krajih Krasa s pridam sejati; ako mu zemlja ne služi, bo slabo rastel in malo dobička donesl; hruške in jablane bi imeli Krasa prebivavci saj zavoljo bližnjiga Tersta bolj kakor do zdaj saditi; češnja, na nekaterih krajih Krasa dobro znano drevo, rada raste in dobiček obeta; murva, raste na Krasu rada in svilorednikom velik dobiček obeta; češplje, o poprejšnjih časih na Krasu močno obrajtano drevo, je dan današnji skorej opušeno.

Poskusite dragi domorodci Krasa, leté in druge vam v Novicah nasvetovane drevesa; in kar bo nar boljšiga, obderžite.

Ker se na Krasu veliko protivnikov drevjoreje najde, kateri na kupe izgovorov najdejo, in kateri se ne eniga drevesa vsaditi ne postopijo z izgovorom, de na Krasu ni svet za drevjorejo, tiste opomnimo, naj v stare čase in okoli sebe pogledajo; bodo vidili de o kratkim času na straneh cest in drugod veliko vsajenih dreves lepo in čversto raste.

Drevjoredniki na Krasu pa morajo o začetku, dokler drevesa koreninice ne razširijo, enmalo potepeti, in ne berž obupati, ako jim po suši kakšno drevo pod zlo gre. Več ko bo na Krasu dreves stalo, bolj bo suše moč jenjevala, zemlja bo dalje časa vlažnost ohranila in kmalo se ne bo toliko dreves posušilo!

Komen na Krasu 4. Sušca 1851. A. B.

43.

Zastran očitnih izpraševanj iz gojzdnarskih rednost.

NKRN, 1851, ŠT. 18.

V „Ljubljanskim časniku“ beremo v ti zadevi sledeče naznanilo c. k. ministerstva kmetijstva:

„Pretekliga leta so bile državne spraševanja gojzdnarstva le v Berni, Ljubljani in Pragi. V drugih, po razpisu ravno tega ministerstva od 26. septembra 1850 št. 13239 naznanjenih mestih so pa morale zaostati, ker se ni noben tak prosivec oglasil, kterimu bi se bilo spraševanje zamoglo dovoliti. V teh treh imenovanih mestih se je 25 prosivcev dalo sprašati; in 15 med temi je bilo za zmožne spoznanih. Tekočiga leta bodo spraševanja, ako se prosivci oglase za spraševanje, v naslednjih mestih: v Lvovu, Pragi, Budapeštu, Sibinju, Krakovi, Beču, Solnogradu, Gradcu in Zagrebu in sicer v drugi polovici mesca novembra.

Krajnsko c. k. deželno poglavarstvo pristavi temu naznanilo tole:

„Razsodba, ali se sme pripustiti k državnemu spraševanju ali ne, kdor se za to oglasi, pripade deželnim poglavarstvom. Kdor se tedaj za to spraševanje oglasi, mora svojo prošnjo pri deželnim poglavarstvu tiste kronovine vložiti in odkaz prejeti, v kateri bo spraševanje in kjer želi prosivec, de bi ga spraševali.

Dokler se v tem nič družiga ne ukaže, se zamore, ako veljavni vzroki za to govore, od tirjanja pod A 4 c. β. začasniga ukaza glede državnih spraševanj itd. naznanjenih, zanaprej pa za vstop v gojzdnarško šolo potrebnih vednosti odstopiti. Toraj se bodo tudi prosivci, ki so samo štiri nemške razrede, gimnazij ali realno šolo doveršili, ako druge pod A 4, a, b, c, α in β zadevajočiga začasniga ukaza pogojene spričala prilože, k spraševanju pustili.

Ker mora vsak prosivec za dopušenje k državnemu spraševanju 10 goldinarjev naprej vložiti, tedaj se bo vsakimu, kterimu je spraševanje dovoljeno, v podeljenim odkazu naročilo, da ima pri svojim prihodu v kraju spraševanja pri c. k. deželnim poglavarstvu se oglasiti in s tem, de pokaže odkaz in poterdni list, de je on prava oseba, po §. 8. vodila za spraševajoče komisarje denar vložiti.

Doba, prošnje za dovoljenje k spraševanju pri zadevajočih deželnih poglavarstvih vlagati, je do konca septembra t. l. odložena.“

44.

Ali zares naši kmetovavci ne morejo brez hoje za nasteljo izhajati?

NKRN, 1851, ŠT. 19-21.

Spisal nadgojzdnar Megušer.

Če vidimo kako naši kmetovavci smerekove in borovcove veje klestijo, da se z njih hojo nasteljo preskerbijo, se mora pri današnjim žalostnim stanu naših gojzdov vsacimu skerbniemu gospodarju misel vriniti: ali je res, da so kmetovavci prisiljeni s hojo svoje hleve nastiljati in si gnoj za svoje polja na tako vižo pridobovati, da se gojzdje pokončujejo, da ne bo na zadnje ne hoje ne gojzda več!

Bolj ko to reč prevdarjam, gotovši si mi zdi, da bi marsikteri kmetovavec lahko brez hoje shajal in si drugo nasteljo poskerbel, ako bi ne ravnal po stari šegi, kakor jo je pri svojim očetu ali dedu vidil ali od starih časov slišal, brez pomislika: ali je nekdanj tudi vse tako bilo, kakor je dandanašnji?

Hoji so o starih časih nasteljali, ko je les clo majhno ceno imel ali clo brez cene bil, – ko tedaj v močno gojzdnatih krajih, kakor v Švajcu, na Tiroljskim, Koroškim, Krajnskimi, i.t.d. niso vedili kam z lesom, ko se je tedaj dalo veliko nastelje brez vsiga truda iz hoste napraviti. Takrat pa še tudi nobene prave vednosti od gospodarstva z gnojem, od prida gojzdov zoper moč vetrov, toče, plazov i.t.d. ni bilo. Takrat je bilo še veliko manj ljudi na svetu, – lesa se ni veliko potrebovalo, in ker je bilo veliko gojzdov, je eno drevo le poredkoma za hojo na versto prišlo, in nabiranje hojne stelje se je gojzdam le malo poznalo.

Ali sedaj je to vse drugač. Ljudstva je veliko, – lesa se veliko potrebuje, – gojzdi so zmirej slabši in jih je vedno manj. Časi so se tedaj v vsim tem tako spreobrnili, da niso več nekdanjim podobni, – tedaj tudi tisto ravnanje, ki nekaj ni ravno veliko gojzdam škodovalo, dandanašnji grozno škodje!

Noben pameten človek ne bo potrebe gojzdov ne le za les, temuč sploh za blagostan ljudstva tajil. Večidel je ravno hojevje tisti les, kteriga mnoge obertnijske naprave, rudarije i.t.d. potrebujejo. Za gorjance je neogiblivo potrebno, ker bi scer v mnoge zadrege prišli. Ako bi spredležčiga gojzda manjkalo, jih bo ta mraz in suša vetrov tarila, zoper plazove, hudournike, posede in enake nevarne prigadke bi nobene brambke ne imeli.

Vsake sorte jelovina (Nadelholz), naj bo jelka, smereka, bor, mecesen ima veliko več vrednost, kakor sploh kmetje mislijo. Te sorte les se večidel še dobro obnaša na visocih gorah, po sklatovih rebrih, berdih in gričih in je zadovoljen tudi s slabo zemljo, zlasti smereče, borovje in mecesen. Borovc zadela scer odklestene veje, ne tako pa smereka, ktera nove veje le tam nastavlja, kjer je nov berst. Smereču nar hujši škodje, ako se mu veje za steljo klestijo, in vunder mora ravno smereka nar več terpeti!

Kakor jelovina (Nadelholz), h kateri se šteje smereka, borove, mecesen, jelka i.t.d., s svojimi koreninami rahlo zemljiše vkup derži, tako je tudi s svojimi vejami zemlji, kodar to drevje stoji, koristna. Jelovina namreč veliko več živeža iz zraka, kakor iz zemlje dobiva, toraj ne jemlje zemlji moči, marveč jo ji še daje s svojim šilovjem, ki suho z drevja pada in jo gnoji, in s košato hosto, pod katero rad gojzdn mah raste, ki se sčasoma tudi v gnoj spremeni. Po tem tudi počasi poveršna skalovita zemlja razpada in se v rodovitno perst spreminja. Kjer je dovelj košate jelovine, brani ta presilno moč dežja in ploh, da se hudourniki prenaaglo vkup ne stekajo, rodovitne zemlje ne odplavijo in goliga skalovja ne odgernejo. Neizmerno število šilovja (iglic) v teh gojzdih poteguje na-se, brez da bi se vidilo, veliko električne moči ali tako imenovaniga nebeškiga ognja iz hudih oblakov, da se ti nanagloma ne odtergajo in po streli in silnih plohah še hujši škode po polju goratih krajev ne napravijo, kakor bi se to sicer zgodilo. Daljni dobiček, ki ga kmetovavcu taki gojzdje doneso, obstoji v stelji, ki se zamore v dobro gleštanah gojzdi poredama, eno leto na tem, drugo leto na drugim prostoru, dobivati.

Ves ta dobiček pa se zlo pomanjša ali clo v nič pride, ako se temu drevju zaporedama veje klestijo za hojo, in se jim tako tisti deli (veje) pokončajo, ki so za njih dobro rast tako potrebni in na več strani tako koristni. Kdo namreč zamore tajiti, da ne žive drevesa večidel iz zraka, in da tisti, kdor drevesam te redivne dele pokonča, zmoti vzajemnost med perjem in koreninami, da začne deblo in celo drevo hirati! Zamaši živimu truplu kožo, da ne bo puhtela in zraka na se vlekla, boš vidil, da sam želodec ne bo trupla dobro redil – človek ali živina bosta kmalo hirati začela. Ravno taka je s pirjem, ktero Stvarnik ni brez prida drevju in rastlikam sploh podelil. Če

deblo tudi hiraje rase, piškavo cvete, ne donese semena, tudi les ni tako dober in mnogotere bolezni in clo gnjilina ga napadejo.

Tako pride, da gre eno drevo za drugim pod zlo, drevja in lesa je zmiraj manj, in tudi noviga se le malo zaplodi. Kjer je zdravo drevje pošlo, se zaplodi malo vredno germovje in gojzdni plevel, ki le zemlji moč jemlje. Vročina in suša, zmerzlina in viharji imajo moč do golih tal – in les in stelja bosta konec vzela!

To je žalostni nasledek, ako se brez konca in kraja jelovini veje za hojo klestijo.

In ravno zato, ker na to vižo pridobljena stelja več škode stori, kakor dobička donese, moramo reči, da ni prav, da kmetje toliko hoje za steljo porabijo. Večidel najdemo hojo v taci krajih nastiljati, kjer je še prava kmetijska vednost na nizki stopnji, – kjer se le žito, pa malo ali clo nič živinske klaje (detelj in družih trav) ne seje, in le slama večidel za klajo (futer) služi. Vsako poljsko gospodarjenje pa, pri katerim se ne dobi potrební gnoj iz pridelkov polja, je malopridno in napčno, ker se mora potem iz gojzda na posodo jemati, kar bi se imelo na polju pridelovati. Na tako vižo gresta gojzd in les na škodo. Tako gospodarstvo je prekucnilo pravi stan poljskiga in gojzdniga obdelovanja, in polje je postalo ropar gojzdov.

Če pa pogledamo naše sedanje gojzde in jih primerimo s temi, kakor so nekda bili, čeravno je bilo takrat veliko manj ljudi na svetu, bomo spoznali, da je zadnji čas, da ne ropamo več gojzdov na vse strani. Gotove skušnje uče, da, če vedno le žito na njive sejemo, se po njem zemlja nar bolj izpije, ako se vsako leto dobro ne gnoji; – ako pa žito s živinsko klajo primerno verstimo in tudi toliko živinčet, kolikor jih rediti zamoremo, v hlevu imamo, bomo lože s steljo in gnojem shajali.

V tem pa, da pri nas večidel ni prave razmere med pridelovanjem žita in med pridelovanjem živinske klaje, tiči ena nar večih napčnost naših kmetij. Le s žitam – mislijo naši kmetje – si zamorejo pomagati. Mi pa vprašamo: zakaj pa ne tudi s živino? Kaj se ona ne proda tudi lahko? Kakor hitro bomo pa bolj za izrejo živine skerbili, bomo sejali več živinske klaje, si bomo pridobovali po živini več gnoja, in bomo v stanu, njive boljši gnojiti; na bolj pognojenih njivah bomo veliko več pridelali – in dobiček na vse strani je gotov.

Da bi se pač enkrat zdravili iz starih šeg, ktere so takrat dobre bile, ko so bili tudi časi drugačni!

Ako bi se tedaj žito povsod visoko nad sternjem želo, ostalo sternje pa s koso posekalo, bi dalo to dovelj slame za klajo pa tudi za steljo, – ako bi se ti slami pridevala tudi tista hoja, ki se v dobro gleštanih gojzdi in poredama sekane jelovine pridobi, – ako bi se za steljo spravljalo listje in

mah, tisto germovje in plevel, ki ga v gojzdi in na polju ne manjka, in bi se zraven tega suha perst pametno za steljo rabila, bi si po vsim tem pridobili kmetje toliko stelje, kolikor je potrebujejo, in treba bi ne bilo, gojzdam brez konca in kraja hoje ropati in jih na to vižo pokončati. Pod potrebno steljo pa zapopadem jez toliko stelje, da živinske ognjuske (gnoj in scavnico) va-se potegniti zamore in živina na suhim leži.

Kar je stelje od več, da scer veliko gnoja, pa tak gnoj je brez moči. Preveč nastelje ali pa premalo, oboje je znamenje slabiga gospodarstva.

Tudi ve vsak umen kmet, da po tem, kakor je hlev zidan, se ravna večí ali manji potreba stelje, – kakor se pa živina kermi (futra), se ravna obilost in lastnost gnoja.

Ako se hlev tako napravi, da se gnojnica lahko odceja in v jamo steka, se ne bo potrebovalo toliko stelje. Ali škoda! da naši hlevi so večidel grozno nemarno napravljeni.

V slabo napravljenih gnojniših je velika nadloga naših kmetij iskati in da po vsim tem kmetam stelje manjka. Nikjer ni praviga gospodarstva; zlasti pa naši kmetovavci skoraj nič ne vedo od tega, kako neizrečeno dobra je za steljo suha perst (naj bo ilovka, lapor ali kakošna druga), ktera je v marsikaterih deželah, kjer stelje manjka, kmetam edina stelja.

Naj bi se je tudi naši kmetovavci poprijeli, in sploh tako ravnali, kakor sim tukaj svetoval – in prepričali se bojo: da ni res, da bi naši kmetje brez hoje za steljo shajati ne mogli.

45.

Mili glas iz Notranjiga v gojzdnih zadevah.

NKRN, 1851, št. 24.

Glas iz Notranjiga pod čerkama M. V. v Zagrebškém časopisu „Südslawische Zeitung“ novo postavó za varstvo gojzdev na pomoč kliče. Želje tega glasa so v soglasju s željami, ki so bile v prid dežele mnogokrat in tudi v „Novicah“ razodete. Naj bi ne bil dolgo več glas vpijočiga v pušavi! Takole govori:

„Nekda so bili težavni časi – časi, o kterih je le sila močnejšiga veljala. Pravice takrat nista ukazovala um in rahlo pero, ampak pest in ojstri meč. Kakor po celi Evropi so tudi na Krajnském na homcih in skalah gradovi postajali, v kterih so prebivali močnejši. Pod te gradove pa so se naselile bolj slabe množice, ki so ob časih potrebe pomoči in brambe iskale in jo tudi našle v mogočnejših gradovih. Kolikor se je močnejšimu, to je, vitezu poljubilo, si je, ker družiga gospodarja takrat ni bilo, zemlje prilastil, in jo

je po tem izročil njegovimu varstvu izročnim branjenikam, to je, oprodam v obdelovanje. – Sčasoma je bilo najdeno črnilo za bukvtiskarnice in smodnik; jekleni oklepi so se izsleki; iz mečev so se začeli plugi izdelovati; rodovitno zemljo so vitezi med oprode razdelili s tem pogojem, da je vitez dobival, česar je potreboval, in da so ga za gospodarja spoznali in čistili. Gojzdje (boršti) takrat skoraj nobene cene niso imeli, razun te, česar se je iz njih lesa za hiše in pohošje in kurjavo potrebovalo. Vitez jih je sicer kot svojo lastnino imel, tode ta lastnina ni nobene obresti (nobeniga činža) dajala.

Konec 15. stoletja se je začel boj uma zoper vražtvo in neumnost. Tri veke je bila Evropa s kervjo močena – poslednjič je vunder um zmagal in pregnal nekatere tistih oblakov, ki so ga dolgo mračili. Razcvetelo je družljivo življenje ljudstev – razcvetela je kupčija in umetnija! Konec 18. stoletja se je začelo daniti v zahodnih deželah in nekdanje silovito hlapčevstvo je zginilo. Iz vitezov so postali grajšaki, iz oprodov podložni. Gojzdje so ostali lastnina grajšin, tode podložnik je imel služne pravice (servitute) do gojzda za svoje potrebe. Ko so bili davki na gojzde naloženi, ni imela grajšina nobeniga dobička iz gojzdov, ampak še celo velike težave ž njimi. Ni še sto let preteklo, ko je marsiktera grajšina podložne s sekucijo silila iz gojzda rodovitno polje narejati.

Kupčija je obogatila Španijo, Angleško, Holandsko, Benetke, Genuo, Hamburg i.t.d., in kakor se je kupčija iz zahodnih dežel v izhodne širila, ji je bil um zvest tovarš. Barka za barko je prišla na morje, in gojzd se je čedalje bolj od bregov morja pomikoval v notranjstvo dežel. Cele dežele so prišle ob gojzde, in med vsimi je primorska Dalmatinska dežela nar večji zgube terpele. Ni še veliko let preteklo, kar je Krajnska dežela na versto prišla, viditi, kako od dne do dne njeni nekdanji stari gojzdje pod zlo gredo. Komaj se je kupčijstvo v Terstu in Reki vzdignilo, je že Krajna svoj les na prodaj voziti začela, – in ko je kupčija z lesam le majhin dobiček obetala, so napadli naši deželani lepe gojzde z vso silo, in jih ropati začeli, da je joj! Grajšinam je bilo ljubo, da so podložni iz gojzdov začeli les voziti, ker za kupčijsko blago so dobivali gojzdno dajico, in tako se je z dobičkam podložniga pomnožil tudi dobiček grajšakov. Začel se je večidel po celi deželi les sekati in žagati, kakor da bi se bilo vse zarotilo, gojzde mahoma pokončati! Potem je prišlo leto 1848 in ž njim nar huji roparska sila v gojzde.

Moja domovina je moje svetišče! Ko to pišem, imam le deželo pred očmi, za njo mi je mar, – ne pa za posamesne grajšine in ne za posamesne kmete, ker od zvedene, previdne in pravične vlade je pričakovati, da bo v poravnanju služnih pravic dobro prevdarila, da ne bojo služne pravice kmetov nikakoršne škode terpele, ki so h kupčii z lesam, za napravo cest in potov po gojzdih i.t.d. veliko veliko pripomogli.

Kar sim že rekel, ponovim še enkrat: jez imam le deželo pred očmi brez ozira na to, čigar je in bo gojzd, in sim terdno prepričan: ako ne bo vlada kmalo in primerno v zadevah gojzdov postave določila, bo Krajnska dežela o malo letih druga Dalmacija!

To svojo prepričanje pa opiram ob kratkim na tole: Na Krajnskem, soseben na Notranjskem, je veliko več borštov s služnimi pravicami, kakor služnosti prostih. V tistih gojzdih, kateri nimajo služnosti (servitutov), se še precej umno in z oziram na prihodnost les seka, čeravno se večidel vse premalo za novo pogojzdenje skerbi. Kar pa služne gojzde vtiče, so 3 nadloge nad njimi, ali so namreč 1) le kmetje, ali so 2) grajšine, ali 3) so kmetje in grajšine skupej, ki si, eden čez družiga, na vso moč prizadevajo, gojzde pokončati. Nar bolj pogostoma se vidi tretja in nar hujsi nadloga, namreč, da kmetje in grajšine s združeno silo gojzde razdevajo. Memo grede pa moram tudi opomniti, da grozno škodo terpijo gojzdje tudi še verh tega po taci, ki ne nar manjši pravice do gojzdov nimajo – namreč po gojzdnih tatovih, ker je znano, da se vkradeno blago nar boljši kup prodaja, in tako cena lesa ponižuje.

Sicer pa tudi jez dobro vem, da je treba, da se tudi iz gojzdov nekoikšen dobiček vleče, – ali le tak les naj se seka, ki je sekati vgođen, in tudi taki le poredama; za mlado drevje naj se pa skerbi, da lepo rase, zakaj mlado drevje je glavica ali kapital gojzda. Naj nihče ne pozabi, da vse srednomorsko primorje našiga lesa potrebuje, in da se bo od leta do leta dražji prodajati dalo!

Ker pa se gojzdje o grozni slepoti pokončujejo, in se je resno bati, da bo nam in našim naslednikom lesa zmanjkalo, je dolžnost previdne vlade, z vso skerbjo, krepko in brez odlašanja tako ravnanje ustaviti, s katerim si dežela sama morivni nož v serce ubada. Vlada ne sme zadovoljna biti, da uboga deželica le svoje visoke davke o pravim času, tode po škodi gojzdov, odrajuje, scer se zna primeriti, da o nekterih letih ne bo gojzda in ne lesa več, in da se po tem tudi z narboljši voljo davki ne bojo mogli odrajtovati.

Neogibljava potreba je tedaj, da vlada dostojno gojzdno postavo da, in da se nad zvestim spolnovanjem dane postave skerbno čuje, ako hoče vlada našo deželo v zmožnim stanu obderžati. Po mojih mislih bi bilo sedaj potrebno prepovedati, da se ne smejo za sekanje nevgodne debla v Terst in Reko na prodaj voziti. Ta prepoved bi se tudi lahko spolnovala, če se le na Opčini, v Bazovici in Pelinu pot taki izvožnji zapre. Bolj natanjko sim to reč slavnemu ministerstvu že ob času grofa Stadionu predložil – ali pretekle leta so mende že veliko prahu na to pismo nanesle. In vunder je ta reč tako silno potrebna!

Čeravno sim tudi jez za svobodno kupčijo, vunder sim na vso moč zoper to, da se premlad les – gojzda kapital – prodaja, ki ni še za sekati vgođen, ker kupčija mora biti deželi prijateljica, ne pa sovražnica, tedaj ne sme dežele blagostana podkopovati.

46.

Koristnost gozdov.

NKRN, 1851, ŠT. 34.

Na Nemškem (v veliki Vojvodini Baden) je neko mestice, Sinsheim imenovano. Krog in krog je s hribi ovenčano, ki so, razun ene strani, z bukovjem pokriti. Kar naj starejši ljudje pomnijo, ni nobena toča kdaj polja njih doline pokončala, ter prebivavci se le nevihte boje, ktera bi od gole strani prihrumela: očiten dokaz, kaj gojzdje zamorejo in kako okrajne neviht in toče obvarjejo.

Gojzdje se smejo le redovno sekati; če se gojzda na katerim kraju preveč poseka, se ne dobi ne le nič več rodovitniga sveta, ampak še tajisti, kteriga obdelujejo, nekoliko svoje rodovitnosti zgubi. Ko so na Francoskim na južnih krajih gozde odpravili, je bil nasledek, da ni tamkej ali clo nič deževalo, če so se ravno oblaki na nebu pokazali, ali pa, da je dež potokama lil, ali ploha vse okolice potopila.

Kjer ni gojzdov, se poleti dobrotljivi dež ne more prav po celi deželi razdeliti. Zdaj je nezmerna suša, ktera vso zelenjad posuši in požge; zdaj trešijo plohe izpod neba, ki napolnijo reke in potoke, ter s povodnjo pokrijejo njive in travnike; zdaj prirožlja pogubna toča, in pobije rudeče sadje in zlato klasovje – vse to, ker posestniki gojzdov neprevidno les posekavajo in gozde trebijo!

Zatorej so na južnim Francoskim zopet začeli, gole višave pogojzdit, in želeti bi bilo, da bi se tudi pri nas že obstoječi boršti bolj varovali, posekani pa berž ko berž spet nasadili.

J. Š.

47.

Pogled po Senožeški okolici na Notrajskim

NKRN, 1851, ŠT. 38-40.

Iz daljšega prispevka povzemamo le del, ki govori o gozdu in gozdarstvu.

V Bukovjah in Gorenjah kmetje le večidel od bližnjiga jamskiga gojzda živijo, ki okolj 7.000 jutrov ima. S tem gojzdam so v letu 1848 grozno gerdo delali, zdaj pa plačujejo, de se sami sebi smilijo.

Vsakimu se mora milo storiti, ako razdertijo v jamskim gojzdu vidi, v katerim večidel le hoje in bukve rastejo. Kdo pa je tega kriv? Alj samo kmetje? Ni res, tudi lesniki (gojzdnarji), ki se po gojzdnih postavah prav nič ne ravnaajo. V poprejšnjih letih je kmet sekal, kjer se mu je ljubilo, če je le kupšino

v Landolu plačal; zdaj pa, kakor slišimo, v vsih krajih gojzda lesniki za kupčijo in hišno potrebo drevesa odkazavajo. De je to za gojzd grozno slabo, se še zdaj vidi; goljave v gojzdu so velike; nekteri kmetje sekajo tako tje v en dan, de posekano drevo mnogo družih dreves in mladine podere, mladino pozimi sneg polomi in merzlina vzame, ker njeno streho, namreč več drevesa posekajo, kar pa od mladine ostane, živina poje. Zjokati se je, ako se zagleda okolica oglarije, ki je še zdaj kamnitnemu Krasu enaka. Kmetje! kmalo boste namest gojzda samo skalovje imeli, in objokovali boste svoje nespametno ravnanje. Tebe, vlada, pa prosimo za pomoč, ki je silno potrebujemo; ako je ne dobimo, bomo kmalo s slamo in z gnojem kurili.

Zdaj se pa v Hrenovško faro podajmo, kjer imajo fajmoštra, tri kaplane in slovensko šolo. Kmetje te fare imajo prav dobre zemlje, ktere po 2.000–4.000 goldinarjev veljajo, ali clo malo se za-nje pečajo, in se rajši po cesti vlačijo, ki je poguba kmetam.

Hrenovčani in tudi sosedje so s svojo živino in svojimi vozmi vedno na teržaški cesti, pa koliko dobička imajo od vožnje? Poprej ko blago v Terst perpeljejo, se oglasijo skorej v vsih kerčmah (oštarijah), in se z dobrim vincam nalivajo, uboga živina pa tobak pije, in zavolj tega večkrat na cesti pogine. Kar je arabski konj med konji, je Hrenovski med merhami, in če bi imeli postave zoper terpinčenje žival, kar bi bilo prav potrebno, bi bilo s Hrenovčanam grozno veliko opraviti. Voznik pusti na cesti denarje in gnoj, ki bi ga na zemlji močno potreboval, pride iz vožnje s prazno mošnjo pijan domu, in tepe ženo in otroke, ki so doma stradali. Zabrede zavolj pijanosti in drugih napčnost v dolgove in pride kmalo v roke cesionarjem; če je pa v takih rokah, gorje mu! se že ve, kaj da se bo ž njim zgodilo. Popustite tedaj kmetje, kar nar bolj more biti, vožnjo, in poprimite se rajši kmetijstva, ker imate dobre in rodovitne zemlje.

Pojdimo zdaj čez teržaško cesto, ki smo jo v Razdertim popustili, v v lepim kraju ležeče vasi Sajavče in Rakulik in v Lozo, ki je kot Berda lastnina kneza Porcija-ta. Oba gojzda imata okolj 2.000 oralov in od nju bi morali ravno to pisati, kar smo od jamskiga gojzda povedali. V Lozi kmetje mnogo polhov nalovijo, in če ravno ni pri tem lovu veliko dobička, je vunder boljši polhe, kot sovražene muhe loviti.

Zdaj se pa čez goro sv. Urbana v Zgornje Ležeče podajmo, ktera vasica prav nič znana ni. Za naprej bo pa bolj znana, ker bo blizo nje kolodvor železnice. Ne delječ od te vasi bodo, in sicer od Čepnuga do Famel, okolj dve uri hoda dalječ šest pod zemljiških cest (tunelov) naredili, ki bojo z zidanimi mostmi (viaduktmi) sklenjene; zidanje, ki ga ni enaciga v našim cesarstvu.

Uremska dolina, kinč Senožeške okolice, se začne na podnožju Ležeškiga hriba. V nji je mnogo nogradov, v kterih Uremci na letu okolj 2.000 veder

počaka, in želod hrani, kakor je bilo v teh listih že svetovano. Želod hoče dobro izorano ali okopano, dovolj rahlo zemljo; verste tedaj, ki se bodo namesto oranja po položnih straneh delale, se morajo dobro globoko okopati. Veržejo se želodi na zemljo in zagrebajo z grabljami tako, da jih parst po dva do tri pavce visoko zakrije; na ravnini se to hitreje z brano opravi. 26 polovnikov je treba za oral (joh) z golim želodom gosto posejati, če je ves prostor obdelan; pri poverstni posetvi pa le 13 polovnikov (mernikov), ali, če so medverstne celine širje ko brazde, še manj. Kjer pa bomo med hrast tudi drugo drevje posejali, še tudi toliko želoda na oral ni treba; vzeli bomo, da bo hrastje zmagalo, po primeri 6 polovnikov želoda, in vmes bomo posejali 6 verčev ali bokalov javorja, ravno toliko bresta, 10 verčev čistega gabrovega semena, in 8 verčev breze, v dobri zemlji pa jesenovo seme namesto gabrovega. Tako bomo lep zmešan log zaredili. Želod se mora nar poprej pod zemljo spraviti, ker nar globokeje pride, potem pa se drugo drevje po versti seje.

Bukvico je tudi nar boljše na jesen sejati, ker se tudi ne da lahko hraniti. Kar bi se je pa po golih prostorih posejalo, naj se le malega travna na spomlad opravi, zakaj klice bukvic v jeseni posejanih, zgodaj na spomlad prebodejoče in tolikanj občutljive, bi brez zavetja jele mraza konec jemati. Bukvica ne sme čez perst globoko pod zemljo priti, in rahla mora parst biti na nji, drugači klice premehke bi ne zamogle iz zemlje bosti. V jeseni posejana bukvica zgodaj na spomlad prebode, po spomladanski posetvi pa v 4 do 6 tednov. Le malo bo moč bukovja po golih prostorih zarediti; preobčutljiva je v mladosti, hoče biti v zavetju pod semenščakom svojim ali med drugim drevjem. Bukva tudi za nizke logove dobra ni; prezgodaj porobki ostarajo in ozeleniti obnemagajo. Med hrastjem že odraščeni jo bomo nar laglej zaredili. Če vendar kaka vas želi tudi bukovja po spašnikih si zarediti, naj drugo drevje vmes zaseje, da bo mladim bukvicam zavetje delalo: vzame naj 2 polovnika bukvice, 20 verčev brezovega, in 6 verčev borovega semena na oral. Al kmali naj se borovje izseka, kakor hitro da nekaj zraste in bukovjo mladje lahko brez njegovega zavetja ostane; breza pa ne bo delala zabave. Tudi okoli nizkih logov zamoremo ob kraji nekaj bukvice posejati, da si zale bukovje prihranjence za dober rokodelni les pridelamo.

Gabrovo posetev, zvun kake majhine, na jesen opravi. Ne sme biti rahla zemlja, zadosti je le enmalo načeta, da seme do gole zemlje pride. S travo ali žernjovcem preraščene tla se morajo pred okopati kaj pa da, potem pa naj se vležejo ali naj se pohodijo z živino. V tako vležano zemljo naredi plitve ozke jarčiče ali jamke z grabljami, gabrovega semena va-nje posuj, zapargaj ga rahlo rahlo zopet z grabljami ali kakim ternjevim šopom, da čez pol pavca

pod zemljo ne pride. To tudi stori, če gaber med hrastje ali drugo drevje poseješ, namreč potem, ko je želod ali drugo težko seme že posejano, preženi goveda čez setvišče ali pa pusti tla ene dni vležati se, in potlej še le sej gaber, kakor si slišal. Kjer je zemlja za hrast preplitva in prepeščena, bomo nizke logove z gabrom in brezo zaredili, nekaj javorja in maklena vmes; dosti bo 4 polovnike izmancanih šopkov ali pa 16 verčev čistega gabra na oral, in ž njim 10 verčev brezovega in toliko javorovega semena. Ne ostraši se, če kmali gabrovih klicev ne vidiš, oklije namreč zernje v jeseni posejano, še le čez poldrugo leto, spomladi sejano pa čez leto.

Lom ali brest bodeš nar priložnejše sejal kmali ko seme dozori, to je, poleti mesca rožnika; tako ti bodo rastičice do jeseni že 6 ali 8 pavcov zrastle, in dovolj okrepcane zimo prenesti zamogle. V nizkih logovih med hrastjem ali gabrom bomo brestje zasejali in vzeli za pobrazdino ali poverstično setvo 8 verčev semena na plug, ali še kaj manj. Ne sme se clo nič s parstjo zakriti, in priložno bo ob poletji zasejati ga na prostorih že v jeseni z drugo drevnino obdelanih; zemlja bo že dobro vležana in le enmalo se z grabljami izperga. V tihem vremenu in pohlevnem dežji se mora posejati, da se kmali zemlje prime. Hitro oklije. Tla morajo biti srednje-vlažne za-nj, in take lastnosti, da se poleti ne osuše, drugač brestova setev nič ne velja, in le saditi se mora v suhotni zemlji in pa pogostoma zalivati.

Javor je dobro v jeseni kmali ko je seme zrelo, boljše pa spomladi sejati, zato, da kliče zgodaj izraščeno od spomladanskega mraza ne pogine. Posejal se bo za pomesenje nizkih logov, in za to bo skuzalo 6 ali 8 verčev semena. Posetev se opravi, kakor gabrova, namreč ne v rahlo, temuč le v načeto ali pa pred okopano pa dosti vležano zemljo, in seme se pol pavca visoko s parstjo zagerne. Zelenje se v 6 tednih prikaže, in zabavlja mu sonca prepekva in spomladanski mraz; treba je brezo vmes posejati, da javorovo mladje med njo kaj sence in zavetja ima.

Jesen le kmali kmali, kadar seme dozori, sej, drugači ti več let v zemlji leži in ne kali. Zemljo kakor za hrast in bukvjo dobro obdelaj, in seme v narejene plitve jarčiče posejano pol pavca s parstjo zagrebi. Kadar bo že hrast v zemlji, se 4 do 8 verčev jesenovega semena na oral poseje in pograblja. Koristen in verli bo jesen v nizkih logovih zapasen, dober za mnogo porabo in za hrodelj, rad in lepo iz porobka ali šterclov ozeleni in za prihranjence je prav pripraven. Seme pa še le v drugem ali clo v tretjem letu po setvi oklije.

Brezo si utegneš, vse eno je in vselej ti se bo spasla, v jeseni ali pozimi ali pa na spomlad sejati. Clo nič rahla zemlja ne sme biti za-njo, zadosti pa je, da je načeta. Seme ne mara za parst poverh sebe, temuč smesi naj se v kaki posodi enmalo s parstjo in poseje ob tihem deževnem vremenu,

1. Brezovo drevje.

Brezovega drevja je petero plemen v Ameriki; mi omenimo sledečih:

Črna breza nahaja se v srednjih državah Amerike, v Novem Jorku, Marilandu in v Pensilvanii; ona raste naj bolje v globoko persteni, rahli, hladni zemlji. Doraste 70 čevljev visoka, ter ima perje, katero je perju navadne loške črešnje podobno. Les njeni je imeniten, se da lepo gladiti, je močen in terpežen; štimajo ga kot loško črešnjevino, in iščejo ga posebno ebenarji, kolarji, mizarji; da kratko povemo: črna brezovina je en izmed najboljih lesov.

Rumena breza je omenjeni črni mnogo podobna, prihaja tudi skorej tako visoka. Pahišje iz njenega lesa je jako lepo; tudi jo rabijo za jarme in jiga, za obročje, sanike itd. Skorja njena je ugodna za kože strojiti, verh tega daje les prav dobre derva.

Listanska breza (die Papierbirke) je izverstno lepo drevo, katero se nahaja v doljni Kanadi, v Novo-Hampshiru in Vermontu; po južnih državah ga ni viditi. Dopada si posebno v rodovitni zemlji, zraste 70 čevljev visoka, ima tanko šibko vejovje, veliko tamno-zeleno perje, ter je gledati prav prijetna. Njeni dorašeni les ima svitlo jedro, je terden in pruživ. Iz njega delajo mize, ktere so mizam iz mahagonovine prevarno podobne; tudi za mnogoverstne vložene izdelke ga močno potrebujejo; kurjavi daje kaj izverstne derva. Njena skorja služi za mnogo mnogo stvari; napravljajo iz nje jerbase, krovnice, listnice, škatlje, škodlje; tanko razcepljena služi za popir (odtod ime drevesa); naj bolj jo pa rabijo zato, da iz te skorje delajo prosti ljudje tiste majhne čolnice, katerim pravijo kanot. Te napravljajo iz večjih skorjinih kosov, ktere ličjem korenin neke hojke vkup vežejo tako terdno, da v njih se peljejo ljudje po rekah mnogo milj deleč, pri tem so pa tako lahki, da jih brez velikega truda na ramah od enega jezera do drugega, od ene reke do druge prenašajo. Taki kanoti so včasih tako terdno narejeni, da do 15 ljudi nesejo, vendar pa vaga eden, za 4 osebe pripravljen, ne čez 40 do 50 funtov. Ta breza je vredna tedaj, da jo pred drugimi udomačimo pri nas, ter jo obilno sejemo po gojzdi in vertih svojih.

Topoloperjata breza (pappelblätterige Birke) ima to dobro, da raste po krajinah, na katerih navadno manjka drugih drevnih plemen, na medlem, osušenem in izpraznjenem svetu. Dohaja pa 20 do 26 čevljev visoka, na vlažnih stanoviščih tudi 30 do 35 čevljev. Ona daje dobro oglje, in je precej ugodna za kurjavo.

2. Bukovo drevje.

Višnjeva bukva. Iz te verste so največi gojzdi držav Novo-Hampshire, Majne in Vermonta; po teh raste tudi to drevo na najrodovitnišem svetu. Ona prihaja tako močna, pa ne tako visoka, kakor naša navadna bukva; tudi cvetje njeno je manjše od naše; kar zadeva pa les, prekosi našo: kajti ameriška bukva ima več jedratega lesa, bolj terdega, gostega in čverstejega, ki ga veliko potrebujejo v domovini njeni. Tudi olje iz njenih bukvic je prav dobro.

3. Hrastovo drevje.

Francozki botanikar And. Michaux je našel in popisal 26 verst hrastovega drevja, katero raste po okrajnah severne Amerike. Izmed teh popišemo mi le naslednje kot ugodne, da bi jih v svojo domovino upeljali.

Planinski hrast (Quercus montana) raste posebno rad na visokem kamnitnem in skalnatem svetu, al po zemljiščih, ktere pokriva obilno kamenje. Vendar pa zraste do 70 čevljev visok, ter nareja lep širok listnat krov. Redijo ga že na Francozkem, in okoli Pariza ga je veliko viditi; tedaj bi bilo prav, da bi se tudi naši drevjorejci ozirali nanj, temveč ker ta hrast je zadovoljin s kamnitnim neobdelanim svetom, pa tudi, ker les njegov je čverst in terd, izdelovanju brodov posebno ugoden. (Kaj, ko bi verli vlastenci poskusili to hrastovo pleme pred drugim drevjem nasejati po našem pustem Krasu?)

Rudeči hrast ljubi merzlo podnebje pa rodovitno zemljo, da izraste popolnoma; les njegov je le srednje dober. Delajo iz njega lajte in skrinje za razpošiljevanje suhega blaga. Želoda pa rodi obilno, ki ga živina rada je. Skorjo rabijo, da kože strojijo. Na Francozkem je rudeči hrast že davno upeljan, ter se ponaša ondi prav dobro; tudi je zares vreden, da bi ga po večjih vertih sadili, ker je lepo drevo razširjene veličanske overše, visok zraste do 80 čevljev.

Škerlatni hrast (die Scharlacheiche) raste po merzlih krajinah, okoli mesta Bostona, pa tudi v Pensilvanii, Virginii, ter doseže visokost 80 čevljev. Perje njegovo rudeči se v jeseni kot škerlat, kar bi to drevo prav prikladno storilo za večje gaje in verte. Skorja njegova je za strojiti; les daje najbolje doge.

Zeleneči hrast (Quercus virens) raste na obalih morja, ker potrebuje vlažnega morskega podnebja. Ni več kot 50 do 60 čevljev, hrastovina njegova je pa težka, gosta in jedrata; tudi je prav terpežna, tedaj pred vsim drugim lesom ugodna v tesanje brodov. Skorja ima veliko tanina v sebi, in les je dober za kurjavo. To lepo in koristno drevo utegne pa kmali iz Amerike zginiti, ker ga veliko sekajo na leto za pomorstvo združenih držav; tedaj bi bilo želeti, da bi ga upeljali v Evropo, kjer bi se na južnih obalih Italije in Francozkega, ali pri nas v Istri, na Primorskem in drugej gotovo dobro obnašalo.

Pa kaj bi še dalje štel Ressel-nove iznajdbe! Saj nam je skor vsako leto njegovega življenja prineslo drugo koristno in važno iznajdbo.

Iz tega se lahko vidi, da Ressel je bil mož izverstne bistrumnosti. V glasbi je bil mojster, sicer ne toliko praktičen, kakor teoretičen; kar se tiče zdravilstva, je večkrat rekel, da v njegovi družini ne poznajo zdravnika, ker on je družinina glava, tedaj tudi nje zdravnik. Iz tega se tudi lahko posname, da je Ressel živel srečno v zakonu.

Akoravno se je bil Ressel že postaral, je vendar vsaki dan svoje opravila pridno spolnoval. Nekteri so mu prigovarjali, naj se poda v pokoj, ker je že služil čez 40 let, – al na take prigovore je vselej odgovoril, da hoče svojo službo veselo opravljati do smerti, ker človek je vstvarjen za delo, ne pa za lenobo.

Njegovo zadnje delo je bilo na Štajarskem; tam je izbiral les za mornarske naprave. Na povratku iz Štajarskega se ga loti legar (tifus) v Ljubljani, in on je tam umerl ponoči 9. oktobra 1857.

Čudno! na Krajskem je začel, in na Krajskem je doveršil svojo službo. Lahka mu zemljica bodi!

Kar se je že mnogo zasluženim možem prigodilo, se bo tudi rajnemu Jožefu Ressel-nu zgodilo: čast in slavo mu svet začenja skazovati, ko že v grobu počiva!

Slišali smo, da srenja hrudimska je uni dan kupila hišo, v kateri se je Ressel rodil, in da je namenila nad vratmi tajiste hiše tablico vzdati, na kateri se bo izrazilo rojstno leto in dan iznajdenika vertila za parobrode. Tudi v Terstu so mu namenili spominek postaviti, ker Ressel je v Terstu in okoli Tersta preživel večji del svojega življenja, in ker njegova iznajdba je primorskemu mestu naj koristnejša. Spominka pa mu ne bo stavila srenja teržaška, marveč bodo se nabirali darovi za ta spominek. Cesar sami so podpisali 500 fl. Odbor se je tukaj snidel, ki te darove prejema od častiteljev napredovanja obertniškega in znanstvenega.

J. N. Kuk.

96.

Še nekaj: zakaj je Kras puščava?

NGON, 1858, ŠT. 20.

Mnogo vzrokov, zakaj je Kras ogolel, je bilo že razloženih; naj posnamemo iz prijateljskega pisma še sledeče doslej ne omenjeno:

V več krajih ilirskega Primorja, zlasti po večjem kosu Krasa dozdej ni nikacih gruntnih bukev, iz katerih bi lastninske, zastavne ali služne pravice bile očitne. Ondot se toraj zemljišča ne morejo zastavljati za dnarje na posodo

vzete, in posodivec ali upnik si ne more dobiti varnosti s tem, da bi svojo pravico vpisal na dolžnikovo posestvo – v gruntne bukve. Kako si tedaj po navadi o tem pomagajo? Sklepajo se po Krasu prodaje na rešilo (Verkauf mit dem Vorbehalte des Wiederkaufes).³³

Dolžnik (prodavec) proda namreč upniku ali posodniku (kupcu) kako zemljišče, kako njivo za posojeni dnar (kupšino) in sicer s tem pogojem, da, če bi dolžnik upniku kupšine (ki je v resnici dolg), v postavljenem času ne opravil, prejde last prodanega zemljiša v polno kupcovo (upnikovo) last. – Vidi se torej, da je to le pogodba na videz, in nasledki tega ravnanja so toliko škodljiviši, ker je rešilna pravica zgolj osebna pravica, ki neha po smerti tistega, ki jo je v pogodbi dobil.

Še mnogo škodljiviše pa so take pogodbe za kmetijstvo, kajti kupec ali upnik si pri tem izgovori: ali da bo namesti letne obresti ali činža kupljeno posestvo užival ali pa da ima dolžnik v posesti prodanega zemljiša ostati in upniku letne obresti plačevati. Če je pervo, upnik prevzetega posestva ne varuje (ne šona), marveč skuša iz njega največ korist vsako leto izmolsti; – če je pa drugo, in če dolžnik že naprej ve, da ne bo mogel zemljiša rešiti, ne gleda na drugo, kakor kako bi vsako ljubo reč, vsak germič v dnar spreobrnil, da bi po pretekli dobi oderto in ogoljeno pustoto prepustil svojemu upniku.

97.

Naj jo tudi jez povem: zakaj je Kras goličava?

NGON, 1858, ŠT. 23.

V 20. listu t. l. na strani 157 pod naslovom: „Še nekaj: zakaj je Kras puščava?“ se med uzroke, zakaj je Kras ogolel, štejejo tudi pomanjkanja gruntnih bukev in prodaje na rešilo („vendita verso ricupera“ pravijo pri nas Lahi).

Res je, da gruntnih bukev ni povsod; al prodaje se zapisujejo v bukve „notifike“, ktere so v vsaki primorski okrajni že davno vpeljane. Nasproti pa je moja misel: Krasa malokdo „na rešilo proda“, zakaj upnik vzame raji njivo, travnike ali vinograde, in ako kdo tudi kak krašk gojzd kupi in ga v posesti dolžniku pusti, ga brani ogulenja. Ako pa upnik gojzd v posestvo dobi, ga sicer rabi, pa ga nikoli ne oguli do puščave, ker se nadja, da bo sčasoma njegov.

Poglaviti in po mojem prepričanju edini uzrok puščave na Krasu je občinstvo.

³³ Na Krasu se sploh govori: „na rešilo dati“, „na rešilo prodati“, „grunt rešiti“; „rešilno pismo.“ Po tem bi se tudi dala popraviti §§. 1068 in 1070 slovenske prestave občnega državlanskega zakonika.

leto o veliki noči. Učijo se fantje računati, brati in pisati, naravoslovja, početkov merstva in posamesnih nauk kmetijskih, in sicer tako, da vsaki dan pozimi tri ure, poleti eno uro se učijo učenci v šoli, sicer pa se vadijo djansko (praktično) na polji in ostalih gospodarskih mestih pozimi 6, poleti 10 ur vsaki dan.

Vsi nauki v višem učilišču in v ratarnici se razlagajo v hrvaško-srbskem jeziku, čisti slovenščini zlo podobnem, tako, da jezik ne more nikogar naših ljudi strašiti, da bi ob kratkem ne razumeli vsega popolnoma.

122.

Velika vrednost jelše.

NGON, 1862, ŠT. 45.

To vsakemu človeku znano drevo ima to lastnost, da poprej cvete kakor ozeleni. Nahaja se pogostoma ob močilih in sicer močirnatih in vlažnih krajih. kjer razun vrb nobeno drugo drevo ne raste. Jelša raste in se tako naglo v omenjenih krajih ponaša, da donaša v 15 letih že obilo drv za kurjavo in drugo hišno rabo. Zasadba jelše ne pride tako hitro v nevarnost, da bi jo živina objedala ali poškodovala, ker ima grenko perje in popje. Čudno je, da ima jelša, ktera v močvirji raste, rudeč les, una pa bel, ki na suhem stoji. Jelšini les, srednje trd, je precej žilast in vlečljiv in nekoliko lažji kakor brezov.

Jelša je razun tega, da obilo in vrlega lesa za kurjavo obrodi, tudi zato koristna, ker ga ni boljšega lesa za stavbe na vodi, namreč pri malnih, mostovih, jezih in enakih delih v močirnatih krajih, od jelševega; ker ima v vodi in sicer v mokri zemlji to lastnost, da je od leta do leta trja, in da koli čez dolgo časa v vodi ali mokri zemlji celo tudi okamnijo. Za stavbo na suhem pa jelša ne velja, ker jame, kakor hitro se posuši, kmali hirati in se krči tako, da čedalje kraja in tanja prihaja; zato gosposke v nekterih krajih vatlje iz jelševine prepovedujejo, da se kupci pri meri blaga ne goljufajo. Jelšev les se rabi tudi za razno hišno pripravo, ker iz njega se izdelujejo niške, mentrge, loparji, kopita, coklje, opetice itd., ker se tako lahko ne raztrga in ne prekole. Mizarji in strugarji porabijo obilo jelševega lesa za mnogovrstne izdelke; če se dobro oluži in s firnežem prevleče, je iz njega vsak izdelek prav čeden in ličen. Iz jelševe korenine se posebno čedne lesene pipe, tako imenovane ulmarce, režejo, ktere tobakarji veliko obračajo.

123.

Govor gosp. dr. Toman-a v deželnem zboru (kranjskem) 24. februarja o davkovskih zadevah.

NGON, 1863, ŠT. 12.

Iz govora povzemamo le delček, ki govori o posegu v gozd, da kmet lahko plača izredno visoke davke.

Kako bode naša dežela te davke plačevala, če pomislimo, da so ji dozdanje prevelike teže tako zelo pobrale moči, da so jo tako jako polomile? Kakova je zdaj obrtnost po Gorenskem? Gorenski kmet več ne more plačevati davka, če ne vzame na pomoč, kar si je prislužil z obrtnostjo, ali če ne ide v gojzd, kjer odkruši nekoliko od svoje istine (kapital), ter proda, samo da nabere za davek.

124.

Kako drevje in grmovje sade na Krasu okoli cesarskega kobilstva.

NGON, 1863, ŠT. 16.

Že pred več leti so nekoliko krajev obsadili s hrastovim semenom, da bi izredili sčasoma gojzd. Al pokazalo se je, da v plitvi zemlji je velika vročina posmodila mlade rastlike, če jih ni zamorila prevelika trava. Skusili so potem mlado hrastičevje, smrečje itd. saditi, pa tudi tega mladega lesa je pokončala silna vročina veliko, čeravno se je več tisoč teh drevesc ohranilo. Zdaj so začeli drugače in prav na veliko mero. Poldrugi ali dva čevlja visoke bukve in breze ali enoletne hrastiče, smreke, jelke itd. posade v lončke, ki tudi odzunaj niso pocinjene (lošeni); te lončke denejo, bukve skupaj, hrastiče skupaj itd., v drevesno sadišče (vrtno šolo) povrsti v grede, ktere potem pokrijejo ali z mahom ali suhim listjem, da sončna vročina ne more preveč do korenin. Eno leto ostanejo te drevesca na tem mestu, kjer se sponašajo večidel dobro. Drugo leto jih presade v zemljo, tako, da korenike s celo kepo pridejo v zemljo.

Da se mlade smrečice, jelke, hrastiči ne posuše, jih postavijo na štiri vogale na priliko tako-le, da na vsaki vogel se vsadi že nekoliko listnata bukva ali breza, v sredo pa hrastič, smrečica ali jelka. Bukve ali breze se pa za nič družega ne sade kakor zato, da ker imajo že več listja, senca njih zemljo bolj vlažno drži za hrastje in hojovje. Čuda lepo raste potem to drevje. Sila veliki prostori so že tako zasajeni, in vsako leto jih več tisoč

odsekani vrhi, okleščene veje se le deloma porabijo, največ tacega lesa v gozdu pognjuje. Tudi cena lesa sploh stoji nižje kakor v drugih deželah; ceno pa najbolj tlači ta okoliščina, da je preveliko in presilnih prodajavcev, nasproti pa kupovavcev ni od več strani; samo na Trst je šla doslej vsa prodaja, zdaj še le se je začela obračati tudi na Reko. Pa tudi potje za izvožnjo delajo zadržke. Gozdni potje so dolgi in nerodni, večidel se vozi le z voli ne s konji; srenjske ceste so večidel pomanjkljive in zanemarjene; železnica gre le na eno stran na Trst, in je draga, velike ceste so bile doslej sem ter tje težavno izpeljane. Vsak poboljšek v tej reči bo tudi koristil kamnitemu Krasu.

Hicinger.

138.

Iz zbora avstrijskega gozdnega društva.⁴⁰

NGON, 1865, št. 39-40.

Prejemši povabilo udeležiti se posvetovanja avstrijskega gozdnega društva, kar se tiče pogozdovanja golega Krasa, sem potoval 4. dan septembra v Postojno, kamor je došlo iz raznih avstrijskih dežel, zlasti iz Češkega, kakor je povedal že gosp. dekan Hicinger, tudi deležnik našega zbora, čez 30 izurjenih gozdnarjev. Predstavljeni gosp. predsedniku, knezu Colloredo-Mansfeld-u, podpredsedniku gosp. Kolleru Jožefu, in tajniku g. Veselu, smo se podali na pot v cesarsko kobilarijo Prestranek, tam smo ogledovali skušnje obsajenja golega griča z raznim drevjem, zarejo gozdnega in sadnega drevjiča iz semena na dobro obdelanem vrtu, tudi lepo rast v boljšem pivškem svetu zasajenih mecesnov; pa tudi videli, kako po logu sili iz tal čvrsta hraščina, ktera bi se v kratkem zgostila, ako bi je vsako leto proti kosa in živina ne postrigla.

Po zajtrku smo se vrnili v Postojno. Tujci gredo slovite jame pogledat; udje bližnjih krajev smo šli pa ogledovat gospodarstva po grajšinskem gozdu. Ta gozd je bil zaraščen še pred malo leti večidel z hojevino razne starosti in debeline, le malo je vmes bilo bukovine in gabrovine, pa žalibog! vse je prešlo, mladi in stari, debeli in drobni les, vse je moglo v denar iti. Druzega ni več treba, ko dovoliti, da se po izsekanem prostoru pase, in Kras je na vedne čase za veliko oralov razširjen.

Pa to ni še vse. Mejaški gozd postojnske srenje je po celi dolžini vsem vetrnim nevihtam prepuščen. Tako vedenje ni samo nasprotno gozdnarskim postavam, ampak tudi škodljivo nacionalni banki, ki ima vžitek postojnske grajščine, ker se je sekal les v najmočnejši rasti, debelosti 8-10", kateri se je

⁴⁰ Ta popis nadaljuje potopis gozdnarskega društva noter do Trsta in tako dopolnjuje popis gosp. dekana Hicingerja, ki so bili prvi dan zbora deležnik. Vred.

odebelil vsako leto čez pol pavca, in prodal po čisto nizki ceni, drevo komaj za 1 goldinar, ktero bi se bilo po sedanji ceni lesa lahko čez 20 let najmanj po 5-6 ali še celo po 9 gold. v denar spravilo.

To nepremišljeno ravnanje z gozdom je vse pričujoče močno razžalilo.

Po kosilu v Postojni so se vsi združeni odpeljali po železnici v Sežano, kjer je vsaki odločeno prenočišče dobil. Popotni pogovori so bili večidel le od pogozdovanja Krasa, kako in s katerim lesom naj bi se zasadil ali zasejal.

Kar se tiče kako? so se misli krojile, eni so trdili setev, drugi sadež; na to pa nobeden tujcev ni mislil, da Kras ima dovolj moči v sebi, sam pogozditi se, toda pokoj mora imeti, s pašo je treba prenehati, dokler drevje raste.

V torek zarana smo se podali ogledovat naprave g. Polaja, ki imajo namen pogozdenja, in spoznalo se je, da pogozdenje Krasa je mogoče, k čemur tudi svet sam po sebi največ pripomore, da ima le pokoj za nekoliko let, in po nekih krajih podpore s semenom in sadikami tirja. Ob enem se je videlo, da po Krasu rado raste dobovje, namreč: cer, jel in graden, gaber gladki, grbljeni brest, jesen, bukev, sadno drevje, zlasti oreh, tudi kostanj v sovdanasti zemlji, topol, brinje, mokavnica in razno drugo grmovje.

Na to se peljejo vsi družbeniki v prekrasno Lipico, od tam okrepčani z blagodarnim zajtrkom na gmajno tržaškega mesta za Lipico proti Bazovici, kjer je magistrat razne skušnje z velikimi stroški pa z malim vspehom v pogozdenje pričel, samo zato, ker ni v pogozdenje namenjenega sveta zavaroval, da bi se ne popasel, požel ali pokosil, in po enakem ravnanji se je ventalo še to, kar je samo po sebi iz zemlje pririlo.

Po kosilu na Opčinah smo odrinili vsi skup po bregu na Trst.

V sredo po nekolikem razgleda po sadnem in ribjem trgu smo jo vdrli na hrib proti Ferdinandiju, ker smo videli z raznim drevjem obsajeni sovdanasti svet, kateremu se rast slabo odseda; više starikaste hraste vse z odsekanimi vrhovi in male vrednosti, ker so debla večidel zimasta in votla. Mlade rasti je malo vmes, kosa ali žival vse proti zatara, pač škoda! Vrh hriba stoji lepo poslopje imenovano Ferdinandej.

Tukaj so se zbrali ob deveti uri predpoldne vsi družbeniki, in pod vodstvom predsednika kneza Colloredo-Mansfelda se je pričelo pomenkovanje o pogozdovanji:

1. Je li mogoče Kras pogozditi?
2. Kako je to pričeti, in
3. kakošen svet je za pogozdovanje porabiti?
4. S čim naj vlada pogozdovanje pospešuje?

Na prvo prašanje so vsi pričujoči enoglasno potrdili, da se Kras, naj je še tako kamenit, da pogozditi, če ne naglo, pa saj sčasoma.

ne morejo. In gotova resnica je to. Tedaj sosedje varujmo inboljšajmo svoje gozde se zedinjenimi močmi, in če mi popolnega dobička od svoje delavnosti ne dočakamo, naši zanamci ga bodo gotovo; hvalo srčno nam bodo peli za trud naš, ko bodo naše kosti že drobne!

Da imajo umni in varčni gospodarji resno voljo, zraven golih tudi obraščene pašnike in vse gozde deliti, to je vse hvale vredno, kajti oni spoznavajo, kolikošni zakladi še mrtvi v neobdelanem svetu ležijo, in oni bi radi ne samo gole, puste pašnike v plodne predelali, ampak tudi svoj del tako obdelovali, da bi kadaj lepe goldinarčke brez gozdne škode vlekli. Al kaj pomaga, ker bi vendar na zadnje, kakor sem gori dokazal, občna zguba nastala po revščini, ktera se že na najvišjo stopinjo sili.

Razdelimo si tedaj le neobraščene, gole pašnike, in to brez zamude!

Priložno pa zložimo si tudi zemljišča, kajti ni ga lepšega časa mimo tega, da se zraven razdelitve pašnikov tudi zemljišča zložijo. S tem bi se kmetijstvu neizrečeno pod rame segnalo; kajti zložitev zemljišč bi prvič: olajšala razdelitev golih pašnikov, ta pa zložitev zemljišč, kajti veči del pašniških lastnikov ima zemljišča tikoma pašnikov; drugič: olajšalo bi se obdelovanje kmetij na vse strani neizrečeno, kajti po celem Kranjskem, Primorskem in tudi po drugih deželah 1 maslic zemlje ($\frac{1}{4}$ Hube) iz 15 kosov zemljišč obstaja. Koliko je tu nepotrebnih potov pri obdelovanju, ogledovanju, varstvu itd.; tretjič: pri oranji in košnji ne more sosed sosedu, večkrat tudi pri vsej dobri volji, vstreči; za pest odorane zemlje ali odkošene trave, če tudi je skor brez vrednosti, nastane med sosedmi prepir, tepež, tudi drage pravde; četrtič: vožnja po zemljiščih z zemljišča na zemljišče, čeravno s pravico, drevesa pri zemljiščinih mejah, posebno sadna drevesa, napravijo hud ravs in kavs, čeravno državni zakonik sadje pripušča tistemu, na čegar tla pade. Na stotine vzrokov bi se lahko naštel, kateri za zložitev zemljišč govore. Kolikošno veselje sam posestnik občuti, kadar vidi pred seboj veliko lepo obdelano polje in senožet, in to vse skupaj je njegovo! Zraven vsega bi se pa tudi državi veliko dela prihranilo, kajti brezštevilni kosi zemljišč dajajo katastru neizmerne dela; treba je tedaj tudi delavcev, uradnikov dragih.

Sosedje varujmo inboljšajmo gozde; delimo gole pašnike, in zložimo si zemljišča! To se brez velike težave toliko lažje zgodi, ker visoka vlada in naš veleslavni deželni zbor to želita; tedaj se moremo od tod vsake podpore nadjati.

Kako da bi se pa to hitro in dosledno dognalo, morali bi se izvedeni može iz dotičnih krajev po odločbi imenovanih visocih oblastnij sniti, in o tem važnem predmetu pogoditi. Vrzimo tedaj staro železno robačo z ram, čeravno stari naš pregovor pravi, da navada je železna srajca.

Ravno sedaj stavi slavna c. kr. okrajna gosposka postojnska po naukazu visoke deželne vlade na županije dvojne vprašanj, na kateri ima ona z dogovorom županov in izvedenih mož odgovarjati, namreč:

1. Ktera sredstva bi bila za pogozdovanje kamnitih tal in uničenih gozdov na kranjskem Krasu najbolj hasljiva?

2. Ali so soseske v tej zadevi že kaj storile in s kakošnim uspehom?

Moja misel o teh dveh vprašanjih je:

1. Za pogozdovanje kamnitih tal, kjer ni čisto nič grmovja in zemlje, ni ga sredstva brez neizmernih stroškov. Tukaj si mora narava sama počasi pomagati; če je pa količkaj zemlje med skalovjem in kak grm, treba je take ploščadi vsaki paši v prepoved djati. Ako bi se hotela taka tla hitro pogozditi, treba jim je se semenom na pomoč priti; najboljše seme za take ploščadi je gotovo beli gaber (*Carpinus betulus*) in pa gladki ali poljski brest (*Ulmus campestris*). Ti dve drevesi zdržite vsa slaba kraška vremena najbolj, in se tako po rokah med skalovjem zaplodite, da je težavno iztrebiti ju. Po vseh drugih tleh je po domačih skušnjah beli borovec (*Pinus sylvestris*) ne pa črni borovec (*P. austriaca*) priporočila vreden, kajti on se vsaki zemlji, če je prav posajen, prileže in najhitreje pusta tla pokrije in zboljša.

Koder so pa gozdi po dobrih tleh vničeni, ni družega treba, kakor prepovedance vpeljati; posebno bodo prepovedanci ondi na mestu, kjer še kaka bukev in kak hrast raste, in to ob času žirnega leta. V tacih letih je svinjska paša po takih gozdih živega priporočila vredna; to se razume, da jeseni, kadar žir od drevja cepa, sicer pa nikoli ne. Prepoved more pa toliko časa veljati, dokler rastike govejemu gobcu ne odrastejo.

2. Soseske so v tej zadevi še celo malo, skoraj da nič storile, razun nekoliko skušenj z belim borovcem, in to se setvijo in sajenjem. Prvi način se ni ponesel, ker se ni prav sejalo, namreč pregloboko so zrnca prišla. Borovčevo zrno prej in gotovo uspešno kali, ako ga pred kakim dežjem po vrhu zemlje rahlo vržeš, dež ga nekoliko v zemljo zatepe, potem, predno kali, se nekako vzdigne, počí, in zemlja ga nazaj na-se potegne, ter vjamejo se korenjičice v zemljo, in rastika je gotova. (To lastnost ima vsako seme). Če boš pa borovčevo zrno preveč z zemljo zasul, bodeš malo rastik pričakal, kajti ono ima zemlje za tretji del palca nad seboj dovelj, in če je težka nerahlja zemljevina, še preveč. Kar je pa posajenih borovcev, ti so bolj hasnili, kamor so bili prav vsajeni. Dozdaj jih je kneza Porcia gozdni in grajščinski oskrbnik gosp. Filibert Pavlin v Brdih in v Lozi pri Senožečah največ uspešno zasadil, in tudi nasejal. Imel bo ta gospod prihodnjo jesen do 400.000 2-letnih smrek in belih borovcev na prodaj.

videti, kjer so še pred letom in dnevom lepi gozdi stali, neizrekljiv strah in trepet prešine: kaj bode, ako tako naprej gremo?!

Sl. c. k. oblastniji niso še, kakor se vidi, zadosti prepričane, da pride kmet ravno po individualni razdelitvi soseskinih gozdov ne samo ob potrebna drva za kurjavo, ob steljo, pašo in druge gozdne pridelke, ampak hoče se ravno tukaj na notranjskem Krasu, kjer se še zadnji studenčki proti jugozahodu zbog še obstoječih gozdov nahajajo, še to neprecenljivo dobroto človeštvu odtegniti; kdo da bo zarad te pogube celemu svetu in našim naslednikom odgovoren, to je važno pa žalostno vprašanje. Kajti kakor so naši gozdi (šume) na posamne upravičence razdeljeni, bodo tukajšnji, opravičenih in neopravičenih potreb polni prebivalci brez vsega usmiljenja po gozdih s sekiro udarili, da v 5, piši v petih, letih ne bo ne enega gozdnega drevesca ondot videti, kodar se sedaj in 3–4 leta nazaj tako gospodari, da bode kmet v desetih letih ne samo vse domače potrebe iz gozda lahko pokrtil, ampak on bo tudi nekaj lesa za plačilo c. k. davkov prodal, katerih sedaj težko ali celo plačevati ne more. Kriva, čez vse kriva in neopravičena je pa misel tistih ljudi izmed nas, kateri individualno razdelitev naših gozdov ali iz nevednosti ali pa iz čisto osebne dobičkarije nasvetujejo, zraven pa kričijo: dajte posamnemu kmetu gospodarstvo čez gozd v roke, da bode lažje c. k. davke plačeval (ali da bode „steuerfähig“)! Tukaj nastane vprašanje: ali so tiste soseske, ktere so svoj gozd individualno delile, brez zastanka na c. k. davkih? Kako bodo pa take soseske vprihodnje c. kr. davke plačevale, ki so gozd vničile? Ravno ta vprašanja so tudi med drugimi posebno za visoko vlado zelo važna.

Tirjavci in pospeševavci individualne razdelitve gozdov pravijo tudi: „če boš ti ali jaz svoj del gozda vničil, komu je za to mar, ker je moje? če bo kaka škoda, bo edino mene, pa nobenega družega zadela!“ Tukaj smo si tudi že kedaj na čistem, posebno gozdarji vedo to, kakošno in koliko škode sosed, kateri svoj del gozda pokonča, svojemu sosеду in kmetijstvu v obče naredi, in to posebno na Krasu.

Da bi kmet po individualni razdelitvi gozdov „steuerfähig“ postal, se ravno narobe zgodi, kajti prežalostne skušnje, ktere smo po gori imenovanih soseskah, žalibog! doživeli, nam glasno nasproti donijo: „ne delite si gozdov, kajti večje pogube in revščine sami sebi in odgovornosti pred vašimi nasledniki in celim svetom ne morete si na-se valiti, nego po individualnih delitvah soseskinih gozdov; kajti kjer gozda ni, tudi kmetija peša in gine, ter nasledniki vaši morali bodo zbog tega svoja sela zapuščati, ker bodo vaši hribci in vaše dolinice po neusmiljeni sekiri obriti in burja, silna zatiralka vaše dežele, bo toliko večjo moč dobila, da vam še

to peščico zemlje z vaših goličav v jadransko morje popiha, in vam samo golo skalovje doma pusti.

Slavno c. kr. okrajno glavarstvo! V obličju vseh teh ravno navedenih žalostnih a golih resnic, in ker je jasno kot beli dan, da hočejo tisti, kateri na individualno razdelitev tukajšnjih gozdičev silijo, ravno s tem gozd vničiti, da iz njega vse, kar je mogoče, v denar spravijo in bolje živijo, dokler ravno gre, s starodavno prislovico: „rasti trava ali ne, kader mene več ne bo“, in ker je stvar po žalostnih skušnjah od preteklih dveh let čisto jasna, da ravno take soseske v največje uboštvo in razprtije padajo, ktere so gozd individualno delile, in ga tudi že obrile; nasproti se pa tisti gozdi, kateri pod varstvom in gospodarstvom skupnosti ali sosesk stojijo, očividno zboljšujejo, prosi, očigled vsega rečenega in želje od same visoke vlade svetlega cara našega, da bi se gozd na Krasu gojil, ne pa vničeval, ponižno podpisani župan v obziru javne blagosti in v imenu vseh „umnih“ kraških prebivalcev, katerim je mar za njihov in njihovih naslednikov obstanek, da bi sl. c. k. okrajno glavarstvo pri visoki c. k. vladi ustanovljene vsake individualne razdelitve, ne samo senožeških, ampak vseh notranjsko-kraških gozdov brž ko je mogoče izprositi blagovolilo, sicer si bo visoka c. kr. vlada pred celim svetom ostro sodbo in odgovornost prežalostnih nasledkov, kateri bi se iz individualne delitve gozdov kraškim, njej popolno udanim prebivalcem nepogojno nasnovali, sama sebi na rame nakopala; posebno ker zraven nas ubogih Kraševcev ves svet želi in želeči mora, da bi se goli Kras pogozdil ne pa izgozdil!“

Ko bi si sl. odbor moje misli, prepričanje in dokaze o individualni razdelitvi soseskinih ali skupnih gozdov bolj na tanko izvedeti blagovolil, prosim, da se mojih spisov v „Novicah“ od leta 1867. pod št. 22. in 37. itd. posluži.

Slednjič hočem le še pristaviti: tisti uradi, družbe ali posamni ljudje, kateri individualno razdelitev soseskinih gozdov, posebno na notranjskem Krasu pospešujejo, niso prijatelji dežele naše, ne njenega prebivalstva, če so tudi svobodnjaki v pravem pomenu besede; kajti tukaj ne gre samo za gojitev svobode, ampak za najimenitniši poklic človečanstva: za obstanek in napredek kmetijstva. Če hočemo pa povsod le svobodo gojiti, treba je tudi povsod postavne sile odpraviti; česar nas pa sam večni Bog obvari.

Senožeče 6. avgusta 1869. Jož. Zelen.

Neobhodno potrebno je koreninice sajenk varovati, da ne vsahnejo in ne zmrznejo. To se da pa na več načinov izpeljati in zavisi od sajenk samih in od časa, kako dolgo jih moramo shranjene imeti.⁵⁰

Ravnajmo tako-le:

Naredimo primerno globok jarek, denimo sajenke napošev vanj in z rahlo zemljo pokrijmo koreninice.

Ako pa hočemo sajenke od jeseni do spomladi shraniti, zberimo si tak prostor, ki ima rahlo zemljo. Potem vzemimo nekoliko sajenk, jih denimo našev v zemljo in pokrijmo koreninice sajenk tako, kakor da bi jih sadili.

Ko smo to storili, delajmo zmirom tako naprej; najbolje je, da jarki z zasajenimi sajenkami kakor kolobar izgledajo. Paziti moramo, da so vsi prostori med koreninicami s prstjo zadelani. Zalijmo potem kolobar dobro z vodo in take pustimo do spomladi.

Na ta način vdelane sajenke ne trpe škode. Če bi pa koreninice le od zgoraj zadelali in na majhine prostorčke med koreninicami ozira ne jemali, splesnile bi nam koreninice čez zimo in sajenke se spridijo. Za malo dni pa ni treba vseh prostorčkov zadelavati; zadosti je, da koreninice samo pri vrhu zadelamo, da jih solnce ne pripeka. Tudi zadostuje, če ni treba dolgo časa z nasadbo čakati, da koreninice v vodo potaknemo, ako je blizo. To je hasnovito, pa nam najmanj dela prizadene.

Če pa smo izkopali take sajenke, ki ne strpijo prav nič suhote, kakor bor, moramo jih pa vložiti v moker mah.

7. Na kaj je paziti, če hočemo sajenke kam poslati?

Pri pošiljanji moramo gledati na to, da sajenk, kedar jih zvezujemo, nič ne poškodujemo, da se koreninice in vejice ne polomijo, in da koreninice ne zmrznejo in se ne posuše. Pretrdo zvezati jih ne smemo, vendar pa vsaj toliko, da se ne ribljejo druga ob drugo, pa tudi ob vrvi in verige se ne smejo drgniti.

V bližnje kraje jih pa lahko prenesemo, če je vreme oblačno; če pa solnce hudo pripeka, jih moramo z rjuho pokriti in med potjo z vodo polivati.

Za dolgo pot je tudi dobro, da jih v mah zavijemo in z vodo zalijemo in med potjo še enkrat.

Če imamo manj sajenk, pa prav daleč poslati, obrežimo jih na vejicah in koreninicah. Je to končano, položimo koreninice prav na gosto in zvežimo jih na več krajih. Sesečajmo potem mah na drobno in zadelajmo prostore tistih rastlinic, katerim so se koreninice že nekoliko osušile. Zvežimo potem

⁵⁰ Mnogo vrtnarjev je te misli, da se mora okopana sajenka nekoliko ur na solnce djati, da se koreninice dobro posuše. To je napačno, kajti solnčni žarek je strup vsaki rastlini. Pis.

dolgo slamo na tistem koncu, kjer je bila odrezana, naredimo podobo kolesa. V sredo tega kolesa denimo sajenke, povežimo slamo s trtami in napojimo koreninice z vodo.

Na ta način zadelane sajenke se dajo tudi pri hudem mrazu daleč poslati brez škode.

8. Kako naj presajamo sajenke?

Ko smo jamice naredili tako, kakor je bilo povedano, sajenke pravilno izkopali, obrezali in na sajenski prostor prinesli, potem je treba, da jih tudi pazljivo vsadimo.

Držimo se pri sadbi sledečih pravil:

1. Sajenke enako velike sadimo vselej vkup; ako bi majhine sadili med velike, lahko velike zatarejo male.

2. Ne sadimo steblic nič globokeje ali vsaj ne veliko globokeje kakor so popred stala. Samo na peščeni zemlji naj se 2 do 3 palce globokeje denejo. To pa zavisi od sajenk; ako so večje, morajo se globokeje kakor za 3 palce v zemljo djati. Bolj gotovo se pa primejo, če majhne 6 do 12 palcev dolge sajenke v 10 palcev globoke in 12, palcev široke vsadimo tako, da jih 7 do 8 palcev od jamice z zemljo ne zadelamo. V tem slučaju ne škoduje solnčna pripeka, koreninice imajo dosti vlage.

Če imamo dosti sajenk, denimo v vsako jamico dve rastlinici po 3 palce eno od druge. Stroški niso večji, pa popravljanja potem ni treba, ker je sadba bolj gotova.

3. Skrbimo za to, da koreninice naravno namero dobijo, posebno, da postranske vodoravno lego imajo.

4. Delajmo tako, da vsi prostori med koreninicami so napravljeni z rahlo prstjo, ki jo moramo zdrobiti.

5. Zalijmo koreninice, predno smo še jamico popolnoma zasuli, in sicer tako, da prst blatna postane. To naredi, da se zemlja dobro med najmanje prostorčke koreninic vleže in koreninice vlago dolgo obdrže.

Ako se pa to ne da storiti, pritisnimo dobro zrahljano prst med koreninice; tudi s tem bomo nekaj dosegli, čeravno nikoli toliko, kakor če zalijemo.

Sploh tako-le delajmo: Napolnimo jamico s šaro, ki je na strani, toliko, kolikor je koristno, da rastlinica pravo stojališče dobi.⁵¹

To šaro, ki smo jo narobe v jamico djali, dobro pohodimo; sajenke denimo v sredo jamice in koreninice jej zasujemo z dobro prstjo. Ko to delamo, vzdi-

⁵¹ Če imamo z več jamicami opraviti, položimo palico nad jamo. S tem zaznamovamo črto, ktero bo po zasadbi jamino površje dobilo. Potem bomo sajenke na tanko v zemljo djali; brez tega znamenja bi se ne moglo zgoditi. Pis.

ob sebi ve, vendar pa to podučenje ne bo brez vspeha. Dokler se bo tukaj Št. Petersko-Reška železnica delala (kar gre po polževo počasi!) ne bodo ljudje veliko na pogozdevanje mislili, kajti vsaki gre za zaslužkom, ki se mu ga zdaj ne manjka; toda pozneje je upati, da bodo več v tej reči storili, polje boljše obdelavali, sadno drevje in trte sadili ter tudi pusti Kras pogozdovali, posebno ker na cestah ne bo zaslužka. Kakor pri vsaki reči so tudi zoper to bili nasprotniki, pa se ve da le taki, ki mislijo, da le sila vse stori. Gosp. Dimic se je prijazno ponudil, da vsacega še rad posebej podučí ali da mu je sicer na pomoč, kdor ga bi potreboval. Srčna hvala tedaj sl. kmetijski družbi in g. govorniku za njih trud!

211.

Iz Ljubljane. Nižje merstvo ali poljemerstvo. Dopisi.

NGON 1870, ŠT. 50.

Iz Ljubljane. – *Nižje merstvo ali poljemerstvo* se imenuje knjiga, katero po profesorju Ivanu Tušku v Zagrebu iz hrvaškega poslovenjeno, deloma pa tudi predelano bode deželni odbor na svetlo dal za deželno gozdarsko šolo v Šneperku. Ker pa praktična geometrija, razjasnjena s 106 merjaškimi podobami vsakemu umnemu gospodarju kmetijstva mnogokrat prav hodi, ako si sam zna izmeriti njive, travnike, gozde, naj si bodo ravni ali bregoviti itd., in ker tudi kaki drugi šoli utegne ta knjižica pripravna biti, je deželni odbor sklenil, jo v več iztisih na svetlo dati, da po nizki ceni na prodaj pride.

212.

Kakošno zemljo ljubijo gozdna drevesa in kakošna lega je za-nje prava?

NGON 1871, ŠT. 5-6.

V 20. listu lanskim „Novic“ na strani 158. sem obljubil, da bodem o tem gozdnem razdelku obširno govoril; naj tedaj danes pričnem.

Da bi to vprašanje svojim rojakom na drobno razložiti hotel, stalo bi me preveč časa in pisati bi moral v tehničnih izrazih, tako pa bi veselje do mojih sestavkov umrlo pri mojih rojaci. Brali bi jih tako imenovani višje izobraženi, katerim pa ne koristijo toliko, kot prostemu možu, za katerega sem se namenil v domači besedi pisati. Vse moje sestavke so razumeli po deželi in jih radi brali, česar sem se sam prepričal, toraj me navdaja toliko večje veselje do dela,

ker vidim upliv pri svojih častitih slovenskih rojaki. Da bi le res tudi v praksi (djansko) se izvršilo to, kar svetujem umsko (teoretično), potem se bode dosegel namen veliki, zanemarjenje naših lepih gozdov se bode odstranilo, jeli se bodo zasajati prazni in pusti prostori z lepim in koristnim gozdnim lesom. Pričela se bode važna in že tolikrat omenjena misel „pogozdovanja Krasa“ izpeljevati in naša slovenska dežela bode, čeravno pozneje, vendar-le imela lepe, koristne gozde, kar so gospodarji že na treh gozdarskih taborih dobro omenjeno slišali.

Po vsem tem prestopimo na odgovor vprašanja:

Kako se vjemajo imenitnejša gozdna drevesa se zemljo?

1. Bukev.

Akoravno se zemlja, na katero hočemo zasaditi bukev, nekoliko sprijemlje, vendarle jo zasadimo, kajti to bukev v rasti ne zadržuje. Ona raste še na vezljivi ilovnati zemlji, pa tudi na peščeni ilovici.

Čista ilovica jej je pa škodljiva toliko, da poprej pogine. Peščena zemlja jej ugaja, ako je spodnji del zemlje moker in namešan s prstenino⁵⁹ (humus); več globoko ležečih oddelkov na obrežji pa kaže, da jej v gori omenjenih slučajih tudi taka peščena zemlja ne ugaja.

Najbolje za bukvu so apnene gore pomešane z ilovico. Sprstenina je bukvi najbolj potrebna, posebno pa takrat, kedar smo jo vsadili v plitvo zemljo, da svojih korenin ne more v zemljo pognati. Dober sklep, bogato perje bukev daje takim gozdom, ako se količkaj previdno gospodari, dosti sprstenine. Premokre zemlje so bukvam škodljive. Nahajamo jo zaostajati tudi na malo vlažnih potočnih robih in travnikih, kjer javori in jeseni dobro vspevajo. Le v rahlih peščeninah prenese nekoliko več mokrote.

2. Hrast.

Raste skoro ravno tam, kjer bukev, vendar je zadovoljen z lažo zemljo kakor bukev. Peščeno-ilovnata zemlja in ilovato-peščena, kakoršna se v morskih zemljah pogostoma najde, ugajajo hrastu pri zadostni globokosti. Globoko zemljo pa hoče imeti, zato je le na takih krajih, na ilovnatih morskih zemljah in pri potih doma. V gorah ima najraje bogato se zemljo obdarovano predgorje in doline. Mokra zemlja je hrastu zoperna, vendar so pa čudni izjemki vmes. Velikanske hraste najdemo na močvirni zemlji, čeravno je bila, kakor natančne preiskave kažejo, zmirom taka. Tudi so se našli mladi hrastiči z veselo rastjo v močvirni zemlji, med jelšami, ki so skoro čevelj globoko v vodi stali. Ker ima hrast malo perja, se v višji starosti na svetlo dene in je izpostavljen večim nevarnostim, katere

⁵⁹ Sprstenina so vsi drevesni odpadki, rastline in drevesa, če v gozdu segnjijejo (strohne). Pis.

Ako bi se v deželi iz javnega (državnega) zaklada napravile semenišnice in drevesnice za gozdorejo, da bi iz njih dobivale občine ali posamni posestniki semena in sadike, se utegne voditev teh semenišč in drevesnic izročiti gozdnemu ogledniku, nakoliko se vzvidi, da je to namenu primerno.

221.

Preskušnja učencev na deželni gozdarski soli v Šneperku. Dopisi.

NGON 1871, ŠT. 36.

Preskusnja učencev na deželni gozdarski soli v Šneperku je po končanem dveletnem tečaju bila 30. in 31. dne avgusta. Gosp. dr. Razlag kot zastopnik deželnega odbora in gosp. Šolmajer kot zastopnik družbe kmetijske sta bila naprošena, da sta potovala v Šneperk in vpričo bila preskušnji ter ogledala vso osnovo te šole, ktero je velikodušno napraviti dal na svoji grajščini knez Schönburg. Poročilo, ki sta ga deželnemu odboru in odboru družbe kmetijske prinesla omenjena gospoda, je za vodstvo in učiteljstvo, pa tudi za učence tako častno, da more s srčnim veseljem navdati vsacega, komur je mar za to, da se je naši deželi odprl tudi napredek v gozdarskih znanostih. Po njihovem sporočilu je preskušnja bila pismena in ustmena ter je obsegala mnogo in težkih vprašanj o umni reji gozdov, o zemljemerstvu, o matematiki, o lovstvu, o ceni gozdov in gozdnem gospodarstvu, o gozdarskem risanju, o spisovanju gozdarskih pisem, o rabi gozdov itd. Tudi telovadili so se učenci in učili petja. Dokazali so v vsem, da se gozdarskih vednosti niso naučili le na pamet, temuč da so tudi djansko (praktično) izurjeni. Naj bi dežela vsaka dva leta 8 tako dobro podučeni mladih gozdarjev dobila, velik dobiček bi bil to deželi in na korist gozdoreje naše! Kakor je vodstvo poročalo, bila je tudi obnaša mladih gozdarjev vse hvale vredna. In ti mladenčiči so res razun tistih, ki še niso prestali vojaške službe, skor vsi že tako srečni, da so že službe dobili; najizvrstnejša Padar in Kosmač pa hočeta še eno leto obiskavati višo gozdarsko šolo v Križevcih na Hrvaškem. S pohvalo se tedaj morejo imenovati učenci, ki so prvi dovršili deželno gozdarsko šolo v Šneperku; imena njihova so: Padar, Kosmač, Stare, Göderer, Kristan, Marinko in Kušlan. Poročnika pa v svojem poročilu priznavata s posebno pohvalo skrbno vodstvo gosp. Lasky-a in izvrstnega učenika gosp. Furlani-a, ki je dobil službo višega gozdarskega nadzornika v županiji Križevski na Hrvaškem in tedaj zapusti Šnepersko šolo. Res škoda za tacega, na vsako stran jako sposobnega učitelja.

222.

Drevesca namenjena za pogoždovanje Krasa.

NGON 1871, ŠT. 46.

Drevesca namenjena za pogoždovanje Krasa.

Nadzorstvo za pogoždovanje Krasa nam je izročilo prav zanimiv razkaz o sadiščih, ktera je napravilo v Gorici, Rodiku in Serminu in v kterih je do sedaj v 2 letih velikansko število drevesec odgojilo.

Ta drevesca bode po prav nizki ceni prodajalo. Občinam kakor tudi revnim kmetovalcem bode c. kr. nadzorstvo drevesca brezplačno delilo, in imajo občine, kakor tudi dotični revni gošpodarji podati prosbe slavnemu c. kr. nadzorništvu za pogoždovanje Krasa v Trstu.

Tu sledi razkaz drevesec:

Štev.:	Imena drevesca:	Cena za 100 drevesec:
55.018	jablan	35 do 40 sold. *)
114.364	hruška	40 do 60 "
89.870	murva	80 "
5.237	kostanj	1 gold.
13.714	oreh	1 "
87.157	črešnja	40 sold.
720	breskev	50 "
829	mandeljnovo drevo	50 "
3.752	višnja	50 "
1.313.768	akacija	15 "
10.889	beli javor	40 "
72.000	sveta smokva (Ailant)	5 "
25.175	jesen (fraxinus excelsior)	20 "
4.294.628	mali jesen (frax. ornus)	10 "
188.669	zgodnja lipa	20 "

*) Cena se ravna po starosti in velikosti drevesec.

Štev.:	Imena drevesec:	Cena za 100 drevesec:
20.884	kristov trn (Gledicija)	25 sold.
11.189	divji kostanj	40 "
117.113	melija	20 "
33.449	javor (enoletni)	20 "
484.559	brst	15 "
43931	koprivovo drevesce (Celtis australis)	50 "
1.797.868	črni bor { dveletni	40 "
	{ enoletni	10 "
602.618	borovcev { dveletni	40 "
	{ enoletni	10 "
29.250	gladki bor (Pinus strobus)	50 "
24.069	primorski bor	10 "
607.340	smreka { 3letne	60 "
	{ 2letne	40 "
	{ 1letne	10 "
240.951	mecesen { 3letni	80 "
	{ 2letni	50 "
	{ 1letni	15 "
79.911	slezov grm (Hibiscus syriacus)	3 "
12.647	tuje in ciprese	30 "

Število vseh drevesec — 10,479.293.

„Gosp. List.“

239.

Razglasi c. k. ministerstva kmetijstva.

NGON 1873, ŠT. 29

Razpisane ste po oklicu sl. ministerstva od 8. junija tega leta tudi dve štipendiji po 800 gold. za potovanje in učenje umnega gozdarstva. Tako štipendijo more pa dobiti le tak, ki je na c. k. gozdarski akademiji v Maria Brunu se izučil gozdarstva. Prošnje za tako štipendijo se morajo vložiti pri vodstvu c. k. gozdarske akademije v Maria-Brunu zadnji čas do 1. oktobra. V njih mora dokazano biti, da je prosilec dovršil akademijo v Maria-Brunu-u; pove naj pa tudi, kje se je dalje uril v gozdarstvu, in dokazati mora po spricalu lepo obnašo, in razložiti, kam hoče potovati in v kakošen cilj in konec.

Razpisana je 8. junija tega leta tudi štipendija s 400 gold. za učenje na c. k. gozdarski šoli v Maria-Brunu-u. Prosilec mora dokazati, da je dovršil višo gimnazijo ali realko, da je malo premožen in čedne obnaše. Prošnje se imajo vložiti pri vodstvu c. k. akademije, zadnji čas do 1. septembra t. l.

Vse te prošnje morajo pa se glasiti na c. kr. ministerstvo kmetijstva.

240.

Slovensko slovstvo. Navod, kako naj ravnaajo posamesni kmetje in cele soseske z gozdom. Niže merstvo.

NGON 1873, ŠT. 29

Navod, kako naj ravnaajo posamesni kmetje in cele soseske z gozdom. Slovenskim soseskam in kmetom spisal Mavricij Scheyer, na svitlo dal deželni odbor Kranjski. Velja le 12 krajc.

Ko je gozdni nadzornik gosp. Dimic po ogledu dežele Kranjske spisal poročilo o tem, kar je videl in najdel lansko leto, je na srce pokladal deželnemu odboru, naj da na svitlo knjižico, ki bi kmete naše podučila o važnosti gozdov in umnem gospodarstvu ž njimi. Ker pa je Scheyerjeva knjižica prav nalašč v ta namen pisana, zato jo vnovič priporočamo našim gospodarjem in občinam sploh, naj sežejo po njej, da se širi po deželi umno gospodarstvo z gozdom. Posebno pa prosimo prečastito našo duhovščino, naj se ona blagovoljno poprime tega poročila, vsaj če ona ne pomaga, ne gre nobena reč tako naprej, kakor je želeti in je potreba. Če bi se zanašali na tiste širokoustnike, ki „napredek“ in „omiko“ dandanes s tolikim hrupom na svojem banderu nosijo, šel bo „napredek“ polževo, ali še bolje rečeno, rakovo pot. Knjižica se po 12 kr. dobiva v pisarnici deželnega odbora v Ljubljani.

Druga knjižica, tudi od deželnega odbora Kranjskega na svitlo dana in v njegovi pisarnici na prodaj, se imenuje: *Niže merstvo*. Po hrvaškem predelal prof. Ivan Tušek.

Tudi to knjižico, ktera gospodarje uči meriti njive, travnike, gozde, vino-grade, pota itd. in je tudi še posebno pripravna šolam, kličemo pri tej priliki v spomin našim rodoljubom. Z 106 podobami razjasnjena velja le 30 krajc.

Ali ni škoda, da koristne take bukve trohnijo v shrambah, namesti da bi le konec jemale s tem, da se pridno prebirane strgajo?

241.

Gornji grad na Štajarskem. Naši dopisi.

NGON 1873, ŠT. 41.

Gornji grad na Štajarskem. Več dunajskih časopisov je trosilo po svetu, da se presilno in nepostavno seka les v tukajšnjem škofijskem gojzdu. To je bilo brati tudi v Ljubljanskem „Narodu“ in „Tagblattu“. Gornjegraško oskrbništvo si šteje v dolžnost, to krivo sumničenje odvaliti in reč pojasniti. Grajščina Gornjegraška ima okoli 12.000 oralov gojzda, iz katerih se mora pa še zmirom, ker servituti niso še odpravljeni, neprimerno veliko lesa za kurjavo in stavbe kmetom dajati. Navadno se dobi na leto iz gojzda 6.000 gold., od katerih pride polovica na različne davke, gojzdarske varhe itd., da toraj le okoli 3.000 gl. ostane za gosp. knezoškofa. Ako je vživalec tolikega gojzda s tako pičlim zneskom zadovoljen, kako se more govoriti, da se presilno in nepostavno seka? – Leta 1863 je znani grozoviti vihar več tisučev gojzdnih dreves podrl; ta les se pa ni smel v gojzdu pustiti, ampak moral se je odpraviti, toraj prodati. Tisto leto je bil znesek res večji, a ne po nepostavnem in presilnem sekanju, ampak po elementarni nevihti. To je resnica, o kateri se slehern lahko prepriča, ako hoče pregledati računske bukve. Da bi se bila gosposka zavolj nepostavnega sekanja kedaj v to reč kaj vtikala, ni znano niti gospodu škofu niti oskrbništvu. Hudobni dopisnik je nameraval s tem slepiti ljudstvo in urade. Dandanes je moda, da malopridni poštene može, posebno cerkvene z blatom ometujejo. Lakomnosti, sebičnosti in skopuha pač nikdo ne more dolžiti Ljubljanskega škofa. Kdor ve, da gosp. knezoškof je vže po svoji resignaciji ukazal, naj se dve umetni žagi v Gornjem in Starem gradu napravite; da so plačo gojzdnih varhov povikšali, – ta mora pač nevoljen biti, ako tako lažnjivo obrekovanje v časopisih bere. – To občinstvu naznaniti bila je dolžnost Gornjegraškega oskrbništva; kdor pa se hoče tudi s svojimi očmi resnice prepričati, mu bo s številkami in dokazi rado postreglo oskrbništvo, katero stanuje pod tisto streho, kakor c. k. sodnija.

Oskrbništvo v Gornjem gradu 3. oktobra 1873.

J. Bičman s. r. oskrbnik.

pa ni listje dobra stelja, še manj dobra piča sploh. Predno listje zrumeni in odpade, da veliko dobrih življev v deblo nazaj, in ravno s tem listje postane ubožniše, bodi si za steljo ali za pičo. Za travnike je listje le takrat dobra gnojina, ako je dobro vležano in če rado gnjije, da ga ni treba s travnikov zopet grabiti. Ako je bukovo listje slabo ugnojeno, ga lahko še veter s travnikov odnaša, in to je na vsaki način škodljivo za travnike, ker z listjem se zgubi tudi gnojivni živež, s katerim je bilo napojeno. Tako listje bi bilo dobro nekoliko zmočiti in pustiti ga, da se vleži, predno se za steljo rabi. Posebno, ako se imajo s takim gnojem travniki gnojiti, bi se moglo listje tako vležati, da se vse mane in razpada.

§. 16. Stelja iz smerečja, jelovja itd.

Tudi bodičevje od jelovine, smerečja itd., kolikor obletuje, da pred obletenjem deblu veliko živčnosti nazaj, kar služi za rast prihodnjega leta. (Sploh, kakor je znano, tega plemena drevje ostaja čez zimo zeleno.) Mecesnovno igličevje prav nerado gnjije, ako ni poprej uležano, in ko gnojina za travnike je bolj škodljivo, kot koristno. Zemlja v gozdih se ravno po večem gnoji z odpadnim bodičevjem, mahom, dračjem in drugim rastlinstvom, kar se dostikrat tudi z onim vred pograbi. Po solnčnih gozdih je boljša stelja, kakor po senčnih. Vsa stelja je določno boljša, ako se poprej ugreje in uleži, posebno pa bi se to moglo zgoditi pri stelji iz senčnih gozdov. Pogostoma je stelja iz gozdov okorna, predolga, toraj se mora s travnikov pograbit. To je napaka enkrat zato, ker taki gnoj veter izsuši in odnese, in potlej zato, ker imaš prazno delo. Sicer se gozdna stelja šteje k najslabši, zlasti za travnike. Vzrok že ni toliko v slabi tečnosti ali živežni moči, ampak še bolj v tem, ker nerad gnjije in trohni. Vsled tega se na travnikih le prav počasi gnojilna prične skazovati. Taka gozdna stelja je toraj le bolj za podoravanje primerna, ker potlej zlasti v ilovnati zemlji vendar le segnjije in se spremeni v živo prst.

§. 32. Nekdaj in sadaj.

Nekdaj je bilo več gozda in grmovja v deželi, zlasti so bili stari logi z zdravim lesom in mogočnimi hlodi. Bilo je svoje dni manj ljudstva in manj živine, zato je bilo tudi manj lesa potreba za kurjavo, za pahišja, za steljo. Les je imel majhno ceno, trčili so ga svojevoljno, in veliko ga je trohnelo po gozdih. Vse to je zdaj drugače.

Sedanji deleži niso tako močno zaraščeni, kakor so bili stari, torej so manj izdatni in manjše veljavnosti. Ljudje so se namnožili, in s tem ni le navadna potreba drv veliko večja, temuč nastale so mnogotere naprave, ki silo lesa

gre za-nje, kakor so tovarne ali fabrike, železnice, daljnopisi ali telegrafi itd. Redi se sploh po več živine, in treba je v najnovejših časih na pomnoženje in dobro rejo živine poseben ozir imeti, ker v tem je eden glavnih virov za prihodke v deželi. Kakor pa je bilo več živine, je bilo treba tudi več stelje, več pašnikov, in bil je zmiraj večji zadržek za naglo spodraščanje mladih logov. Neprevidno obsekovanje in posekovanje naravnost gozd kvari, jemanje stelje iz njega ga pa guli in goli, ter ravno tako končuje. Velika pogorišča so gozdom silna škoda, in bilo je s tem veliko lepih deležev pokončanih. Poslednjič pa se je pričelo veliko trgovstvo z lesom, s čimur so tako rekoč celi gozdi šli na tuje. (Med drugim žugajo po nekaterih gorenjskih krajih lepo orehovo drevje, bi djal, zatreti; še huje se morebiti godi hrastovju, ker ga toliko gre na morje, za železnice, za česlo.) Cena lesa je silno poskočila in se zvišuje. Gozd, ki je poprej pri zemljišču odrival le domače potrebe za drva in steljo, mora sedaj služiti za pridobitev denarja. Cena denarja pada, plača za delo in izdelke je čedalje večja, davki, razne potrebe za oliko in tudi potrata vedno raste; denarja ni od kod jemati, torej se vse v gozd zaletuje, dokler ga je kaj. Po koliko krajih so napravili pota do gozdov in goščav, v gozdih in grmovjih pa žage in razne umetne naprave, da so se gozdi hitreje golili. Spreminjal se je les v drago oglje, ali še v dražja mizarska, strugarska, rezljarska dela, in taka obrtnija ne pada, temuč se le še množi. Kje bodo čez 60, čez 100 let mnogi gozdi, ako se bode tako dalje delalo? Koliko golih rujavih planjav je že sedaj po mnogih krajih Kranjske dežele, kjer so bili še pred malo časom prelepi senčni logi!

Dolžnost je torej gledati, da se ne le polja ohranijo rodovitna in rodovitišja prihajajo, temuč tudi, da se gozdi varujejo, spodreajo, in za prihodnje ohranijo. Pri tem pa, kakor so se od kaj časa začeli gozdi ropati zaradi stelje, kakoršna, ko gnoj na polji tako malo tekne, ni moč gozdu pomagati, da bi drevje v njem dobro rastlo. Tak vedno guljeni gozd mora od leta do leta slabši prihajati. Zdaj tedaj: drva iz gozda! Steljo iz gozda! pa še za prodaj iz gozda! Tako se gozdi v deželi in z njimi vred veliko družega potrebnega kar z veliko naglico pokončuje.

§. 33. Če obsekovanje gozdu škoduje?

Vsak gozdar, ki le kolikaj malo razumeva gozdarsko vednost, obsojuje in zavrže obsekovanje drevja kakor napačno in škodljivo. Ta edina sodba vseh iznajdenih v tej reči je določna. Poslušajte pa tega vzroke.

Obsekovati drevo se pravi, silovito segati v njegovo naravo, v njegovo natoro. Nobeno silovito kvarjenje narave pa ne ostane brez maščevanja, in človek, ki silovito lomasti v gozdu, mora tudi globo plačati. Vedite tedaj, da

282.

Iz notranjske Bistrice 12. avg. Naši dopisi.

NGON 1876, ŠT. 33.

Iz daljšega dopisa povzemamo le tisti del, ki govori o gozdu in gozdarstvu.

Zdaj pa še nekaj! Gotovo je občinskemu odboru znano, kar se govori tu: da hoče namreč Šneperska grajščina s požiganjem lesa za oglje ves gozd, kateri nam bo odločen in odmerjen, uničiti, in da je škoda, katera se s tem nareja, nepopisljiva. Cele gore, na katerih so neki najlepše bukve rastle, so sedaj že gole, in še vedno naprej ogljarijo. Ako je to vse res, kar naši gozdarji pravijo, nam ne bo pri delitvi gozda druga ostalo, kot golo skalovje. Mi smo sopesestniki gozda; škoda, katera se tu godi, zadeva nas. Odbor je dolžan za občane potegniti se; zato je treba, da se nemudoma prepriča, kaj se v gozdu godi, ter se potem pri vladi za-se in za nas pritoži. Ali ni po takem norost, skrbeti za pogozdovanje Krasa, ako se vsak dan naše gore v nov Kras spreminjajo?! Čemu je gozdna postava? Kedaj bo vendar enkrat grajščina gozde razdelila? Menda takrat, ko jih več ne bo!

283.

Za trgovce z lesom in ogljem. Kazala za določanje telesnine okroglega, obtesanega in rezanega lesa in oglarskih kop.

NGON 1876, ŠT. 43.

Za trgovce z lesom in ogljem je ravnokar prišla na svetlo slovenska knjiga pod naslovom: Kazala za določanje telesnine okroglega, obtesanega in rezanega lesa in oglarskih kop, ki jo je izdalo Koroško gozdarsko društvo v Celovcu. Ta knjiga je izdelana v pisarni gozdarskega nadzorništva Hüttenberskega društva za pridelovanje železnih tvarin v Celovcu in ima namen, našim trgovcem z lesom pripomoči, kedar delajo račune (rajtenge). Pregledovanje te knjige nas je prepričalo, da je v resnici jako koristna, in da vsacemu, kdor se s kupovanjem ali prodajanjem lesa peča, izvrstno služiti zamore. Na podlagi nove (metrične) mere izračunjene tabele kažejo telesnino v kubikmetrih raznovrstnega kupčijskega lesa. Všeč bode gotovo tudi kazalo za določanje telesnine oglarskih kop. Knjigi je dodan natančen poduk, kako da se tabele rabijo, in na kak način da se stoječe oglarske kope merijo.

Ker do sedaj enake knjige v slovenskem jeziku nismo še imeli, je Slovenecem Koroško gozdarsko društvo v Celovcu z izdajo te knjige gotovo vstreglo. Mi priporočamo tedaj to knjigo našim lesotrovcem prav živo zato, ker jim zelo polajšuje računanje. – Dobiva se pri ces. kr. kmetijski družbi v Ljubljani. Cena knjige, obsegajoče 108 strani, je nizka: velja samo 80 krajc.

284.

Kaj je z mravljami?

NGON, 1876, ŠT. 46.

Mravlje so le malokaterikrat na dnevnem redu v kmetijskih časnikih, pa še takrat se jim večidel krivica godi, kajti štejejo se brez izjeme med škodljivo žival.

To pa ni res!

Kmetijstvo ima res silno veliko sovražnikov. Gosenice, poljske miši, žužeki, uši, bolhe in cel regiment družega mrčesa poškoduje in vničuje, kar je kmet s potom na obrazu sejal ali sadil. In, žalibog, da nimamo zdatnih pomočkov zoper te sovražnike, – najbolje preganjalce teh sovražnikov pa neumni človek sam preganja, lovi in mori – in to so tiči, in da v tičnike zaprte dobrotnike redi, poklada jim mravljina jajca; s tem pa dvojno hudodelstvo ob enem doprinaša!

Mravljina jajca, ki jih na sejmu na prodaj imajo, so lučinke ali zalega gozdnih mravelj, gozdne mravlje pa – tako piše učeni dr. Hamm – v časniku Tirolske družbe kmetijske – so neprecenljive prijateljice gozdov. Sploh tudi druge mravlje s tem, da lazijo po sladkih rečeh, niso tako silno škodljive, kakor navadno ljudje mislijo; gotovo pa je, da gozdne ali rujavo-rdeče mravlje so kmetijstvu velike dobrotnice. One se živijo od zapljevkov, gosenic, žužkov itd. Kjer jih je v gozdu veliko, ondi more drevje le zarad posebnih okoliščin škodo trpeti od lubadarja, gosenic in družega mrčesa; kajti znane so mravlje kot najprejdrnejše, najkrvoločnejše in najpožrešnejše morivke vsega živalstva; one ne morijo samo živali zato, da jih snedo, ampak večkrat tudi le zato, da jih pokončajo. Mnogokrat se bojujejo same med seboj grozovito, in se lotijo veliko več živali, kakor so one same, in jo zmagajo, ker z združeno močjo in v veliki množini planejo nad njo. Že Aenea Silvij jih je zato po pravici imenoval „tigre med žuželkami“, ki morijo, če tudi niso lačne, in domu vlečejo, kar so zgrabile.

Gozdne mravlje so tedaj gozdom neprecenljivo koristne; one čedijo gozde vsega škodljivega mrčesa in so take neutrudljive policajke v gozdu, da se oni mrčes nikoli ne more presilno pomnožiti. Umni gozdnar jih po takem ceni kot svoje najboljše prijateljice in jih nikoli ne preganja. Žalibog da pa je malo tacihi gozdnarjev, ki bi poznali natoro mravelj, ali pa da je dosti tacihi, ki so prenečimurni, da bi branili pokončavanje mravljišč in nabiranje mravljinih jajc.

Zato nasvetuje dr. Hamm, naj se prepove prodajanje mravljinih jajc na trgih, vsaj je dokaj družih reči, ki se zaprtim ptičkom za hrano morejo

nimajo tiči zavetja, nimajo tudi obstanka; kjer je bilo nekdanj polno dreves, nahajamo zdaj tako rekoč obrita tla.

In tako pridemo zopet na važnost gozdov. Vse to odstraniti, bodi skrb vsacega človeka po svoji moči, za bolj izdatno pomoč pa: „videant consules!”

J. Bozja, učitelj.

315.

Pritožbe o krivic, ki se paši godi v servitutnih gozdih, objavljene pred državnim zborom.

NGON 1879, ŠT. 22.

Ko se je v zbornici poslancev razpravljaj proračun ministerstva kmetijstva, je govor prišel med drugim tudi na servitutne pravice. Minister kmetijstva grof Mansfeld je pri tej priliki objavil, da je on odločno zoper odkup servitutov in to zato, ker se potem slaba godi gozdom, če majhni kosovi gozda pridejo v popolno lastnino posameznim kmetom, ki ž njimi slabo gospodarijo in jih pokončavajo. Kar pa se tiče paše v servitutnih gozdih, je minister na pritožbe, da se kmetom paša zabranjuje, odgovoril, naj poslanci, katerih beseda pri ljudstvu kaj velja, ljudstvo opominjajo, da se zmerno poslužujejo pašne pravice in tako odvrnejo razpori med posestniki servitutnih gozdov in med kmeti, ki imajo v njih pravico paše.

O tej zadevi je poprijel besedo tudi poslanec Bärnfeind, kmetovalec iz gornjega Avstrijskega, mož naše (državnopravne) stranke, in se pritožil, da politični uradi v gornjem Avstrijskem celo nič ne storijo, da bi se kmetom, ki imajo pravico paše za svojo živino v servitutnih gozdih, ne kratila ta pravica tako zelo, kakor se dandanes godi.

Gosp. Bärnfeind je med drugim govoril to-le:⁷⁵

Lastniki servitutnih gozdov kmete, ki imajo v teh gozdih pravico paše, trpinčijo tako, da bi treba bilo, da gospod minister kmetijstva se obrne do ministra notranjih oprav, da ta po svojih političnih uradih (okrajnih glavarstvih) dela na to, da paša ne trpi škode, kajti živinoreja je v gornjem Avstrijskem glavni del narodnega premoženja, in to zlasti od onega časa, ko je vsled gospodarskega poloma cena lesa zelo padla, in je od druge strani znano, da živino vzdržati je mogoče le s pašniki, na katere se živina poleti goni. Ako se kmetom zabranjuje in jim sitnosti (Quälereien) delajo, da ne morejo svoje živine na pašo goniti, silijo se s takim kratenjem pravic zmanjšati število živine svoje, ker s pridelano svojo drugo klajo niso v stanu sedanjega števila rediti. To, kar je gospod minister kmetijstva odgovoril na prošnjo poslanca

⁷⁵ Bärnfeindov govor je pomenljiv tudi našim Bohinjcem. Vred.

Walterskirchen-a, mene ni nikakor zadovoljilo; temu nasproti moram povdarjati, da v drugih krajih mojega volilnega okraja politični uradi skrbno na to pazijo, da kmetje morejo vsaj toliko živine v servitutne gozde na pašo goniti, da si morejo vzdržati potrebno število živine, lastnikom gozdov pa tudi škoda ne dela, in se vse to godi brez sekatur upravičencev.

Tudi jaz morem reči, da načrt nove gozdne postave je prav malo prida, vsaj ta postava bi celo nič ozira ne jemala na planinske dežele (gornje Štajarsko, Koroško, Kranjsko itd.), kajti njeno glavno načelo je: gozd in povsod le gozd vzdržavati in povečšati, vse drugo na planinah pa in zlasti pašo zatreti, če tudi se s tem žalijo postavne pravice upravičencev.

Če naša država, glede na mršavi stan naših financ, morebiti ni v stanu, za povzdigo poljedelstva toliko storiti, kolikor storijo druge države, se od našega ministerstva kmetijstva vsaj to more pričakovati, da ne predlaga taci postav, ki so na očitno škodo kmetijstvu.

Če tudi rad pripoznavam hvalevredno delovanje ministerstva na to, da se v goličavah zopet les zaredi in so v ta cilj nastavljeni gozdni komisarji koristni, moram visoko vlado vendar opozoriti na sto in sto pritožeb kmetovalcev v gornjem Avstrijskem, da nakupujejo gozde obrtniki in obrtnijske družbe, ki se ne brigajo prav nič za to, da bi se ograje med njihovim za majhen denar kupljenim posestvom in posestvom sosedov obdržale, ker pravijo: „meni ni treba meje, moje posestvo je gozd, vsak mejaš naj skrbi za-se za svojo mejo.” Kmet pa sam ne zmora stroškov za vzdrževanje meje in je nazadnje prisiljen, posestvo za nič prodati.

Bodo li ti govori kaj pomagali nadlogam o pašnih pravicah?

316.

Pašniške pravice planinarjev in gozdna pravica.

NGON 1879, ŠT. 26.

Kar so „Novice” lani, če se motimo, iz peresa istega pisatelja objavile, objavlja zdaj tudi goriški „Gospodarski list”. Ker pa bode imel novoizvoljeni državni zbor stvariti silno potrebno novo gozdno postavo; naj članek navedenega lista našim poslancem pred oči stavimo, tako-le se glaseči:

Gozdno postavo, veljavno od leta 1852., hoče c. k. vlada premeniti, ter je prenamerjeni načrt gozdne postavo že izročila državnemu zboru.

Gozdna postava od leta 1852. je skoro popolno vničila planinarstvo, ker večina gospodarjev bila je primorana vsled prepovedane paše prodati lastnino. Iz planinskih pašnikov postali so gozdi, a v tej primeri zmanjšalo se je število živine, ki je prvi steber blagostanja v goratih deželah. Ni pač

zagal; sena ni na prodaj, in kar ga je, je grozno drago, denarja pa ni nikjer. Tedaj je glavna podlaga našega revnega hribovca – živinoreja – v prav veliki nevarnosti. – A obrnimo se k nekaj bolj veseli stvari. Kakor prejšnja leta, se je tudi letos iz tukajšnje, do sedaj c. kr. gozdne drevesnice, pesestnikom tukajšnje okolice okoli 80.000 sadik brezplačno razdelilo. Kakor vodja in oskrbnik te drevesnice štejem si v dolžnost, da očitno pohvalo izrečem vsem tistim, ki so z veseljem po sadike prišli, kajti to je veselo znamenje napredka. Spominjam se, kako so se, ko sem pred 10. leti začel gozdorejo tukaj gojiti, nekateri starokopitneži v pest smejali, al zdaj, ko vidijo, da imajo sosedje po seženj visoke smreke, mecesne in bore, jeli so kimati z glavo, češ, kaj ko bi tudi mi jeli kaj saditi! In res so jeli nekateri izmed njih po malem sadike v zemljo vtikati. S pohvalo moram reči, da se za gozdorejo najbolj zanimajo posestniki iz Predjame, kajti prišlo je 3 ure daleč iz tako majhne vasice kaci 14 mož po sadike in samo ti so jih vzeli 35.000. Vse to kaže, da se v tukajšnji drevesnici najizvrstnejše sadike izreajo, kar tudi izkušnje potrjujejo. Obžalovanja je tedaj vredno, da nam je sl. gozdno nadzorstvo vso podporo za našo drevesnico odreklo zato, ker je v Ljubljani za vso kranjsko deželo napravljena velikanska drevesnica. Dvomljivo je vendar, ali more ljubljanska drevesnica bolj oddaljenim krajem, posebno če niso ob železnici, popolno vstrezati. Marsikateri hribovski posestnik si celo ne zna naročiti in ne ve, kam naj se obrne; razen tega je pa še posebno treba dobre volje, katera se pa redko kje nahaja. Po pravici in lastni izkušnji smem trditi, da kdor hoče gozdorejo kaj izdatno pozdigniti, mora ljudem na vse ljube načine prigovarjati, jim sadike tako rekoč v roko podati, in skoraj pomagati jim vsaditi jih. Ker je tedaj stvar tako važna, bilo bi škoda, ako bi se naša izvrstna drevesnica opustila. Zato sem sklenil, nekoliko denarja in truda žrtvovati vsako leto in nekoliko sadik za svoje prijatelje in za-me izrediti, kajti nikdar ne smemo pozabiti resničnega pregovora: „kar je ribi voda, to je kmetu gozd.“ – Naj še h koncu nekaj družega, nič manj važnega omenim. Ker je sl. ministerstvo kmetijstva, kakor se je v raznih časnikih čitalo, deset tisoč gold. za pogozdovanje Krasa dovolilo, bilo bi želeči, da bi oni gospodje, ki so za to postavljeni, vendar enkrat pregledali in se prepričali, kje se za prav Kras začenja. Jaz mislim, da pogozdovanje ima namen, da se huda burja zabrani, tedaj se mora misliti, da se Kras pričinja tam, kjer začne huda burja pihati. Dragi čitatelj, ako si kedaj od Idrije čez Črni vrh potoval, so se ti, ko si prišel do vipavske meje pri Cencu, vrata odprla, skozi katera se huda burja o širni planjavi po pečinah in skalovji v vipavsko dolino in potem dalje drvi. Želeči bi tedaj bilo, da bi se oni gospodje, ki imajo s pogozdevanjem Krasa opraviti, nekoliko bolj na naše revne, burji

izpostavljene, skalnate golačevine ozirali in tako našim sosedom Vipavcem in dalje Kraševcem s pogozdenjem tukajšnjih golačevin hudo burjo kolikor toliko zabranili.

A. Rovan.

330.

Pogozdenje Krasa.

NGON 1881, ŠT. 25-26.

Spisal – €Q.

O tej stvari se je uže, in sicer nemški, toliko pisalo, da, ko bi le vsaka druga beseda sadika postala, bil bi Kras uže zdavno pogozden. Ker se ne spominjam, da bi bil slovenski (razun gosp. Dimica) o tej točki kedo pisal, naj navedem nekoliko besedi; morebiti sežejo našemu Kraševcu bolj v srce, kakor omenjene široke razprave. Poglejmo, v kakošnem stanu je Kras sedaj, in potem bomo nekoliko pomočkov, kako bi se Kras zopet nasadil, v kratkih potezah navedli.

Na jugu Adrije je kakih 582 štirjaških milj sveta, od katerega so $\frac{4}{5}$ takih lastnosti, da se bodo v Kras spremenile, in več ko polovica tega sveta je uže skalnata puščava. Največ Krasa pripada Dalmaciji. Zato je tam gospodarstvo, vkljub temu, da ima ta dežela blago podnebje in cvetočo pomorsko kupčijo, na tako nizki stopinji, da se mora vsako leto $1\frac{1}{2}$ milijona goldinarjev iz državne blagajnice doplačati, da se more vzdržati.

Najbolj nevarno in premisleka vredno je to, da se Kras vedno razširja. Preračuneno je, da se vsako leto 2 štirjaški milj sveta v Kras spremenite. Če bode to tako napredovalo, bode v 60 letih vseh 582 štirjaških milj pust Kras postalo.

Iz tega je razvidno, da se mora najpoprej razširjanju Krasa v okom priti. Pa tudi zasadba Krasa se mora v večem pričeti in strogo izvršiti. Pohvalno moramo sicer avstrijsko vlado omeniti, ker je v tem obziru uže lepo pričela, a vendar še vse premalo, kar se najbolj iz tega razvidi, da se Kras še vedno razširja. Čeravno ima Kras neugodno lego, ker je popolnoma silni burji izpostavljen, vendar bi se dal z dobro vladno in narodovo voljo pogozditi. Da se bode pa to zgodilo, je treba:

1. Ostro se mora na to paziti, da se obstoječi gozdi varujejo, to je, ne na drobno delijo in na golo sekajo.

Dognano je, da so bili na Krasu večinoma visoki gozdi, pa v teku časa so se na drobno razdelili, hoje in bukve posekale in ker se za novi zarod ni skrbelo, so jele bukve iz korenin in štorov poganjati in nastali so tako ime-

349.

O potrebi naprave gozdnih drevesnic na Notranjskem.

NGON, 1883, ŠT. 3.

Sestavili smo natančen "izkaz", iz katerega je razvidno, da je:

v sodnijskem okraju	Postojina	362
v " "	Bistrica	31
v " "	Senožeče	11
v " "	Vipava	6
skupaj		410

gozdnih delov na golo posekanih. Od teh gozdnih delov, oziroma golosekov, ki merijo skupaj 172,06 hektarjev, se je moralo po uradnem ukazu 37,69 hektarjev uže l. 1881. in 114,31 hektarjev l. 1882. zopet z drevjem nasaditi.

Omenjenim uradnim ukazom se je popolnem v dveh, nekoliko v 96, v 304 slučajih pa nič zadostilo. Dobro nasadilo se je 9,87 hektarjev obsežnega prostora. Ostane toraj še 162,19 hektarjev golega sveta, kateri se bode moral gotovo v prihodnjih letih pogozditi.

Na en hektar se računi 10.000 sadik, tedaj na 162,19 hektarjev 1.620.000 sadik. V logaškem okrajnem glavarstvu je še enkrat toliko golega prostora, ko v postojinskem, kar znaša 4.860.000 sadik za oba c. kr. okrajna glavarstva.

Ker je v okrajnih glavarstvih Radoljica in Kranj tudi veliko golega sveta, kateri se mora zopet sporediti, potrebovalo se bode tudi tam več tisoč sadik.

V ljubljanski gozdni drevesnici se sicer vsako leto okoli 2 milijona mladih vsakovrstnih drevesec izredi, katere se za pogozdovanje Krasa porabijo, kar jih še ostane, pa takim posestnikom po vsem Kranjskem razdele, kateri hočejo prostovoljno primerne prostore pogozditi. Oni, kateri so svoje gozde opustošili, morajo jih pod kaznijo zopet z drevjem zasaditi.

Ker mislita gospoda grajsčak Dolenec v Orehku in P. Krajgher v Hrašah gozdne drevesnice napraviti, zdelo se nam je potrebno to omeniti, da bosta vedela, koliko obsežne prostore v ta namen odločiti.

Jasno je, da bode naprava gozdne drevesnice dotičnemu, kakor celi deželi v največjo korist; ker bomo imeli sadike doma, jih ne bode treba iz drugih dežel naročevati. Znano je, da stane na Koroškem 1.000 sadik 2 gold. 50 krajc. brez vožnje. Če računimo še vožnjo, pride 1.000 sadik blizo na 3 gold.

Zraven tega se več sadik med potom spridi in ker niso vajene našega podnebja, jih veliko pogine, ko so bile uže vsajene. To jemlje našim posestnikom pogum, da se ne poprimejo resno dela in tako ne pridemo do izvršitve pogozdenja golosekov.

350.

Popravljajte gozdna pota.

NGON, 1883, ŠT. 4.

Ker moram obilo po gozdih hoditi, znana so mi gozdna pota. Po potu od Strane ali Št. Mihela na Nanos šel sem uže večkrat. Ta pot je večinoma zelo nagnjena, po nekaterih krajih tudi strma. Deževne plohe so odnesle vso šuto in jo preorale, da so nastali globoki jarki.

Na tem potu srečal sem čestokrat voznika, ko je peljal les za drva iz tam se nahajajočega gozdnega dela. Vpreženo je bilo par volov. Naloženih kakih 5 srednje debelih bukev, pa samo na prednja kolesa, zadej se je vleklo po tleh; vkljub temu je bilo še eno prednje kolo zavrto.

Po enih krajih so voli težko vlekli, po drugih jih je zopet gnalo. Eden družega sta pa vedno pehala. Zarad spehanja molela sta jezike iz gobcev in pot je curkoma tekkel od njih. Želel sem trenutek sodnik biti in kaznovati občino, ki pripusti nezaslišano trpinčenje živine. Zraven tega tudi vozovi in drugo orodje veliko trpi in vendar se more le malo naložiti. Tem potom enaki so še v občinah: Višnje – Col, od Vodice na Col, dalje v bistriških, knežkih, šent-peterskih, senožeških, vipavskih in drugih gozdih.

Kako se kratkočasijo občani v lepem, brezsnežnem zimskem dnevu, je razvidno iz sledečega: Neki dan pridem v večjo vas. Na cesti opazim cele trope fantov in mož "balincati". Imate li praznik? vprašam. Ne, se mi odgovori, a družega dela nimamo. In ravno v tistem kraju so gozdna in poljska pota tako v slabem stanju, da gredo kolesa do pesta v blato.

Kam pridemo, ako se bodo koristna dela zanemarjala in ljudstvo z duhomornimi igrami se bavilo! Lenoba je huda bolezen, in ako se polasti celega naroda, mora kmalu propasti, kajti:

Lenega čaka strgan rokav,
Palca beraška in prazen bokal!

351.

Kakošna lega in zemlja ugaja posameznim gozdnim drevesom.

NGON, 1883, ŠT. 6.

Ker smo dokazali, koliko milijonov sadik se bode v prihodnje potrebovalo, da se bodo mogli le goloseki zopet z drevjem zasaditi, je potrebno povedati, kakošna lega in zemlja ugaja posameznim gozdnim drevesom, da se ne bode,

Živa resnica je, da se oni kraji, kateri so bolj v zavetju z boljšim vspehom in ceneje pogozdujejo. Zato so skušeni zvedenci nasvetovali, da so se pričeli prostori v zavetju pogozdovati. Mogli so potem kazati na vspehe in s tem veselje do pogozdovanja buditi.

V tem slučaju treba je pa s tehničnimi faktorji, kakor s splošno koristjo računati. Tedaj se mora zraven pravnih tudi na lastninske razmere posestev ozir jemati, preden se more glavno vprašanje rešiti.

Koliko vpliva tukaj vlada, razvidno je iz postave za pogozdovanje Krasa za Trst in okolico.

Pri določbi sveta za pogozdovanje naj se gleda na to, da se gorski vrhovi in njih rebra prvo pogozdijo. Ako je kak svet za polje boljši, naj se ne pogozduje, vendar se mora gledati, da se namen doseže.

Razvidno je iz navedenega, da se oni prostori, kateri posestnikom na Krasu le nekaj dobička donajajo, ne bodo pogozdili. Da se pa pusti kraji, kateri nobenega dobička ne prinašajo, pogozde, je gotovo le v korist posestnikov.

Vlada gotovo ne misli Kraševcem sveta z silo jemati, kajti potem bi se morali ondotni prebivalci izseliti, kar bi vladi sami ne bilo po godu.

Po postavi izdani za Trst in okolico, katero smo omenili, smejo se le taki prostori prilastiti, kateri so samo za gozd sposobni.

Kranjska dežela do zdaj še nima postave za pogozdovanje Krasa, pa je uže v delu in se bode načrt v prihodnji sesiji deželnemu zboru predložil.

Čeravno še nimamo enake postave, vendar se je uže precej Krasa pogozdilo, ne bode toraj odveč, ako se hvaležno spominjamo mož, kateri so za blagostanje Kraševcev nekaj storili.

Temeljni kamen k pogozdovanju Krasa položil je leta 1873. tedajni in prvi c. kr. deželni gozdni nadzornik na Kranjskem, gosp. Ludovik Dimic. Z napravo štirih gozdnih drevesnic v Postojni in Senožečah. Ta gospod, kateri je zdaj v visoki gozdarski službi v Gmundenu poleg Dunaja, imel je tudi prve tri potne poduke „o pogozdovanju Krasa leta 1871. v Postojni, Senožečah in Bistrici”. Kdor se hoče o pogozdovanju Krasa temeljito podučiti, naj vzame isti letnik „Novic” v roko in čita izvrstni govor omenjenega gospoda.

Nadaljeval je pogozdovanje Krasa bivši dež. gozdni nadzornik za Dimicom, sedanji višji gozdni svetovalec, tehnični zastopnik državnega gozdnega nadzorstva v poljedeljskem ministerstvu, gosp. J. Salzer. On je v resnici prvi pričel zasajati Kras, in sicer na pašniku „Ostri vrh” pri Postojni. Sadike jemali smo iz državnih gozdnih drevesnic v „Golobičevcu” pri Postojni.

Z vidnim vspehom in največ prostora pogozdilo se je pa pod vodstvom sedanjega c. k. deželnega gozdnega nadzornika za Kranjsko gosp. V. Golla

s prijazno podporo visoke deželne vlade in njenega za povzdigo gozdarstva vnetega zastopnika deželnega predsednika gosp. barona Winklerja.

Na ta način se je do zdaj 350 ha obsežnega pustega Krasa zopet pogozdilo. To delo stalo je državo 20.200 gold. Porabilo se je 1.656.925 sadik, 68.000 topolovih natičev, 760 kilogr. pravega kostanja in 2.100 kilogr. smrekovega semena.

Letošnjo spomlad posajali smo 45 ha obsežnih nasadeb in 41 ha obsežnega prostora na novo pogozdili. Za posadbe rabili smo 236.000 črnega bora in 4.000 jesenov. Za nove nasadbe potrebovalo se je 235.000 črnega bora, 15.000 akacij, 5.000 jesenov in 5.000 pravih kostanjev. Delo stalo je 2.000 gold. Zaračunjeni so pa tudi stroški za pošiljanje sadik po železnici in na nasadbe.

Sadike za pogozdovanje Krasa izrežajo se od leta 1875., ko so se opustile državne drevesnice v Postojini, Senožečah in Bistrici, v osrednji gozdni drevesnici, katera meri 2,70 ha in se nahaja pod Rožnikom pri Ljubljani.

Konec leta 1883. bilo je v tej drevesnici 9.284.016 eno- in dveletnih šilovnih drevesec, 486.391 enoletnih listnatih drevesec, 4.889 divjakov in 534.644 natičev raznih vrh.

Za letošnje nasadbe je bilo pripravljeno naslednje število drevesec:

1.226.400 smrekic,
600.000 belih borov,
324.000 mecesnov,
35.000 jesenov,
10.090 koprivovcev,
806.000 akacij,
63.170 gorskih javorov,
680 divjih kostanjev,
460 orehov,
2.678 pravih kostanjev,
650 hrušek,
750 jabelk,
350 višenj, in
65.000 po 1 meter dolgih vrbovih natičev.

Sicer pa ni namen, osredne gozdne drevesnice sadike samo za pogozdovanje Krasa izrežati, ampak omenjene sadike dobijo brezplačno tudi taki posestniki, kateri imajo veselje do pogozdovanja Krasa.

V zadnjih treh letih oddalo se je brezplačno 1 milijon in 833.243 raznih sadik, in sicer je bilo:

majhnih zrn. – Po izkušnjah Francoza Prilleux-a se da s pomočjo joda zvedeti, katera drevesa so bila po zimi sekana in katera ne. Če se namreč les po čez prežaganega debla pomaže z jodom, v vodi razstopljenim, prikažejo se stremeni stržena (Markstrahlen) in pa še pa družih mestih lesa modro-črnkaste črtice na dnu po jodu rumenkasto barvanih celicah lesa. Pri lesu pa, ki je bil o polnem soku sekan, prikaže pa cela plošča po jodu rumeno pobarvana; strženovi stremena se pa od družega lesa ločijo po tem, da so svetleje rumeni.

407.

Gozdarska shoda. Naši dopisi.

NGON, 1890, ŠT. 37.

Gozdarska shoda. Včeraj in danes vršita se skupno shoda državnega in pa kranjsko primorskega gozdarskega društva. Včeraj vršilo se je ogledavanje zasajanja Krasa v bližini Trsta, danes pa sta zborovala oba društva v Trstu, jutri in pojuteršnjem pa se vrši prosto ogledavanje deležnikov postojinske jame, trnovskega državnega gozda, Idrije in pa zgradb hudournikov na Koroškem. Za pogozdovanje Krasa imajo taki shodi velik pomen.

408.

Ali obsekovanje gozdu škoduje.

NGON, 1891, ŠT. 7.

Ponovi se del prispevka (§. 33.) št. 256, avtorja Trientl-a objavljenega v NGON 1875 št. 7-13, 15-18, 23, 26

409.

Jesen in njegova korist.

NGON, 1891, ŠT. 11.

Mnogo imamo prostorov, ki nikomur nič ne hasnijo, da bi jih pa zasadili s kakim sadnim drevjem ali s kako drugo kmetijsko rastlino, pa tudi ne kaže iz enega ali drugega vzroka. Take prostore je zelo koristno zasaditi z gozdnim drevjem. Tako drevje dela okolico ne le prijazno, ampakboljšuje tudi podnebje, varuje zemljo, da je ne odplavlja voda ter s svojim lesom tudi obilo koristi, kar je sosebnost sedaj važno, ko je lesa vedno manj in manj. Izmed gozdnega drevja, ki rado raste, ni izbirčno za tla ter uspeva tudi posamezno brez obrambe, ki jo ima drevje v gozdih, je jesen. Jesen

uspeva ob vodi, pa tudi ob suhih cestah, sploh povsod. Ker je les njegov zelo raben, kupujejo ga radi in tudi dobro plačujejo. Po nekaterih krajih so stare jesene, katerih lepi les je posebno priljubljen, že skoraj popolnoma posekali. Jesen štejemo med najrastnejše drevje, in najljubše mu je celo, če raste na samem, ali pomešan z drugimi vrstami. Njegov beli in žilavi les je glede kurjave skoraj enak bukovemu, kurijo pa redkokedaj ž njim, ker drugače bolje rabi. Iz njega delajo vozove, lestve, roče, obroče, vesla, telovadno orodje, sani, niške, pohištvo in stroje. Lubad je za ustroj, in listje izvrstno krmilo živini. Ker jesen zelo hitro in lepo ravno raste, raben je vže v dobi, ko druge vrste drevje nima še nobene vrednosti. Zaradi tega priporočamo prav zelo našim gospodarjem, naj primerne prostore, koder ne kaže saditi koristnejšega drevja, zasade z jeseni.

410.

Nekoliko o nastilu.

NGON, 1891, ŠT. 17.

Nastila potrebuje se veliko pri kmetiji, in zato mora gospodar vedno skrbeti, da ga za domačo potrebo ne zmanka. Dozdaj je kmet dobival nastila, kolikor ga je le potreboval, v gozdu in tudi v prihodnje ga bode dobival v njem, pa vprašanje je, ali ga bo tudi zadosti dobival.

Po mnogih izkušnjah so postavili v gozdnih rečeh učeni možje to pravilo, da se nastil le vsako (5. op. Perko) leto na enem in istem prostoru sme dobivati; če se jemlje nastil bolj pogostoma, škoduje gozdu, ker se drevje v rasti zadržuje, posebno če se grabi z železnimi grabljami. Drevje potrebuje namreč za rast gnoja, kakor žito in druge rastline; brez gnoja raste drevje zanikrno kakor žito na njivi, katera ni pognojena. Gnoj pa se nareja v gozdu le iz nastila, kateri, če nekaj časa na mestu leži, segnijo, in s tem gnili nastilom se drevju gnoji. Če se nastil jemlje pregosto iz gozda, ne utegne segniti, in drevje ne dobiva redilnega gnoja. Pri pogostem grabljenju se pa tudi nekoliko zemlje izgrabi, korenike pridejo na vrh zemlje, rast drevesna je medla, in naposled se drevje začne sušiti. V take gozde se rad knaver vgnezdijo, in zaležejo se gosonice, če pa pride nad gozd ta nadloga, ne ostane nič drugega, nego posekati ga. Če pa hočeš imeti gozd, moraš, hočeš ali nočeš, jemati nastila iz njega le po malem, to je, ne vsako leto na enem in istem prostoru.

Gledati mora torej vsak gospodar, da si planjave zasadi z drevjem in jih tako premeni v gozd. Tako po planjavah ne bo rasla praprota, vresje in druge rastline, ki rabijo zdaj v nastil.

Kaj bo po tem takem začeti gospodarju?

Nevarnost vetrov in njene škodljive posledice za hosto.

NGON, 1902, ŠT. 35-36.

Komaj so šele meseci pretekli, odkar smo v dnevnikih čitali o velikih škodah, povzročenih po vetrovih v hostah. Kako take uime nastanejo, je obče znano. Zato je velevažno vedeti, kako jih je preprečiti in kaj ukreniti, da se še zgode.

Po dolgotrajnem deževju nastopajoči zapadni veter, preobrne največ gozdnih dreves; izmed teh pa seveda najčešče jelovino, ker so listnata drevesa gola, ter lažje prebijejo naval. Tudi korenine so pri jelovini najplitveje. Nadalje opazujemo, da so hoste vetrovnim polomom tem huje izpostavljene, čim plitvejša je njihova ruša, čim višje sega z mahom porasli prod. A najnevarnejši so vetrovi visokodrevesnim gozdom, koder trebamo vsestranski popolnostni razvoj vsakega posameznega drevesa. A zaradi te nevarnosti se ne sme misliti, da ne kaže vzgajati visokodrevesnih host; nikakor ne! Žalostno bi bilo, če bi se nepregledno daleč raztezalo pritlično grmičje „puščina“, kakor jo, žal, nahajamo po zanemarjenih posestvih. Visok les, ta da kmetu gmotnih sredstev na roko. Seveda so vetrovom najbolj na poti parobki gozda, potem preseke in posamezna stoječa drevesa frat.

Včasih pa vidimo podrto drevje celo v sredini gozda. Ker človek ne more neposredno vplivati na vetrove, se mora zadovoljiti s tem, da vse odstrani, kar bi utegnilo nevarnosti pospeševati.

Torej ne sekajmo parobja kar od kraja, temveč le tu pa tam poderimo kako drevo. Ravno tako ne podirajmo hoste od zahodne strani, če je pristopna južnim burjam, ampak od vzhodne.

Ne puščajmo posameznih smrek ali jelk po fratah, ker jih bode že prva burja prevrgla, temveč mecesen ali pa bukev, hrast, sploh drevesa z globoko segajočimi, krepkimi koreninami in redkejšimi vejami.

Da nam viharji drevja v sredi gozdov ne bodo ruvali, oziroma lomili, glejmo na to, da odstranimo šibka, krhka drevesa, že celo pa, če vsled kake rane gnijejo. Saj nas k temu napeljuje že vsakdanja potreba.

Pri čiščenju nasadov glejmo, da ostane vrhovje gozda sklenjeno, to se pravi, da ne sekamo tako tja v en dan in ne narejamo lukenj v gozdni strehi.

Pazimo na čiščenje vodovodov, strug in jarkov, sicer se zamaše ali založe in prva ploha izpodje korenine cele vrste dreves, ki potem popadajo. Tako nastale vrzeli se ob priliki novih viharjev in nalivov večajo ter kaj lahko uničijo ves gozd.

Tudi brezobzirnost, škodoželjnost, oziroma sosedova sila lahko odpre uničevalno pot v naš gozd vetrovom, če njegova gozdna parcela sega v mojo.

Tako posestno razmerje je gospodarska škoda; tamkaj pa, kjer je ohranitev gozda zaradi javne blaginje potrebna, pomeni javno škodo.

Skupni obrat ali snovanje gospodarskih zadrug so edini pripomočki proti temu zlu.

Preseke naj se prirejajo v ravnih črtah, brez voglov in kotov, kamor buta in se zaganja vihar. Istotako naj se ne seka in podira les v oddelkih iz sredine gozda in naj se ne izredi preveč po podiranju posameznih debel.

Kolovoze in širša pota prirejati, ne kaže po gozdu, če povzročajo sekanje lesa ali korenin v večjem obsegu. Tako obsekano drevo se pri prvi nevarnosti podere in viharju pot odpre.

Čim večje je drevo, tem večja je nevarnost, ker se vihar v vejevju lovi in dolgo deblo nevarnost pomnožuje.

Drevesa, ki so zrasla bolj na prostoru, imajo močnejše razvite korenine in so do tal vejnata. Taka drevesa se laglje branijo uničujoči sili burje. Seveda ne smemo pretiravati in zagovarjati predaleč segajoče prostornosti in obrasti drevja, ker ne služi gospodarskemu pridu.

Burja najrajše vrže, oziroma polomi ravnokar dorasla drevesa!

Je pa tudi mogoče, da drevo le nagne, torej koreninje moti in omogoči zalego gozdnih škodljivcev, lubadarjev. Tako napadeno drevo se mora brž odpraviti, da se z njim zatre zalega škodljivcev, sicer žuga nevarnost, da se tako zarede, da uničijo cele gozdove.

Zato moramo taka drevesa vsaj še pred Veliko nočjo olupiti, če jih že ne moremo iz hoste vun spraviti.

Koncem aprila namreč roji lubadar prvič in napada v skorji ležeča ali obolela drevesa. Le deloma in napol olupiti drevesa ne kaže ker se sicer lubadar vseeno zagnezdi.

Resnico tega spričuje dejstvo, da lubadarja nahajamo v skorji ob robu desek, zloženih na žagah. Odstranitev večje množine podrtih, oziroma polomljenih dreves zahteva več delavcev, kar je dandanes težko in drago, sicer pa se mora zanemariti drugo nujno delo, kmetijstvu na kvar. Zopet na drugi strani povzroča več lesa več ponudeb, kar na lesno ceno škodljivo vpliva, Tudi v tem oziru se priporoča snovanje zadrug, ki bi se lahko brez posredovanja mešetarjev udeleževale svetovne trgovine z lesom, ter dajale posamezniku prednosti, ki jih sicer navadno ni deležen.

Skupno delo, bodisi si prirejanje drč, potov, strug i.t.d. stane zadrugo mnogo manj kakor posameznika.

Vsako zanemarjenje in zakasnenje glede odstranitve gozdnih polomov škoduje ne le samemu na njegovi kakovosti, ampak povzroča nevarnost za cele občine z uničujočimi posledicami, če take polome napadejo lubadarji.

Deschmann, 609, 610
 Dev, 562
 Dežman, 334, 335
 Dimec, glej Dimic
 Dimic, Ludevik, 393, 394, 420, 432, 433, 494, 496, 519, 520, 538, 540, 555, 562, 570, 580, 701, 754, 769
 Dimitz, glej Dimic
 Dobrolewski, 343
 Dolenc, glej Dolenc, Edvard
 Dolenc, Edvard, 719, 726
 Dolenc, R., 698
 Domicelj, 630
 Dralka, 783
 Drasch, Jan., 228
 Engelthaler, 153
 Eybesfeld pl. Conrad, 417
 Faber, F., 436
 Faber, Ernest, 407, 420, 622
 Feischinger, Jož., 228
 Ferdinand I. Habsburški, cesar 183, 542
 Ferdinand I. Habsburško-Lotarinški (Dobrotljivi), cesar 106, 114, 120, 793
 Ferlan, M., 86
 Festetič, grof, 715, 716
 Fiedler, 153
 Fischbach, 313, 655
 Fischer, Janez, 228
 Fišbach, glej Fischbach
 Fleišman, A., 138, 150, 154, 155, 156
 Franc I., cesar, 417
 Franc Jožef I., cesar, 120, 417
 Franetič, 409
 Friderik Veliki, 303
 Friedrich, Leopold, 780
 Fuchs, 103, 104
 Furlan, 560, 706
 Furlani, glej Furlan
 Fürstenwälder, Joah. baron, 227
 Grabrijan, 546
 Gajer, Juri, 112, 113
 Ganahl, 412
 Garcaroli, glej Garcarolli
 Garcarolli, 392, 546
 Gariboldi, 631
 Gautschnigg, Ed., 228
 Gerstenbrand, Jožef, 227
 Girard, A. Ch., 799
 Glass, Karol, 228
 Gledič, Bogodar Janez, 222
 Göderer, 560
 Gold, Karol vitez, 228
 Goll, V., 689, 708, 709, 721, 742, 754, 767, 783
 Goll, W., glej Goll, V.
 Golmajer, Urban, 313
 Grašič, glej Grašič, Anton
 Grašič, Anton, 519, 546
 Grasselli, 636
 Gravis, Jož., markiz, 228
 Grossbauer, Franc, 434, 435
 Grossman, Fr., 228
 Gutmansthal, vitez, 427, 429
 Hahn, 134
 Hain, 218
 Hamm, 643
 Hanuš, Anton, 742
 Heilsberg, J. A., 779, 780
 Hein, 808
 Heinz, H. J., 765
 Henrik IV. Kralj, 211
 Herndl, Janez, 228
 Hicinger, Peter, 329, 332, 380, 388
 Hitz, Tomaž, 664
 Hladik, Mavricij, 622
 Hlava, 783
 Hlubek, F. Ks., 107, 301, 313, 493
 Hočevan, R., 412
 Hohenwart, Andrej grof, 227
 Homan, 644

Hradecky, 191, 794
 Hueber, Jož., pl. 228
 Hueber, Kajetan, 342
 Ivan nadvojvoda, 105, 107, 793, 796
 Janežič, 232
 Janežič, Jakob, 365
 Jeršan, 546.
 Jožef II. Cesar, 413
 Jenny, Gabriel, 227
 Jeran, Luka, 793
 Jettmar, Vilhelm, 227
 Julij Cesar, glej Cezar
 Juretič, 173
 Kalan, 809
 Kaltenegger, vitez, 644
 Kančnik, L., 119
 Karel V. 378, 542, 605
 Karol V., glej Karel V.
 Kerschbaumer, Jož. pl., 227
 Kersnik, Janez, 112
 Khaelsberg, Janez Paul pl., 228
 Kirsch, 228
 Klemenčič, Ignac, 227
 Klinar, Fr., 777, 779
 Klun, 808
 Klun, G., 154, 155, 158
 Kobe, J., 179
 Kolbezen, 631
 Kolenček, Tone, 670
 Koller, Jožef, 138, 148, 158, 228, 369, 380
 Konšek, 134
 Koren, 201, 405, 546
 Kos, Anton, 417
 Koschaker, Jož., 228
 Koseski, Ivan Vesel, 793, 794
 Kosmač, Marko, 622
 Kosmač, Julij, 560, 707
 Kosta, glej Costa
 Kotnik, Jožef, 111
 Kottulenski, grof, 228
 Kozler, Peter, 609
 Krajgher, Peter, 719, 726, 744
 Krajher, glej Krajgher
 Kramar, 134
 Krempel, Anton, 793
 Kriehuber, Jož. pl., 227
 Kristan, 560
 Kromer, 405
 Kušlan, 560
 Lambl, Dragotin, 349
 Langer, vitez, 428, 808, 809
 Lasky, Rudolf, 622
 Lasky, 560, 706
 Lehman, pl., 134
 Leinweber, 316
 Lenc, H. O., 474
 Lendenfeld, 227
 Leskovic, Peter, 75, 82
 Levičnik, 393
 Likar, 394
 Lorenz, 443
 Luckmann, 808
 Lukman, Karol (1841-1906), 648, 649, 650, 651
 Mahorčič, 170, 392
 Maier, Martin, 228
 Malavačič, glej Malavašič Franc
 Malavašič, Franc, 793
 Malenšek, 631
 Mandel, 104
 Mandelj, 621
 Manner, H. vitez, 782
 Mansfeld, grof, 674
 Maria Terezia, glej Marija Terezija
 Marija Terezija, 122, 183, 417
 Margheri, grof, 428
 Marinko, 560
 Mayersbach, Leopold vitez, 369, 370
 Megušer, Franc, 162
 Mertens, baron, 312

Občine, glej Opčine 370, 377, 378, 379, 380, 381, 405, 416,
Oberstorf (Avstrija), 228 418, 459, 494, 540, 553, 579, 600, 681,
Oglej (Italija), 605 683, 698, 709, 711, 718, 719, 721, 722,
Ojstrica, gora v Kamniško-Savinjskih 726, 734, 740, 744, 752, 753, 754, 755,
Alpah, 274 767, 782, 784
Opčine pri Trstu (it. Villa Opicina, Italija), 135, 167, 291, 370, 381, 409, 672 Potiskavec v Suhi Krajini, 573
Orehok pri Postojni, 578, 719, 726 Povir na Krasu, 295
Osojevnica, glej Osojnica Povirje, glej Povir
Osojnica, vrh na Pivko, 338, 377, 741 Predjama pri Postojni, 672
Ostri vrh pri Postojni, 709, 754 Prem v Brkinih, 290, 694
Ostrožno Brdo v Brkinih, 569 Prestranek pri Postojni, 295, 300, 370,
Otalež na Cerkljanskem, 568 377, 452, 554, 784
Otok, glej Veliki Otok pri Postojni Prosek pri Trstu (it. Prosecco, Italija),
Padriče pri Trstu (it. Padriciano, Italija), 298, 370
370 Ptuj, 386
Palčje pri Pivki, 328 Pulj (hr. Pula, Hrvaška), 604, 752
Pališko jezero, glej Palško jezero Račja vas pri Brežicah, 276
Palško jezero, 328 Račje, glej Račja vas ob Savi
Pazin v Istri (Hrvaška), 228, 309 Radeče na Dolenjskem, 540, 622, 631
Pazn, glej Pazin Radohova vas, 741
Pivka, 288, 292, 301, 340, 377, 711, 721, 741, 752 Radolice, glej Radovljica
Pivka, področje, 290, 328, 338, 446, 447, Radoljca, glej Radovljica
608, 698 Radoljica, glej Radovljica
Pivka, reka, 291, 328, 543 Radovljica, 604, 605, 622, 681, 684, 722,
Planina pri Rakeku, 290, 406, 445, 447, 726
467, 562, 740 Raduha, gora v Kamniško-Savinjskih
Pleterje, 307 Alpah, 274
Pliskovica, 190 Rakek, 356, 406
Podkraj, 365, 672 Rakitnik pri Postojni, 721, 741
Podnanos, 495, 717 Rakulik pri Hruševju, 169
Podrih, glej Padriče Razderto, glej Razdrto
Pod Rožnik v Ljubljani, 711, 755, 756, 784 Razdrto, 169, 290, 377, 464, 698
Podtabor v Suhi Krajini, 573 Reichenberg, glej Brestanica
Pohorje, 274 Reka (Hrvaška), 166, 167, 244, 300, 365,
Pokljuka, masiv, 342 380, 752
Pokljuka, glej Pokljuka Reka (reka), 291, 697
Postojina, glej Postojna Ribnica na Dolenjskem, 622
Postojna, 290, 298, 300, 329, 339, 340, Rifnik, 378
Rinuko, glej Koroška Rinka in Kranjska
Rinka

Roč v Istri (Hrvaška), 312, 313 Studeno pri Postojni, 457, 459
Rodik pri Kozini, 372 Studor v Bohinju, 566, 567
Sajavče, glej Sajevče Suta, glej Sveto pri Komnu
Sajevče, 169 Sv. Križ pri Trstu (Italija), 370, 605
Salezi, 295 Sv. Štefan na Štajerskem, 308
Sava, reka, 276, 291, 345 Sv. Vid nad Cerknico, 777, 778
Savina, glej Savinja Sveto pri Komnu, 190
Savinja, reka, 274, 291 Šempeter, glej Pivka
Sela na Dolenjskem, 646, 647 Šen-Peter, glej Pivka
Senadole, 170, 373 Šent Peter, glej Pivka
Senožeče, 169, 290, 294, 300, 372, 377, Šikulje Velika Brda pri Hruševju, 377
379, 391, 393, 394, 396, 412, 416, 458, Šneperg, glej Snežnik
459, 461, 494, 540, 622, 639, 657, 718, Šneperk, glej Snežnik
726, 754, 755, 784 Št. Vid, glej Podnanos pri Vipavi, 717
Senožeška Loza, 340, 379 Šilentabor nad Zagorjem, 328
Sevnica, 276 Šiška, 816
Sežana, 170, 173, 291, 294, 295, 298, Škerbina, glej Škrbina
299, 300, 337, 370, 373, 378, 381, 605 Škocjan v Vremški dolini, 291
Sinadole, glej Senadole Škofeljca, glej Škofljica
Slap pri Vipavi, 661, 717 Škofjaloka, glej Škofja Loka
Slivice pri Rakeku, 406 Škofja Loka, 622
Slum v Istri (Hrvaška), 312 Škofljica, 816
Sneperk, glej Snežnik Škrbina na Krasu, 191
Snežnik, gospodstvo, pogorje, področje, Škulje, glej Šikulje Velika Brda pri
608, 609, 622, 629, 630, 632 Hruševju
Snežnik, gozdarska šola, 451, 464, 465, Šmartno pri Litiji, 118, 119
466, 468, 471, 473, 476, 478, 494, 520, Št. Ambrož, 573
555, 560, 566, 604, 609, 610, 621, 631, Št. Jošt, 428
632, 706 Št. Peter, glej Pivka
Soča, reka, 291, 354 Štorje na Krasu, 376
Soteska na Dolenjskem, 622 Terst, glej Trst
Sovič nad Postojno, 379, 709, 744, 767 Timav, reka, 291
Spodnja Idrija, 568, 716 Tomačevica na Krasu, 190
Srednja vas v Bohinju, 567, 605, 648 Tomačovica, glej Tomačevica
Stara Fužina, 566, 567 Tomaj na Krasu, 173, 244, 291, 294, 295,
Stari Grad pri Otočcu, 428 299
Stari Trg pri Ložu, 621 Trebče pri Trstu (it. Trebiciano, Italija), 370
Strane pod Nanosom, 727 Trebič, glej Trebče pri Trstu
Stražica, vrh pri Ilirski Bistrici, 742, 747 Tribuša, glej Dolenja Trebuša in Gorenja
Studenec na Pivškem, 340 Trebuša na Tolminskem

Trenta, 354, 355	Vodice pri Colu, 717, 727
Trnovo (Ilirska Bistrica), 404, 496, 519, 540, 742, 747	Voglajna, reka, 275
Trnovski gozd, 293, 610	Vojsko, 568, 569
Trpčane pri Ilirski Bistrici, 697	Vojščica na Krasu, 191
Trst (Italija), 135, 152, 154, 158, 160, 166, 167, 169, 170, 173, 244, 272, 288, 291, 294, 300, 301, 308, 309, 312, 361, 365, 367, 369, 370, 372, 373, 374, 377, 380, 381, 383, 385, 409, 416, 447, 452, 538, 547, 683, 778, 786, 788	Vojšica, glej Vojščica
Tržič na Gorenjskem, 784	Volčji Grad na Krasu, 190
Tržič (it. Monfalcone, Italija), 605	Volkovc, glej Velikovec
Unec pri Rakeku, 406	Vrabče v Vipavskih Brdih, 662, 663, 672
Unica, 291	Vremenska dolina, 169, 170
Unšica, glej Unica, 291	Vrbica pri Ilirski Bistrici, 697
Učka, hrb Istra (Hrvaška), 312	Vrbovo pri Ilirski Bistrici, 404, 697
Uremenska dolina, glej Vremenska dolina	Vreme, glej Gornje Vreme
Velike Lašče, 371	Vremski Britof, 291, 713
Veliki Otok pri Postojni, 457, 459	Vrhnika, 291, 328
Velikovec (Avstrija), 228	Vrhpolje pri Vipavi, 672, 741
Veprinc, 228	Zagon pri Postojni, 457
Verhnika, glej Vrhnika	Zagor, glej Zagon pri Postojni
Vič Ljubljana, 816	Zagorje pri Pivki, 290, 396
Vini vrh, 428	Zalog pri Ljubljani, 291
Vipava, 328, 357, 359, 379, 698, 709, 711, 717, 726, 741, 752	Zdenska vas pri Velikih Laščah, 371, 573
Višnje nad Ajdovščino, 727	Zemon (Gorenji in Dolenji Zemon), 404, 697
Vočjigrad, glej Volčji Grad	Zgonik pri Trstu (it. Sgonico, Italija), 295
	Zgornje Ležeče, 169
	Zgornje Vreme, glej Gornje Vreme
	Zidani Most, 275
	Zvirče, glej Žvirče v Suhi Krajini
	Žumberak (Hrvaška), 809
	Žvirče v Suhi Krajini, 573

Vsebina

Igor Grdina PREDGOVOR	
BLEIWEISOVE NOVICE.	5
Franc Perko O IDEJI ZA TO DELO	15
Franc Perko SPREMNA ŠTUDIJA	
ODNOS DO GOZDOV IN RAVNANJE Z NJIMI V DRUGI	
POLOVICI DEVETNAJSTEGA STOLETJA NA KRANJSKEM.	17
GOZD IN GOZDARSTVO	
V BLEIWEISOVIH NOVICAH 1843 – 1902	67
Kazalo osebnih imen	819
Kazalo krajevnih imen	825

GOZD IN GOZDARSTVO
V BLEIWEISOVIH NOVICAH
1843 – 1902

Zbral, uredil in spremno študijo pripravil:
Franc Perko

Predgovor:
Prof. ddr. Igor Grdina

Recenzenta:
Prof. dr. Stane Granda in dr. Živko Košir

Lektoriranje:
Marjetka Šivic

Prelom in oprema:
Jurij Koščak

Izdala in založila:
Zveza gozdarskih društev Slovenije –
Gozdarska založba
in Založništvo Jutro.

Naklada: 300 izvodov

Tisk: Euroraster d.o.o. Ljubljana

Naročila:

Zveza gozdarskih društev Slovenije
Večna pot 2, 1000 Ljubljana
E-pošta: zveza.gozd@gmail.com

Gozdarska knjižnica Enota BFGO
Večna pot 83, 1000 Ljubljana, tel.: 01-3203546
E-pošta: gozdarska.knjiznica@gozdis.si

Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana
Tel. (01) 561-72-30, 041 698-788, 051 667-488 • faks (01) 561-72-35
E-pošta: Info@jutro.si